శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

చారిత్రికనాటకము.

విశాఖపట్టణ సి. బి. ఎమ్. హైస్కూలులో
ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులగు
ఇచ్ఛాపురపు యజ్ఞనారాయణగారిచే
రచింపఁబడి,

రాజమండ్రి బుక్ సెల్లర్సు,
కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్సు వారిచే
ప్రకటింపఁబడియె.

చతుర్థముద్రణము.

1924.

సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాల, రాజమండ్రి.

క్షమార్పణము.

నాటక ప్రదర్శక మహాశయులారా,

ఈచిన్న పొత్త మనిరతలభ్యమగు తమయభిమానావలంబనముల గన్నదులకు, కృతికర్తలం గన్నదుల ద్వారా కృతికర్తలొందు నద్వితీయానందము నాకును ప్రాప్తింపజేసెదని సవినయకృతజ్ఞతాపూర్వకముగా మనవిచేసుకొనుటకు, పూర్వము తమకొక క్షమార్పణము నే సమర్పించుకొనవలసియున్నది. దీనిని ప్రదర్శించిన సామాజికులలో ననేకులును, పోటీ పరీక్షలకు దీని నేర్పాటుచేసి ప్రదర్శింపించిన యాంధ్రనాటక పరిషత్తులవారును, ఈ నాటకము తుదిరంగములలో కథాసంవిధానమునందు గొన్ని మార్పులవసరములని నాతో బలుమారులు చెప్పియుండుటచేతను వివిధసమాజములవారు ప్రదర్శించినపుడు ప్రామాణికః ఏకొన్నాటక ప్రదర్శనముల జిలకించుచు విమర్శించినపుడు నాకునట్లే తోచుటం జేసియుం దుది ము పుటలయందును మరి కొన్నిచోట్లయందును కథాసంవిధానాదు లనేకములగు మార్పులను జేసియున్నాడను. ఈమార్పులవలన నా మతింత రసవంతముగా నుండుననియే నాయుద్దేశము. దీని మంచి ప్రదర్శించిన వెనుకగాని తెలియవీలులేదు. మంచిదైన నాదరించుడు విధమైన మన్నించుడు భాషాభిమానులగు నాంధ్రసోదరులు మును నధికతరమగు నాదరణముంజూపి నాయీకృతికన్యం గౌరవింతురని ప్రార్థించువాడ.

చిత్తగింపవలయును.

ఇట్లు బుధజనవిధేయుడు,
ఇ॥ యజ్ఞనారాయణ
శర్మ

విశాఖపట్టణము.
10—4—20.

నాటకమున వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

దుర్గాదాసు- } యోధపుర
గౌరాగి } వీరాగ్రేసరుడు.
రాజసింహుడు- } ఉదయపురపు రాజా-
బాటసారి- } కథానాయకుడు.
సదరుద్దీన్ — మ్లేచ్ఛసర్దారుడు.
ఫకీరు, పెద్దోడు- } ఇందిర భర్త, దుర్గా
...వర దాసు— } దాసు బావ.
బొబ్బోడు- } దొంగలు, దుర్గాదాసు
చండోడు } శేగులవాండ్రు.
...తి దాసు — రూపపురమందలి వృద్ధ
కంచుకి.
...సిం } జస్వంతుని పుత్రుడు. యో
...హు- } ధపురపు యువరాజు.
...ంహుడు-ఒక రాజపుత్రయోధుడు.
...జేబు-ఢిల్లీశ్వరుడు. అలంఘీరు.
— మ్లేచ్ఛ సేవకుడు.
...ఖాన — యవనసర్దారుడు.
...జీ—ఒక భిక్షుక పుత్రుడు.
-అలంఘీరు పుత్రుడు.

స్త్రీలు.

ధీరమాత— } రాజసింహుని సోద
రి, అజితసింహుని
తల్లి.
కేసరి—అలంఘీరు భార్య.
విమల.—కథానాయిక, కేసరి
సోదరి.
ఇందిర- } విమలచెలికత్తె, సేవ
మంజరి- } కుని భార్య.
చంద్రభాగ—కేసరి చేటి.

వీరుగాక మ్లేచ్ఛసైనికుడు, కా
రాగృహపాలకులు, సిద్దీలు, సే
వకుడు మొదలగు వారు
వత్తురు.

శ్రీ

రసపుత్ర విజయము.

నాంది.

ఏరి విశాల రాజ్యమున
నెన్నఁడు సూర్యుఁడు గ్రుంకఁ జాలఁడో
వారి మహాప్రభుత్వమునఁ
బ్రాణుల కెల్ల సుఖంబు గల్గు నే
రుల స్వచ్ఛకీర్తి తెలి
దీవిని దాఁటి జగంబుఁ గప్పె, ఆ
రతవర్ష మేలు ప్రభు
వర్యుల కీశుఁడు భద్రమీవుతన్.

ఘమండలమంటు హిమకాద్రి కబరీభ
రంబు ముఖంబునై డంబుమీఱ
రిశిరంబుననుండి యిరుదెసల్ చనుసింధు
వును గంగయును బాహువులుగఁ దనర
రాష్ట్రవంగదేశములు కట్టిన హేమ
చేలాంచలంబులై చెలువమీఱ

చోళమండల మళయాళ తీరంబు లం
క్షీద్వంద్వమోయను రీతి నలరఁ
జారుహిందూమహార్ణవక్షీరజలధిఁ
దనరు సింహళస్వర్ణపద్మంబునందు
నిలిచినట్టి మహాలక్ష్మివలెఁ దనర్చు
భరతమాతకు నిత్యంబు వందనంబు.

సూత్రధారుఁడు — (నాంద్యంతమున సభవంకఁ దిరిగి యంజలిఁబట్టి)
లగు నోసభాసదులారా !

ఉ. మంజులవాక్ప్రసూనములను మామకనాటకవల్లి యీవ
రంజిలఁ జేయునంచు ననురక్తిని బొందు బుధాళిలార
కుం జెలువంబుఁ గూర్చినను గూర్పక యున్న సమాదర
నంజలిఁ గూర్చి యిచ్చు కుసుమాంజలి దీనిఁ బరిగ్రహిం

(పుష్పాంజలి సమర్పించి)

ఆహా ! నేఁడెంత సుదినము ! ఇతరులు గడింపరాని స్వదే విద్యలం దుదముట్ట నభ్యసించి తద్విద్యాప్రసూన మకరందాస నందుం దనివిదీరక నిరంతరము విద్యావ్యాసంగమునందె ప్రొద్దుపు టచేఁ దీఱికలేని పండితప్రచండులను, తెలివి యీయని రాజకార్యము గ్నములై తొందరపెట్టుచున్న నన్నమట్టునకుఁ దీఱుబడి చేసికొని లౌకికశిఖామణులను, ఇంకను వేలువేలు వ్యాపారముల భారము మము లేని పురజనుల ననేకుల నేకముహూర్తమున నే యేకస్థలమున భాగ్యము నాకోటి యకించనున కిచ్చోట లభించినది. నిజముగా నేఁ సుదినము. ఈ నాటక వ్యాజనము నేకదా యిందఱు నామందిరంబు వారి సందర్శించు భాగ్యము గంటిని.

ట నొకగంటక్రింద జను లెవ్వరు లేరు; క్షణమ్ములోననే
కిట నిండె సాల తిలకింపఁగ వచ్చినవారిచేత; ఈ
టి నటరంగమొందుజగతింగలమార్పుల; ఎప్పుడెట్లో? ఎ
టికెఱుఁగంగరాదిటె యనంజను కాలమహత్త్వమద్దిరా'.

(చటాలునఁ దెరఁ దొలఁగించుకొని వచ్చి) నాథా! క్రోధమువలదు.
చ్చుచున్నాను.

—ఇదేమివింత! నటీ! నిన్నెవరు పిలిచిరి?

నాథా! మీరిపుడు నన్నుఁ బిలువ నేలేదా? మందిరంబునఁ బనితోం లోనున్న నేను మీపద్యములోని కడపటిపాదమునందలి "నటికెఱు గరాదిటెయనంజను కాలమహత్త్వ" మను మాటమాత్రమువిని యీల ముచేసితినని కోపించుచుంటిరేమోయని చటాలున వచ్చితిని. నన్నుఁ వనేలేదా? పోయెద.

—ప్రేయసీ! ఆగుము. నిన్నుఁ బిలువవలయుననియే యుంటిని. ఇంతలోఁ కతాళీయమున నీవే వచ్చితివి.

క వాలస్యమేల. నటీ! రంగస్థలాలంకారము పూర్తియైనదా?

నాథా! కావచ్చినది. ఏమంత తొందర? నాటకమారంభించుట కిం వేళకలదే.

—(గడియారమువంకఁ జూచి) నిజమే. కలదు. కాని నాటకముం జూడ చ్చిన బాలురలోఁ గొందఱు కరధ్వనుల సందడిం దొందరఁబెట్టి వేళ ందనేమో యనుకొంటిని.

-ఈబాలకుల కేలు సందడి కాని మీతొందరకాని కాలచక్రి ను ద్రిప్పఁజాలవుగదా. దానికేమి. మీరిప్పు డేనాటక మాడను ంచితిరి?

)—రసపుత్రవిజయమను చారిత్రక నాటకము.

నటి—ఏదేశచరిత్ర ? ఏకాలమునాటిది ?

సూత్ర— మనదేశచరిత్రయే. ఇది పదునేడవశతాబ్దాంతమునందలి మన, దేశస్థి
తెలుపు కథ.

నటి—ఇందలికథయేమి? కేవలము చరిత్రయేనా? కల్పితమేమైనఁగలదా?

సూత్ర—అప్పటిచరిత్రి మాతృకగా గ్రహించి రసపుష్టికి నలయు కల్పనల
నెలకొల్పి కల్పించినకథ. ఇప్పుడు దానిసందర్భ మంతయుం జెప్పుటకు [క
కాలము చాలదు. తినఁబోవుచుండ రుచియడుగ నేల?

నటి—పోనిండు; గ్రంథకర్త పేరైనం జెప్పెదరా?

సూత్ర—చెప్పెద వినుము.

గీ. నలువకొలమను తరువునఁ దెలుఁగునాటి
శాఖ పూచినపూవు, విశాఖపుర 'మి
షన్ హాయిస్కూలు' నందొజ్జ, సర్వబుధవి
ధేయుఁ డతఁడు, ఇ॥ యజ్ఞనారాయణుండు.

నటి—నాథా! నాకిపుడేమియాజ్ఞ?

సూత్ర—సుందరీ! నాటకారంభమున ఋతువర్ణన మావశ్యకము గదా
చూడు మీశరత్సమయము న—

చ. దవుదవులన్ హిమాచలము దాఁటి పయోధుల

[వా

దు వెలయు ఫేనసంతతులఁ గోడనువియ్యమునందివెం
డవలఁకులందుఁ జేరి వడి నాట్యము సల్పెడి రాజసి
త్రివనిత నాఁగఁ జంద్రిక విదిక్కులదిక్కులఁ బిక్కటిల్లె

నటి—మనోహరా! మీఋతువర్ణన మతిరామణీయకము. ఇఁక నే
దివిటీముందర దీపమే. ఎట్లైనను మీయాజ్ఞ నుల్లంఘింపరాదుకదా.

సీ. విమలమానస మిదేవిధమున కొలఁకుల
జలమెల్లఁ దేటి నిర్మలతఁ గాంచ
రాజసింహునిచే బరాభూతమౌ శత్రు
సైన్యంబన స్నేఘచయము పాఱ
వీరమాతల సత్ప్రవీణవిఖ్యాతకీ
ర్తియనంగ ధవళచంద్రికలు గాయ
దుర్గదాసరహస్యదూతలనంగ రా
యంచ లాకసమున సంచరింప
మొగలవాహినీతతులయందుఁగల కలుష
పంకమెల్లను రసపుత్రపంకజాప్తుఁ
డుడుప మెల్లమెల్లఁగాఁ దేఱుచుండ శార
దాగమంబగుంగాదె ? సౌఖ్యాగమంబు. 7

సూత్ర—సుందరీ! నీవర్ణనమతిరమణీయము. దీనిరూపమున నే నాటకకథ కంతయు సూచించితివి. అదేచూతుము.

గీ. యోగివేష మూని యోధపురీవీరుఁ
డైన దుర్గదాసుఁ డడవిరాజ
సింహు నెమకికొనుచుఁ జెచ్చెర నిటవచ్చు;
ఉవిద మనకు నిచటనుండ జనకుఁ 8

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

ప్రథమాంకము.

—:0:—

1. రంగము.—రూపనగరపరిసరారణ్యము.

[జోడ్పురవీరాగ్రేసరుఁడగు
ఠాకుర్ దుర్గాదాసు యోగివేషమునఁ బ్రవేశించును.]

దుర్గా—ఆహా! భగవదనుగ్రహంబున నెట్టెటో కష్టంబుల నెల్లఁ గడచి భర్తృపుత్రవియోగంబుచేఁ గృశించిన బాలింతరాలగు మా జోధపురేశ్వరితో కూడ మగుడ నీయార్యావర్తముం బ్రవేశింపఁగంటిని. ఆహా! ఏమి యీ హిందూస్థానక్షేత్రమాహాత్మ్యము.

సీ. అలహిమాద్రియు వింధ్య నగావళియుఁ జుట్టుఁ
    బెట్టనిగోడలై పెంపుమీఱ
వరసింధు సాంపూప్రవాహముల్ త్రవ్వని
    పరిఖలై యవల నావలను బాఱ
లలిమించు 'ఖైబర్ బోలాన్' కొండకనుములు
    ద్వారంబులవిధానఁ దనరుచుండ
కాశ్మీర నేపాళ కాంతారసీమలు
    కేళీవనంబుల లీల నలర

జాహ్నవీనదీసైకతస్థలము లాట
పట్టులును వంగముదిసానుకొట్టుకాఁగ
దుర్గమమగు 'హిందూస్థాన' దుర్గముఁ గనఁ
గన్నతల్లిని గాంచినకరణిఁ దోఁచు. 9

కట్టా! ఇట్టిహిందూస్థానమున కీయౌరంగజేబు కారణంబున నిట్టి దురవస్థ సంభవించినది! ముష్కరుఁడగు నీయులంఘీయ పరిపాలనంబున నెక్కడఁ జూచినను సాధుజనసంక్షోభంబు తక్క వేఱొండు కానరాకున్నయది. ఏసీమయందును వర్తకుల వినాశమును, సత్ప్రవర్తకుల దీనదశయును, హిందువుల క్లేశమును, మితిలేక కనఁబట్టుచున్నయవి. వీని రాజ్యతృష్ణ మేరమీఱియున్నయది.

ఉ. ఎంతటిద్రోహచింత మది నీకుటిలుండు తలంచినాఁడు జ
స్వంతు విదేశసంకటులఁ జానఁ గఁబుచ్చె; కృతఘ్నుఁడంతతో
శాంతుఁడుగాక వానిసతి సాధ్వి గర్భవతి న్విదేశమం
దెంతటిబాముల న్గుడుపనెంచెదురంతపు రాజ్యకాంక్షచేఁ.

వాఁడు వీఁడు చేయనూహించిన యాదౌర్జన్యమునకు మారవాడ్సర్దారులు మాఱుండ నుంచఁబట్టికాని లేకుండిన, పాపము! జస్వంతుని పృథ్వీసింహుని యకాలమరణవార్తవిని నశించిన తనపతియగు జస్వంతుని వియోగక్లేశమునఁ గృశించియున్న బాలింతరాలు, మారవాడపురే గౌరవము దక్కియుండునా? పసిబాలతో మఱల దేశముఁ బ్రవేశింపఁ గలిగియుండునా!

ఇక్కడిలోఁ గడచిన దైక్కతమా! పరమతద్వేషియును, పరరాజ్యాపహారణమార్గాన్వేషియునయిన యీవిశ్వాసఘాతుకుం డింక నేమేమి దౌర్జన్యంబులం దలపెట్టియున్నవాఁడో? కానిమ్ము, అన్నిటికిని నార్తత్రాణపరాయణుండగు శ్రీమన్నారాయణుఁడే కలఁడు.

(కొంతదవ్వునడచి) కటకటా ! నడికిరేయినైన బాటసారులు నిరాఘాటముగాఁ బ్రయాణముచేయనగు నీబాట లిపు డెంతహీనదశకువచ్చినవి.

సీ. మోఁటుపాఁతల జారుముకీ మొదల నైవచి
గొంతుల నెక్కు తగ్గు లొకవంక
కొంతబాఁటలఁ గాఁచియుండి ప్రచండులై
చెండాడుపిండారిదం డొకదెస
గొల్లుగొల్లనఁ బల్లెటూళ్లపయింబడి
కొల్లఁగొట్టెడి భిల్లకోటి యొకట
నక్కలవలె బాట ప్రక్కయిక్కల నక్కి
చెక్కారు 'గక్కారు' లొక్కచోట
సాధుజనులను బాధించి సమయఁ జేయు
వెనుకదీయని యవనులపిండు లొకట
బాటసారుల ముల్లెలు మూటలుగొను
దారులను గొట్టు దొంగలదండు లొకట. 11

అదిగో ! అదియేదో దొంగలగుంపువలె నున్నది.

[అంత దొంగలగుంపు ప్రవేశించును.]

మొ-వా—అరే ! పిచ్చోఁడా ! దొంగతనంగొప్పా? దోఁపిడిగొప్పా! ను సదువుకొన్నోడివి సెప్పుమా.

రెం-వా. కిరి పెద్దోఁడా ! ఏదిపెద్దో నాకుదెల్దుగాని మన పెద్దమొయ్యారోక్క సుద్ది సెప్పినా డిందువురా.

మొ-వా—అదేట్రోయ్.

రెం-వా—

ఆ. వె. దొంగతనముకన్న దోఁపిడియే పెద్ద
చాని పెద్ద యింటి దాని కన్న
కల్లుకన్న పెద్ద గనమైన చారాయి
యిచ్చదాబిరామ యినరయేమ. 12

మూ-వా — పెద్దయ్యోరవడా? అడిజేఁవ్వగోయ్యా ఈ సుద్దెంతముద్దుగా సెప్పినాఁడా.

రం-వా — ఓరి నీబుద్ధిగూల ! పెద్దయ్యోర్నరగోరా! పల్లెటూళ్ళ కొల్లగొట్టడానికి పంచాంగం సెప్పు బాపనయ్యోరుగాడంట్రా.

మొ వా — ఓరి నీగొంతుగ్గోయ్యా! అయ్యోరు మూర్తనాల బాపనయ్యోర్రా? అడిమాట శిలాచ్ఛరాలా! తప్పక దోపుడే సేతామూ.

మూ-వా — పెద్దోడా ! నువ్ సెప్పు సుద్ది సరిగాని మరొకటుందిరా. ఇప్పుడీ కొనలోన మనపాపాలమీదికి రాజసింగొకఁడు దిరుగుచున్నాడంటరా. ఈకాటిలోని గాకర్లమూఁక లీకాని కేని జోక కాఁగలేక కాదంటూ సీకాకుపడి తోకముడుచుకొని పటాపంచలయి పారిపోనారు.

దుర్గా — ఏమి ! రాజసింహుఁ డీప్రాంతమునసే యున్నాఁడా ! అదృష్టవశమున వెదకుతీఁగె కాలందాఁకినది.

చెంచోడు — అప్పున్నోయి మరిసిపోనాను అయితే మనమీపాలి పేరదాఁటి పొన పొన జసవంతయ్య దేశానికి పోదాంరా. అడిప్పుడు దేశంల్లో లేడు. మనాటలు చాగుతాయేమో !

పిచ్చోడు — అదెంటా! చెంచోడా ! బుద్ధిలేనాలోచన. అడుమ్మాతం మనోడికన్న మంచోడా!

పెద్దో — ఓరోరి మీబుద్దులుగూల. అడు మొన్న కాబూలులో సచ్చిపోనాడు కాడంట్రా. ఇప్పుడు మొన్న కాబూల్లో పుట్టిన వానికూన కిసంపాయ్య డానికి పొదుపాగారి యాలోసనంటురా !

దుర్గా—అక్కటా! అజస్వంతుని సంతానముపయి వీఁడెంతకసి వహించి యున్నాఁడు. అఫ్ఘనులచే మడియునని కాబూలు దండయాత్రకు జస్వంతునింబోలి, అతని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు పృథివిసింగు నౌకమిషచే ఢిల్లీకి రప్పించి, కపటసత్కార మొనరించి, విషవస్త్రంబులొసఁగి, సంహరించె. తదనుజుండగు నీకసుగందని పసికందునకు విసంబిడ యత్నించుచున్నాఁడఁట. అక్కటా! వీఁడెంతనిర్దయుఁడు!

తే. గీ. తండ్రికి విసంబు నిడి ఛంపఁ దలఁచి చంపె;
అనుజులం ద్రుంచి సామ్రాజ్య మాక్రమించె;
మేలుచేసిన జస్వంతు బాలుఁగూల్చె;
తుదకుఁ బసికందు సిసువుడు ద్రుంపనెంచె. 13

కానిమ్ము; వీని యీపాపప్రయత్నము సాగకుండ బాలుని మేనమామగారి యింటి కుదయపురమునకుం బంపియుంటిమి కదా! పయిసంగతులు కూడ వినియెద.

ము-వా—అదిగదిగో? మానిసిజాడ రా!

రెం-వా—అవునా! దారికాయురా! దోసుకోరా!

మూ. వా—ఓరోరి! పిచ్చోడా! గోసిపాతలేని గోసాయి; యీఁడికాడే టుందిరా దోసుకోడానికి.

ము-వా—అటుకాదురా! పట్టు పట్టురా.

(దొంగలు దోఁచుకొన యోగిని సమీపింతురు.)

దుర్గా. (దండములో గుప్తపఱచిన కత్తితీసి త్రిప్పుచు) ఓముష్కరతస్కరులారా!

పంచ. దురాత్ములార! రండు మిమ్ముఁ ద్రుంచి. పుత్తెలూడ్చి,
స్కరాళికెల్ల బుద్ధిగా విశాలవృక్షశాఖఁ బ
ల్లురుంగనంగఁ దోరణంబుఁ గూర్చువాఁడ; నింక మీ
దురంబుఁ జూపి కాచికొండు డోర్బలంబు కల్గినన్. 1

దొంగలు—బాబో రక్షించండి-రక్షించండి (అని కాళ్లపైఁబడుదురు)

దుర్గా—ఓ. పాఱఁబోతులారా! మీధైర్య మింతలోనిదేనా? నే నడిగిన ప్రశ్నలకు సముత్తరంబు లిండు; మిమ్ము రక్షించెదను.

దొంగలు—సిత్తంబాబూ-సిత్తం. ఎలాగైనా యీముప్పుఁ దప్పించి తప్పు చెమించండి బాబయ్యా.

దుర్గా—ఓరీ! నీవు వీరికిఁ బెద్దవా? ఇందాఁక రాజసింహుఁ డిక్కానలోఁ దిరుగుచున్నాఁడంటివే. అది నీకెట్లు తెలిసె?

పెద్దోడు—బాబ్ మీపాదాలాన. ఇక్కడి సంగతులన్ని నా బంట్లెప్పటి కప్పుడు ఆచోకి యిస్తూవుంటారు.

దుర్గా—సరియే. వీడెవ్వఁ డిందాఁక జస్వంతసింహకుమారునకు విషప్రయోగముఁ జేయఁ బాదుషా ప్రయత్నించుచున్నట్లు వాక్రుచ్చె?

రెం మూ—అది మాకు తెల్దుబాబూ! అది మాకు తెల్దు.

దుర్గా—ఛీ. దాఁచక చెప్పుడు- చూచితిరా నాకరవాలము?

పెద్దోడు—ఈయయ్య మంచోడు; తెల్సిందిదాసక చెప్పుకోత్తా బయం నేదు.

మూ-వా—బాబో. నే యోదపారంపాంత నొక కొండగవిలో యిద్దరు తురకోల్లేకాంత మాడుకొనుసుండగా యిన్నాను.

దుర్గా—సరే; మాకు మీరు భక్తులరై యుండురని బాసచేయుఁడు. మీకభయం బొసంగదను.

దొంగలు—సిత్తం. (అని పాదముల బట్టి ప్రమాణముఁ జేయుదురు.)

దుర్గా—మే మింక మిము నమ్మినారము. ఓరీ! నీవు రూపనగరంబునకుం బోయి విశేషములం గొని తెమ్ము. ఓరీ! సెంచోడా! నీవు యోధపురంబునంగల వింత లారసి రమ్ము. ఓరి పిచ్చోడా! ఉదయపురంబునకుం జని రాణావారి కోటలోని వింతసంగతుల నెఱింగి రమ్ము. పొండు. మీరు రూపనగర భైరవాలయమున మాకై వేఁచియుండుఁడు. (దొంగలు నిష్క్రమింతురు.) * * * * *

ఈ దొంగలవాయకుఁ డీయాటవికుల కేడుగడయని తోఁచుచున్నయది ఆటవికులకు మీరు బత్తి కుదిరినఁ గుత్తుకల నుత్తరించినైన నిత్తురు. ఇప్ప డెక్కడేని సత్యమున్నది యున్నచో నది యమాయికులగు నాటవికుల యొద్ద నే; కాని యఁగ్రేజమ్మలమని విఱ్ఱవీగు నాగరిక శిఖామణులలోఁ జాలమందికిని సత్యమునకును స్వర్గమర్త్యలోకముల కున్నంతదూరము. అయ్యో! సత్యదేవతా!

సీ. వెలయాలి యెంగిలి పెదవులంటినపళ్ళ
కడనుండ కొల్లక వెడలినావా!
కూటికి నాసించి కూటసాక్ష్యము లిచ్చు
నోటిలోనుండక దాటినావా!
బలితంపు గలుకంపు పలువిప్పఁగనె గుప్పు
మన భరింపఁగ లేక యరిగినావా!
పొగచుట్టకంపు సైపఁగలేక పగబూని
ప్రాణముల్ తీసని పాటినావా!
సత్యదేవత : నిన్గన జాలిపుట్టు;
భరతఖండాన వేనవేల్ ప్రజలు లేరె?
బ్రాహ్మణులజిహ్వలన్నియు పాడుపడెనె?
నీకు నివసింప నెక్కడ నెలవు లేదె?. 15

ఇప్పు డీనీతులకుఁ గాలముకాదు. క్రూరసత్వశరణ్యమగు మహారణ్య ము దాటి యిపు డొక పురపరిసరమునకు వచ్చినట్లున్నది. ఆహా! ఈప్రాంతములయం దింత స్వల్పకాలములో నెంత వింతమార్పులు కాన బడుచున్నవి.

సీ. అనుపమానదయాబ్ధి యైన యక్బరువైద్య
శాలలా యివి వధ్యశాలలయ్యె
బాటసారులకొఱకు బావిఁ గట్టిన చల్వ
పాకలా యివి కల్లుపాకలయ్యె
దారిఁబోయెడువారు నీరముల్ గ్రోలెడి
గుంటలా యివి పీన్గుపెంటలయ్యె
నిరపాయముగ నర్ధనిశిఁ జనందగు బండి
దారులా యివి మహామారులయ్యె
పసులఁ గసి మసంగు కసాయివాండ్రవలన
శక్తిఁ బూజించు పాషండచయమువలన
గొంతుమిడి నొక్కి చంపు తగ్గులకతమున
ముల్లెలందోఁచు తెరువాట్ల మూఁకవలన. 16

అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చినది. సత్వరంబుగ రూపనగర భైరవాలయంబుఁ జేరుకొనవలయును. భగవదనుగ్రహంబున నెట్లయిన నుదయపురోదయగిరి నుదయించిన ప్రచండభాస్కరుని రాజసింహుని దర్శనము లభించిన మమ్మాదరించియున్న యవనతమస రాసులు నిమిషమాత్రముగా నశింపక యుండునా? .... సాయంసమయమున నీప్రాంతమందలి యీసందడి యప్పుడే యూరిపొలిమేరం జేరుకొంటి నని చెప్పకయ చెప్పుచున్నది.

సీ. ప్రక్క లుబ్బగ లేతపచ్చికఁ దినులేళ్ళ
గము లుల్కిపడు చిఱుగంటల సడి,
చిఱుగంటసందడు ల్చెవుల పండుగ, జేయ
సందెనుల్లెపు నాలమంద కదువు,

ఆలమందకడుపు దోలుకొనుచువచ్చు
వేళఁ బాడెడు గోపబాలకులును,
గోపబాలకులు చేల్గాపుండ వంచించి
వెన్నల దొంగిలు పిట్టగుములు,
పిట్టగుములు వెన్నల నోటబట్టి కందు
వుల కిడ న్మింట బారుబారులను దీర్చి
గూళ్ళకుం గొలకొలమని మల్లుచుంట,
పొద్దుగ్రుంకిన జాడల పొలుపుఁ దెలుపు. 17

కావున త్వరితముగఁ బోవలయును.

(నిష్క్రమించును.

2. రంగము—రూపనగరప్రాంత కాంతారము.

[విమలయు, తత్సహోదరియగు కేసరియు, వారిచెలులగు
మంజరీచంద్రభాగలును ప్రవేశింతురు.]

కేసరి—చెలీ! విమలా! ఈకోలనికలంకులంగల యీచిఱుపడవల యాందోళ
నముం దిలకించితివే?

ఉ. గట్టున నున్న చెట్టులకుఁ గట్టుటచే గిఱిదాఁటి యింక దా
మెట్టులఁ బోవలేకునికిఁ నీదెస కాదెస కూఁగులాడు నీ
చిట్టికలంబు లంతిపురిసీమల దాఁటి గవాక్షమార్గముల్
చుట్టెడిరాణివాసముల చూపులపోలికఁ జెంగలించెడున్. 18

విమల—సోదరీ! కేసరీ! ఇది నీకు నత్తింట ననుదినము ననుభవసిద్ధమేగదా?

కేసరీ—విమలా! ఎవరికిమాత్ర మనుభవసిద్ధముగాదు?

మంజరి—(కమలాకరముచేతితోఁ (జూపుచు) ఈప్రసంగమున కేమిగాని యా

కమలాకరసౌందర్యము కనుఁగొందము రండు. (పరికించిచూచి) చూచి
తిరా మిళిందుని సందడి!

మల—అవునవును. విడివడిన పూఁతేకు పడవెక్కి నౌకాయాత్ర చేయు
చున్నాఁడు.

చ. పడఁతి! మిళిందనాముఁడగు పశ్చిమదేశపువర్తకుండు దే
వడివడిఁ దమ్మితేకు పడవన్ మధుకోశపరాగవస్తువుల్
జడిగొని నింపి తెక్క తెరచాపల విప్పి సమీరనావికుం
డుడుగక యోడనడ్పఁ జనుచుండును చూడుము నావ
యాత్రకై. 19

మంజరి—విమలా! నీయుపమాన మతిసమంజసము.

కేసరి—నెచ్చెలులారా! మన మీ మహారామరామణీయతం గని మైమరచి
పురంబు వెడలి కనుదవ్వు వచ్చినట్లున్నది.

మంజరి—అమ్మా! చాలదూరమే వచ్చితిమి.

విమల—నెచ్చెలులారా! అబలలమగు మన మిచ్చో విచ్చలవిడి విహరించుచు
నుసలిన నెటనుండియెటువచ్చునో? కాలము బాగుగానున్నది కాదు.

కేసరి—ఓసిబేలా! విమలా! నీవెంతభీరువాలవే. సమస్త మహామండలమం
డలాసనుండగు వలంఘీము పామసామఁ బట్టి సహించినైన నేను నీయండ
నుండ నిన్నెట్టిమండగీఁడైనఁ గన్నెత్తి చూడఁగలఁడే?

విమల—అక్కా! క్షమింపుము. నీయండనుండుటచే నాకు మతింత—

కేసరి—విమలా! ఏమినీమాట తేట! మాటకారివని నోటికివచ్చినట్టెల్ల నూటి
మాటలు వదరుచున్నావు ఇదియేనా నీవు పెద్దలయెడఁ జూపదగు గౌర
వము? కూపస్థమండూకమువలె నంతిపురం బెడఁబాయకుండు నీకు మర్యాద
ల తీరులును, నాగరికత రీతులు నేమి తెలియును.

విమల—నత్తగుల్లలోని నత్తవలె నత్తవారింట క్రొత్త ఘోషాపద్ధతి నత్తి
యుండు మత్తకాశినులకుఁ గాని నాగరికత మా కెక్కడిది?

కేసరి—విమలా ? చిన్ననోటికిఁ బెద్దకూఁత లనునట్లు నోటికివచ్చినట్లెల్ల వదరి నన్ను రేఁపకుము.

మంజరి—విమలా ! చిన్నతనముచేఁ దెలివితక్కువమాటలాడి యక్కయ్య గారి మనసు నొప్పింపం బ్రయత్నింపకుము.

కేసరి— మంజరీ ! దాని కినుకను నేఁడు పుట్టినదికాదు. కావుననే దీని నరకు సేయను.

మంజరి—అదియేకదా మీవంటి యుదారవంతుల కుచితధర్మము.

కేసరి—మంజరీ ! ఇంక నెంతయో వేళ కాలేదు. మనమా కాసారతీరముంజేరి కొంతతడ వాటపాటల వినోదించి, పిమ్మట జలక్రీడల నోలలాడి, మరి యుం బోదము.

మంజరి— చిత్తము. అలాగుననే. ఏయాటలాడి వినోదింతము ?

కేసరి—ఒక క్రొత్త యాట. రాజు రాణి యాట,

చంద్ర—రాణి యెవ్వరు ?

కేసరి—రాణి విమల.

చంద్రి—మరి రాజో

కేసరి—రాజమాట కేమిలే మనలో నెవరో యొకరు కావచ్చును.

విమల— నే నీ యాటాడను.

కేసరి—ఆడక తప్పదు.

విమల—తప్పక బలిమిని మెడ ముప్పెదరాయేమి?

కేసరి—ఆడినం దప్పేమి ? దానివలన ముప్పేమి ?

విమల—తప్పో ! ఒప్పో ! నామనస్సొప్పనిపని నేఁ జేయను.

మంజరి—పోనీ. జలక్రీడలో !

విమల— సరే.

(అందఱు నడచుచుండ విమల కొలనికెలఁకునంగల పూదోఁటం జూచి) సుందరులారా ! ఈతోట యెంత యందముగానున్నదో చూచితిరా ? ఈపూ

దోఁట కేరాజపుత్రికాప్రమదావనములోని పుష్పవాటిక యైన సాటిరాఁ గలదే?

కేసరి — చెట్టు మొగ మెఱుంగనివాని కాముదపుఁ జెట్టే మహావృక్షమంట.

ఆ. వె. నీకు మాత్రకు నూఁక కాకరంబగుచు, చీ
కాకుఁ గొల్పు మోటుకానను గని
సాటిలేని పూవుఁదోఁటయటందు వే
రావబిడ్డతోఁటఁ జూచినావు? 20

మాతోఁటగాని మేటిపూదోఁటలం జూచిన నేమనుకొందువో?

విమల — ఎప్పుడును నాయభిప్రాయము మాఱదు.

చ. పలుకులిఁకేల? వేలు వనపాలకులెప్పుడుఁ బెంచుచున్న, నిర్మలజలయంత్రములజలము మాటికిమాటికి నింపుచున్న నీ వలఁతున నీశ్వరుండు వనపాలకుఁడై తాను బెంచుచున్న యీ కొలని కెలంకు తోఁట కిలఁ గోటలతోఁటలు సాటివచ్చునే?

కేసరి — మంజరి! నీ వొకపరి నాతో ఢిల్లీకి వచ్చినప్పుడు నాజనానామందిరమును, దాని ప్రాకారమును జూచితివికదా? అచ్చటి చిత్రవిచిత్రములగు జలయంత్రచిత్రములును, అతిస్వచ్ఛమగు చంద్రకాంత శిలావేదికలును, వేయేల, అచ్చటనున్న పలురకముల పూలమొక్కలును, ఈభూమండలమం దెచ్చటనైనఁ గలవే?

విమల — ఎన్ని వన్నెచిన్నె లెసవుదెచ్చుకున్న నేమి? నైసర్గిక పు విన్నాణమునకుఁ దీసికట్టే.

చ: చెలువగు లేఁజిగుళ్ళు నగిషీపనిఁ గోరునె? ఆకుచిల్క తెక్కలపయిఁ జిత్రలేఖనము గావలెనే? హరివిల్లునందు వం

కలు సరిదిద్ది రంగులిడఁ గార్యమె? పూచినమాలతి న్నణుల్
వలయునె? నైజరమ్యమగు వస్తువు వేఱు విభూషఁగోరునే?

మంజరి—అవును. చిన్నదైనను విమల చక్కఁగాఁ జెప్పినది. ఆవల వేళమిం చును. సత్వరంబుగ జలక్రీడకుఁ బోవుదము రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

[అంత మాఱువేషమున నుదయపురపు రాజాయగు
రాజసింహుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజసిం—నే నుదయపురంబు విడచి, యిప్పుడే మూఁడుదినంబులైనవి. అచ్చటి రాజకీయవ్యవహారము లెట్లున్నవో? నాపంచప్రాణంబులు నాచిన్ని మేన ల్లునిపై నుంచివచ్చితిని. మాయక్క యోధపురేశ్వరి కిదివఱకు సంభవించిన యాపదకుం గోడు మహోపద్రవ మేదియో రానున్నది కాఁబోలు. లేకున్న తనముద్దుపట్టిని నాయొద్ద కేల ప్రత్తెంచును? కానిమ్ము. ఆపదలు కాపురముండవు. .... అబ్బా! సూర్యతాపం బతితీవ్రముగా నుండుటచే దాహబాధ మిక్కుటముగా నున్నది.

చ. అది సుడిగాడ్పు లిచ్చ్యెడ భయంకరమై చదలంట రేఁగె; ఇ
ల్లిదె మృగతృష్ణల న్గనుచు నేగుమృగావళి నీటిభ్రాంతిచే;
పెదవులనాల్కలన్ నురగ పెల్లుగఁగార్చుచు లేళ్ళుసీడలన్;
కదలదు పిట్టయేని వడగాడ్పులు తగ్గవు పొద్దుఁ ద్రావలిన్.

... ...

అదిగో. ఆకసమున శరత్కాలమేఘంపుఁ దునకలో యనునట్లు బారుబారు లుగఁ బాఱెడి కొంగలసమూహము ముంగల నొకసరోవర మున్నట్లు తెలియ జేయుచున్నది. కావున దీనిజాడనే పోయెదను. ఆహా! ఏమి యీశీతలవాత పోతంబుల మహిమ. ఈమందమారుత మా సరోవరరాజంబుమీదనుండియే వచ్చుచుండనోపు.

ఉ. శీతలవారిపూరసరసిం గల తియ్యని నీరు గ్రోలి, యెం
తో తమి పద్మినీచయమనోజ్ఞ సుగంధము లాని, యానసం
జాతగురుశ్రమ న్నడకచందము మందగిలంగ స్రుక్కి, యీ
శీతలవాతపాంథుఁ డిటుఁ జేరెఁ బథశ్రమ వాయ హాయిగాన్.

నే నిదె యీసరోవరముం జేరి నీరము గ్రోలివచ్చెద.

(కొంతదవ్వు నడచి వెనుకకుఁ దగ్గి) ఇం దెవ్వరో జవ్వనులు జలక్రీడ లాడుచున్నట్లున్నదే- ఇటు చనుట భావ్యము కాదు. ఈ చెఱువుక్రింది పూదోటలోని జలయంత్రముకడకుఁ బోయి దప్పి దీర్చుకొనియెద.

(పోయి) అక్కటా! దీనియందు జలమున్నట్లు కనఁబడదు పోనిమ్ము చల్లని యీమామిడిగున్న తిన్నెపయి నించుక తడవు విశ్రమింతును. (అని పరుండును)

[విమలయు మంజరియుఁ దామరాకు దొన్నెలతోఁ బ్రవేశింతురు.]

విమల— నెచ్చెలీ! మంజరీ! కేసరి జలక్రీడలింకను ముగియలేదా ?

మంజరి— లేదు. నేఁడు కేసరి కుంజరి యయినది.

విమల— ఇదేమే? నీమాట నాకర్థము కాలేదు.

మంజరి— అమ్మా! మరేమియు లేదు. సరోవరంబునఁగల తామరపువ్వులు కోసికోసి తనివి చెందక నేఁడు మన కేసరి వానిపాలిటి కుంజరియైన దంటిని.

విమల— ఇదియా నీభావము. కేసరివచ్చుదనుక మనమాకేళీవనంబున వేచి యుందము రమ్ము. (రాజసింహుఁడు పరుండు చెట్టునీడ సమీపించి) చెలీ! ఈమంజుల నికుంజపుంజముల సందుననుండి యాగుజ్జుమామిడిగున్న తిన్నెవంకఁ జూడుము.

మంజరి—(చూచి) అమ్మా! ఎవరో పురుషుఁడు విశ్రమించినట్లున్నది.

విమల—ఆజగన్మోహనమూర్తి యెవ్వరైయుండునే?

మంజరి—ఎవ్వరోగాని యీయువకుఁ డెంత యందముగా నున్నాఁడమ్మ కొమ్మా! ఇటురావమ్మా. చూచెదవుగాని.

విమల—మంజరీ! మనము పురుషులం దేఱిచూడరాదు. పాప మీతండు ప్రయాణంపు బడలికచేఁ గడు బడలియున్నట్లు కానఁబడుచున్నాఁడు. ఈతం డెవ్వఁడై యుండునో?

మంజ—నేను వీని నిదివఱ కెన్నఁడును జూచియుండలేదు. కాని యొకవేళ నుదయపురపురాణావారగు రాజసింహుఁడు నిన్నుఁ జూడఁ బ్రచ్ఛన్న-

విమల—చాలు. నీపరిహాసములు. నీతో మాటలాడుటకే భయము. ఎకసక్కెముల కారంభింతువు.

మంజరి—సెచ్చెలీ! హాస్యముకాదు. ఇప్పు డీప్రాంతమునందు నల్లరల నాపి వేయు రాణావారు స్వయముగ మాఱువేసమునఁ దిరుగుచుండిరను కింవదంతి కలదు.

విమల—మంజరీ! నీ వెంత మాయలమారివే. దానికేమిగాని కేసరి యింకను రాలేదు. సత్వరంబుగఁ బురంబుఁ జేరవలయుంగదా.

మంజరి—అయిన నేఁబోయి తొందరపెట్టి కేసరిం దోడ్కొని వత్తును. నీవిందే యుండుము.

విమల—అమ్మచెల్లా! నీవు వచ్చుదనుక నేనొంటిగా నిట నుండగలనా?

మంజరి—అమ్మచెల్లా! ఎంత భీరురాలవే? నిమిషమాత్రములో వచ్చెద నాగుము.

(నిష్క్రమించును.)

విమల—(తనలో) గాఢనిద్రాసక్తుండగు నీసుకుమార సుందరాకారుం డెవ్వఁడు? నిద్రావస్థయందు గూడ నీసుందరాకారుని యంద మెంత యానందజనకము నున్నది! ఈతని తీరుజూడ నెవరో రాకుమారుఁడుగాని సామాన్యుడగు బాటసారి కాడని తోఁచుచున్నయది. ఏలయన-

చ. ముకుళితమైనకన్గవ యపూర్వవిలాసము గూర్ప మోముద
మ్మికి, చిఱుచెమ్మటల్ నుదురుమీఁదను ముత్తెములట్లు
తోఁచు, మాటికి వడివచ్చు నూర్పులజాడ దెలుపు; న్మెయి
చాయ కందగెడ్డకరణిఁ గందినట్టిస్థితి డాఁపక తెల్పును
సౌకుమార్యత౯. 25

ఒకవేళ మంజరి వినిన కింవదంతి నిజమై—

బాటసారి—(కదలి) ఆహా!

విమల—ఈతం డెద్దియో మాటలాడుచున్నట్లున్నది!

బాట—అహో! ఈదాహబాధ భరింపశక్యముగాకున్నది. అక్కటా! దాహము! తాపము! దుర్భరము! దుర్భరము!

విమ—అయ్యో! ఈయధ్వగుఁడు మిగులదగఁగొని కడుబడలి సొమ్మసిలియున్నట్లు తోఁచెడిని. పోయి పానీయమొసంగినం దప్పేమి. (అని తామరదొన్నెలోని నీరిచ్చి దూరమున నిలిచి) మంజరిచెప్పినట్లొకవేళ నితఁడే, ఉదయపురీశ్వరుఁడేమో! అయిననేమి?

రాజ—(జలముఁగ్రోలి, సేదదేఱి)

గీ. మును సుధారసమును జగన్మోహిని సుర
వరులకు నొసంగి మృత్యువుఁ బాపినట్లు
శీతలజలాన నన్ను బునర్జీవిఁ జేసె;
ఈజగన్మోహినీ దేవి యెవరొ చెపుమా? 26

విమల—(మోమువాంచి యొకపాదమాటున నిలువఁబడును.)

రాజ—ఇప్పుడే జలక్రీడ చాలించివచ్చిన యీనవలాశిరోమణి నవలావణ్యమెంతమనోహరముగా నున్నది.

చ. అరవిడిజాఱు వేణి ముడి ఆముడిమీఁద నమర్చినట్టి క్రొ
వ్విరి,నిటలంబుఁజుట్టి యిరుపేనులకుం దిగి రేఁగుముంగురుల్

కరఁగినపూతమేని నిజకాంతినిఁ దెల్లము సేత, యిప్పుడే
తరుణి జలంబులాడి ప్రమదావనిఁ జేరినచోఁ ద్వ్యక్త చెప్పెడిన్.

విమల — అహా! ఈసుకుమార సుందరాకారునిం గనినది మొదలు నాయెద గుబురుపడక యొకవిధమగు వికారమునకు లోనైనది. ఈతనిశరీరలావణ్యమనోహరతలును శ్రేష్ఠశిఖాంగుళీయకమును మహారాజాయని తెల్లము చేయుచున్నవి.

రాజ — ఈరమణీశిరోమణి రూపుఁగాంచఁ గన్యకామణివలెఁ గాన్పించుచున్నది. ఈమె నీకరణి నవ్యాపదేశముగాఁ బలుకరించి చూచెదను.

చ. ఇనుఁ డదె పజ్జనే కలుగఁ నేటికి మోమటునుంచినావు ప
ద్మిని! మొగమెత్తి లోనఁగలతీయనితేనెల నానునోయినుం
డనియెడు భీతిచేఁగడునొయారముగా నటుఁద్రిప్పినావొ! లే
క నృపమరాళ మేచి యొడికంబుగఁబట్టుఁగటంచు నంచితో

విమల — ఏమి యీమనోహరవాక్చాతుర్యము! పద్మినియను మిషచే నన్నే సంబోధించి 'ఇన, నృప' శబ్దముల ప్రభుండననియు రాజుననియు సూచించె. కాన నిక సంశయింపఁబనిలేదు. నేను నవ్యాపదేశంబుగానే పల్కెద.

గీ. రాజహంస! నీవు రాణివాసమనస్స
గోవరంబు డాయఁ బోవు దిపుడె,
నెమ్మి నదటి పద్మినీచయమ్మును గని
మమ్ము మానసమున మఱతువేమొ? 29

రాజ — ఈజాణ యెంతమాటనేర్పరి! సరోవరమునఁదరి పద్మిని రాజహంసను హెచ్చరించునెపమున్న నాతోఁ దా ముచ్చటింపుచున్నది. ఈమ త

కానిని వరోత్కృష్టుల కనుగుణంబుగనే పరీక్ష్యోత్తర మియ్యవలెను. ఓపద్మినీ
కాంతా! నీవెంత బేలవు?

గీ. మానసమునఁ గాదు మందాకినిని లేదు
నీకు మాఱు పద్మినీకుమారి
పరమహంస నేని మరులుకొల్పెడిదాని
మఱచిపోఁపుటెట్లు మానసమున.

విమల.—ఆహా! ఏమి యీ మనోహరవాక్చాతుర్యము. పలికించినకొలఁది
బులకండము లాలికింపుచున్నది. ఓ రాజహంసమా!—

మంజరి—(తెఱలోనుండి) చెచ్చెలీ! విమల! అశ్వముల నాయత్తము చేసితిని
సత్వరమ్ముగ రమ్ము.

విమల—(తనలో) అయ్యో! నాలిముచ్చువలె నీ చెచ్చెలి యింతలో నెచ్చటి
నుండివచ్చినది. (ప్రకాశముగా) మంజరీ! ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. కాం
చేటుమారంబునను‌న్న మనమాపనగరంబుఁ జేర నింతతొందరయేల?

రాజ—ఈచక్కెరబొమ్మ నన్నువిడిచిపోవుంగాఁబోలు. ఈమావిగొమ్మతో
నొకచిలుక తెలుపుచెపుమ్మన వాక్ప్రజ్ఞత నీమెఱుఁ దెలిపెదను.

గీ. ఎంతవడి కనుబడలి నీయందుఁ జేరు
కొని సుఖింప నీరాచిల్కకోదమ వచ్చి
భాగ్యవశమున నీప్రాపుఁ బడసి బ్రతికె;
అమితఫలసిద్ధి నీకగు నలకుఁగొమ్మ!

విమల—(తనలో) హాయి! హాయి! ఎంతచతురత!
ఓ రాజకీరమా!

గీ. పలుకు పలుకునఁ దేనియల్ చిలుకుచుండఁ
గులుకు చెలువంబు మురిపెంబుఁ గురియుచుండ

వలచివచ్చిన మేటిరాచిలుకకోదమఁ
గూడు తటిగాదె ఫలసిద్ధి కొమ్మ కెందు. 32

మావిగున్నతిన్నె పైనున్న యోరాజకీరమా! నిన్ను విడిచిపోఁజాల. అయినను నెచ్చెలులు వేచియుండుటచేఁ బోకతప్పదు. సెలవొసంగుదేని పోయివచ్చెదను. ని(నిష్క్రమించును.)

రాజ—అయ్యో! ఈసుందరి యిచ్చోటువాసె. బాపురే! ఈరూపవతి సురూపసంపద. సురూప సంపద నిగసించు నీజవరాలి భావప్రకటనచతురత. ఈముచ్చకంటి యిచ్చటినుండి పోయినను నామె రూపముమాత్రము నాహృదయము నచ్చొత్తినట్టున్నది.

చ. జిలిబిలి పైటకొంగు కొనచేతనుజట్టుచు మోముఁగోముకే
వలమగుపించునోయనుచుఁ బ్రక్కగమోముఁ మొకయింతవంచి
గుబ్బలపొంగరంజుకంబు వలెవాటున నీటుగ మాటిమాటి
చూపుల నెడి వాఁడితూపులను బుచ్చి హరించెను నామ
నోధృతిన్. 33

అయిన నీమెదర్శనము మరల లభించుటెట్లు! లభింపకేమి? తనపురం బనతిదూరమున నే కలదని నెచ్చెలితోఁ దెలుపు నెపమున నీగరిత నుడివెనుగదా. నేను వచ్చుటికేపోయెద.

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

ద్వితీయాంకము.

—:o:—

1. రంగము—రూపనగరములో నొకవీథి.

[పూలసెజ్జ చేతఁబట్టుకొని విమల చెలికత్తెయగు మంజరి ప్రవేశించును.]

మంజరి—అయినను కేసరీబాయి కింత కార్పణ్యము తగదు. తాఁజెడ్డకోతి వనమెల్లఁ జెఱిచెనన్నట్లు తా కులభ్రష్టయైనది చాలక హైమవతీపదారవింద సేవాతత్పరయగు సహోదరిం గూడఁ జెఱుపఁ గంకణముఁ గట్టుకొనినది. వీరిలో నెవరిప్రతిజ్ఞ సాగునో కదా. సహోదరీమాత్సర్యమింతయేని సరకుచేయక విమలయు నిర్మలమానసయై కాత్యాయనీదేవి దపకమలంబు లేమరక గొల్చుచున్నయది. ఆశంకరార్ధశరీరిణి భక్తజనవశీకరిణిగదా.

[అంత హితదాసుఁడను నొకవృద్ధకంచుకి ప్రవేశించును.]

హిత—ఓసీ! మందరా! ఏమే నీకంతతొందర? కొలువు చాలించినంతమాత్రనే నీ కింత పలుచనైతినే? పిలిచిన వినిపించుకొనకున్నావు నిజమునకు నిన్ననవలసిన పనియేమి.

గీ. తనకు నుద్యోగముండిన తరుణమందుఁ
బిలువ కరుదెంత్రు వేనవే ల్కొలువుసేయ;
గొన్నయది యూడ, పిలిచిన నొకఁడు రాఁడు;
ఇదికదా లోకధర్మ మీపృథ్విలోన. — 34

మంజరి—తాతా! నీచేఁకుందనపుఁజీకాకు నామైఁ జూపకుము. నేను మందరను కాను. దానిసహచరినగు మంజరిని.

హిత—ఓసీ! నీవు మంజరివా? పోలికనుబట్టి మందర వనుకొంటిని.

మంజరి—ఇది మాపోలికలలోపము కాదు. ముదిమిచేఁ బోలికపట్టలేని నీ లోపమే.

హిత—అదిగో నాముదిమి నాక్షేపించుచున్నావు. ఇంతకు నిన్ననంబనేమి?

ఉ. కన్నులు కానరావు; మఱి కాళ్లు రవంతయు సాగవీ చెవుల్
తిన్నగ దేనినైన విన లేవు; కరంబులు పట్టుఁ దప్పు; ప
ళ్లన్నియునూడు; నింద్రియములన్నియుమించినశత్రులౌననన్
నిన్నన నేమి కార్యమగు నేరము నాముదిరూపుదేకదా. 25

పోనిమ్ము. ముసలితనముచే నాకుంబలె నడివయసుఁదనముచే నీకును నింద్రియములు స్వాధీనము గాకున్నవాయేమి? మాటాడ వినిపించుకొనవు. ఇందాఁక నే పట్లు గొణుగుకొనుచుంటివి?

మంజరి—ఏమియులేదు. వడ్లగింజలోనిది బియ్యపుగింజ. తాతా! ఆనువారి యొబుకు నీకేల?

హిత—ఓసితొత్తా! పసుచుఁదనపుగరువాన మిడిసిపడి గడుసుమాటలాడక సరిగా నుడువుము. అంతిపురమునందలి విశేషములేమి?

మంజరి—తాతా! నీనోటిలో నువ్వుగింజ నానదు. నీకెక్కోలియేల?

హిత—ఓసీ! వగలాడి! పొగరుపడక చప్పునఁ జెప్పుము

మంజరి—(తనలో) తాతపట్టు కోఁతిపట్టు. ఇఁక వదలఁడు. (ప్రకాశముగా) తాతా! ఢిల్లీపాదుషా పట్టమహిషియగు కేసరీబాయి నెఱుఁగుదువుకదా?

హిత—అయ్యో! ఎఱుఁగకేమి! ఆమె మనరాజుగారి పెద్దకూఁతురే. ఆమె వివాహమునకేగదా రాద్ధాంతసిద్ధాంతములైనవి.

మంజరి—అదేమోగాని ఆవిడగా రిప్పుడు పుట్టింటికి వచ్చినారు.

హిత—అయిన నేమి?

మంజరి—మనరాణావారి రెండవకూఁతురు విమల దేవీపూజచేసికొనుచుండగా, కేసరి పానకములోని పుడకవలె వచ్చి చెల్లెలిం బరిహాసించినది.

హిత—ఆ! ఏమి! ఆమె ధనమదాంధత! తరువాత?

మంజరి—అక్కచెల్లెండ్రకంతఁ గొంతవఱకుఁ దమతమ మతములఁగుఱించి వాదము జరిగినది. అంత, చెల్లెలు దాసీవవై తురకం గూడిన నిన్ను సరకు సేయుదనె.

హిత—అక్కటా! నిజమాడిన నిష్ఠురము కదా. పిమ్మట?

మంజరి—అంత, కేసరీబాయి కరింగనిన కేసరివలెఁ జెల్లెలిపైఁ గనులెఱ్ఱఁ జేసి, ఓసీ! బుద్ధిహీనురాలా! వన్నె యుంగక నోటికివచ్చిన ట్లెల్లఁ బేలుచున్నావు. నిన్నొక మొఱకువలెనున్న తురకవానికిచ్చి పెండ్లిఁ గావింపకున్న నే ఘామపాకుఁ బట్టపుమహిషి నేగా" నని యొట్టుఁ బెట్టుకొనె.

హిత—కట్టా! గట్టియిక్కట్టే వచ్చినది. కేసరియును పే రామెకే సరి. పైని—

మంజరి—పైనేక నేమున్నది. విమలయు బొమముడితోఁ గేసరిఁ జూచి "ఓసీ! తుచ్ఛురాలా! పచ్చరంటి యచ్చపురాకులంబున కెల్ల మచ్చఁ దెచ్చిపెట్టిన నీ మొగంబుఁ జూడరాదు. పౌరుషదేశాభిమానముల కునికిపట్టై నీవుగని గరువంబడగింపఁ జాలు మేటిమగండగు రాపట్టిం బెట్టఁబట్టకున్న నమరసింహుని ముద్దులపట్టి నే కా"నని యొట్టుఁ బెట్టుకొనె.

హిత—వహవ్వా! మిక్కిలి చక్కగానున్నదే. తుద కెవరు గెలుతురో?

మంజరి—ఏమో. "ధర్మమే జయ" మను వాక్యోక్తియే నిజమైనయెడల మన విమలయే మేలుచేయి కావలెను.

హిత—అందులకు సందేహమేమి? కాని మన యుద్యానవనములో వేనవేలు పూలుండ నెక్కడినుండి, అపురూపముగా నీపువ్వుల నేఱికొని వచ్చుచున్నావు?

మంజరి—ఇవియా? భైరవీదేవ్యాలయములోనివి. విమల వానిం గొనితేర నన్నందుల కంపె. (చితివా?

హిత—ఓహో! అట్టులా? అక్కడి కెవరో జడదారి వచ్చెనఁట. నీవు చూ

మంజరి—అయ్యో! చూడక పోవుటేమి. అతఁడు మహానుభావుఁడు అగతానాగతవేది.

హిత—అయిన మనవిమల నాతనికడకుం గొనిపోయి మంచిచెడ్డల నెఱుంగ రాదో?

మంజరి—అవును. నాయుద్దేశము నదియే.

హిత—మంచిది. నీవీపనియం దప్రమత్తురాలవై యుండుము. నేనీకం బోయెదను. (నిష్క్రమించును)

2. రంగము—రూపనగర భైరవాలయము.

[యోగి (దుర్గాదాసు) సమాధియందుండ చారులు ప్రవేశింతురు]

చారులు—రామ్ రామ్. (అని నమస్కరింతురు)

యోగి—(కనులువిప్పి) ఓచారులారా! ఏమేమి విశేషవార్తలం దెచ్చితిరి?

మొదటి—సామీ! జోధపురపు రాణిగారు కోటలో పెక్కుచెదరకున్నారు. కాని తనచిన్నిపాప మేనమామగారియూరు చేరెనో లేదో యని యొక బాపనయ్యోర్నందుఁ బంపించినారఁట.

యోగి—సరే. (రెండవవానితో) ఓరీ! చెండోడా! నీవుతెచ్చినవార్త లేమి?

రెండవ—ఏలికా! అకందయ్య కనుగండక ఉదయపురంబులో మామగారిం టికాడున్నారు. కాని రాణావారుమాత్రి మిప్పుడు దేశంలో లేరంట.

యోగి—(మూడవవానితో) ఓముచ్చుల కోడా! నీవుతెచ్చినవిశేషంబులేమి?

పెద్దోడు—తలిసి కోడా? నేను మూనాళ్లకిందట. ఈయూరిపాలిమేర చెరువుచేరువ రాణిగారు రోకలె, ఒకవయసుకానితో మాట్లాడు సుండగా యున్నాను. తరువాత వూళ్లోకొచ్చి అసోకీతియంగా రాజుగారికూఁతుళ్లు పందెమాడుకొన్నట్లు దానీ లూసులాడుకొను సున్నారు.

యోగి—సరే. మీరందఱు చెప్పటియట్లు మీకు నియమించిన స్థలములయందలి వింతలు చెప్పటికప్పుడు తెచ్చి మాకుఁ జెప్పుచుండవలయును. మీయందరిలో మిక్కిలి జాగరూకుఁడగువాఁడు ఫకీరువేషమునఁబోయి, పాదుషాంనావాలోని విశేషములఁ దీసికొని రావలయును పొండు. జాగ్రత్త.

చారులు—సిత్తం. సిత్తం. (అని నిష్క్రమింతురు.)

[రాజసింహుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజ — ఆజగన్మోహిని ప్రథమసందర్శనంబుననే నామనోమందిరంబునం గల నిలుకడ మొదలగు గుణధనంబులు హరించినది.

గీ. ఓరచూపుల నిలుకడ నోటుపఱచె;
మేని మెత్తనచే మది మెత్తఁబఱచె,
మందగిలఁజేసె బుద్ధి తన్మందగతుల;
రూపు చెలువంబుచే ధృతి రూపుమాపె. 36

బాపురే! ఆయన్నులమిన్న విన్నాణము నాకన్నులఁ గట్టినట్లున్నది.

ఉ. అయ్యెలనాగరూప మహాహా! కనుదమ్ములఁ గట్టినట్లు న
న్నాయ నదేమికారణమొ? పైదలిపైఁ దళుకొత్తె చిత్తమో
హో! యెటుఁజూడ నెప్పుడుపయోధరవేణిసురూపమే,తరు
చ్ఛాయను శీతలోదక మొసంగినభంగియె కానవచ్చెడున్.

అబ్బా! అబ్బిబ్బోకవతిం గాంచు భాగ్య మబ్బుటెట్లు? ఈదేవళముం బ్రవేశించినంతనె కుడిభుజం బదరుచున్నయది. ఆ! యిందెవ్వరో జడదారియున్నట్లున్నదే! ఆహా! యేమి! ఈయద్వితీయమూర్తివంతము!

సీ. గరిడీలలో నిరంతరము దేఱినభంగి
భుజకంధరంబు లుప్పొంగియుండ,
అనిశంబు సాముచేసినవాని పోలిక
వెడదయై వక్షంబు బిగిసియుండ,
డాలుకత్తులు దాల్పఁజాలు జోదునిరీతిఁ
జేతివ్రేలులు మోటుఁ జెంది యుండ,

అసహాయశూరుఁడా నాశ్వికవరులీలఁ
బిక్కులు బల్మి నేపెక్కియుండ
సాటిలేనట్టి క్షాత్ర తేజంబుతోడ
నివుఱు గప్పిన నిప్పనా నెగడు నితనిఁ
గాంచి సన్న్యాసి యని మది నెంచు టెట్లు?
ఓ! మహాత్ములఁ దెలియంగ నలవి యగునె? 38

ఈతం డెవ్వరో మహానుభావునివలె నున్నాఁడు. పోయి దర్శించుకొని యె దరంగాక. (సమీపించి నమస్కరించును.)

యోగి—ఇష్టసిద్ధిరస్తు. (తేఱిచూచి) ఓశూరాగ్రేసరా! ఇటు కూర్చుండు ము. (తనలో) ఈతఁడు తప్పక రాజసింహుఁడే పరిచారికమాటలకును చారు లెఱింగించినదానికిని పీసమైన వాసిలేదు. (ప్రకాశముగా) ఓశూరాగ్రేసరా!

గీ. స్వీయ ధనధారఁ గురిసి, ఆశ్రితజనాళిఁ
దనుపఁ గంకణ మూనినఘనుఁడ వగుచు
నుదయపుర వార్ధి నుదయించియున్న రాజ
సింహుఁడవు గావె? పరగజసింహ! నీవు. 39

రాజ—(తనలో) ఈమహానుభావుఁడు సామాన్యవేషమున నున్నను నన్నెట్లు గుర్తింపఁగలిగె?

యోగి—ఓబాలకా! నీవేల శంకించెదవు? ఇంక న్వినుము.

మ. తరుణీరత్న మొకం డుమొన్న నిటఁ గాంతారంబులన్ జూడఁగా
నసుదెంచెన్, కనె, చెట్టునీడ నురుమూర్ఛాధీనునిన్ నిన్ను,ఆ
సరసీజానన మూర్ఛఁ దేర్చెనువౌ శైత్యోపచారంబులన్
సరియేగా యిదియంత? ఆమెఁగను నాసన్నచ్చినాపీడకున్.

రాజ—స్వామీ ! ఇదియంతయు వాస్తవమే. నాఁడా యెలమావి తిన్నెపై నాతొయ్యలి తన కోమల కరపల్లవంబుల శీతలజలంబు లొసఁగి నన్ను రక్షించె. ఆయించుబోణి దర్శనము మఱల నాకు లభించునా!

యోగి—ఓయీ ! ఇంతయార్తి యేల? కొంచెము శాంతించితివేని, ఆయించుబోణిని మామంత్రప్రభావమున నిచ్చటికే రప్పించెదము.

ఉ. శాంతముఁబూను మొక్కనిముసంబునఁ జూచెద వామెకానియా
కాంతకు గాణివాస మటుగావున నీదగుమూపు డించి ఒ
క్కింత తపస్వివేషము నటించుట యొప్పగు; ఇట్లు చేయనీ
స్వాంతమునందు వేఱుగతిసందియ మొందకు రాజచంద్రమా!

(అని తనకట్టుపాలలోని దుస్తుల నొసంగ రాజసింహుఁడు లోనికరిగి ధరించి వచ్చి కూర్చుండును.)

(విమలయు, మంజరియుఁ బ్రవేశింతురు)

విమల—చేటీ! అక్కడ నొకవృద్ధతాపసియు, అతనిచక్క నొకచక్కనిబాలతాపసియుఁ గనఁబడుచున్నారు. వారేనా నీవుచెప్పిన మహానుభావులు?

మంజరి—సఖీ! ఈబాలతాపసి యెవ్వరో నే నెఱుఁగ; కాని అవృద్ధుఁడే త్రికాలవేది.

విమల—(తనలో) ఈకొమరుపాయంపుఁ దబిసి యేఁడు వైరాగ్యావస్థయందుఁగూడ నెంతమనోహరముగానున్నాఁడు! (పైకి) చెలీ! మంజరీ! ఈబాలతాపసిసుకుమారసుందరాకారము వైరాగ్యవ్యాపారమున కించుకంతయుఁ దగియున్నదికాదు. ఏలయన?

సీ. లలితచందన చర్చలకు నర్హమా మేను
బూది పూతలు గోరఁ బోలదుగద;
తులలేని పట్టువస్త్రులు గట్టఁ దగుభోగి
జోగియై శాటి మైఁ జుట్టఁదగదు;

రమణీయతారహారములు దాల్చెడు మెడ
తులసిరుద్రాక్షపేరులకు దగదు;
కరవాలమున శత్రుశిరజాలము లడల్చు
శ్రేష్ఠపహాలికల్ ద్రిప్పఁజనదు;
రత్నఖచితకిరీటంబు రహిధరించు
మస్తక మనర్హ మిట్లు చర్మము ధరింప;
హంసతూలికాతల్పమునం దలరుమేను
కఠినపాషాణవేదికఁ గమలఁ దగదు. 42

మంజరి — కోమలాంగీ ! నీమానసముగూడ నవనీతకోమలముగదా! ఇదే! ఈ మౌనిరాజులను సమీపించితిమి. మనోరథఁ బెలింగింతువుగాని రమ్ము.

విపుల — మంజరీ ! అదియేమి కాదుగాని వీరినిడాయ నాకు భయమగుచున్నదే.

మంజరి — మరేమియు లేదు. అతిసంతోషముచేతనే భయము. సత్వరంబుగ రమ్ము.

రాజ — ఈపుప్పొడిబోఁడి తప్పక నాఁడా యెలమావితిన్నెపైఁ జేఁగనుఁగొన్న యన్నులమిన్నయే కృతస్నాతయై దేవతాదర్శనమునకుఁ గాఁబోలు నిటు వచ్చుచున్నది. ఆహా ! ఇప్పుడీచుచ్చెకంటి చెలువ మెంత రాణించుచున్నది ! ముడువకుండుటచే నింజామరవలె వీపెల్లఁ గప్పి పిఱుందుల వఱకుఁ జీరాడు సోగపెన్నెఱివేణి సోయగమును, కూఁకటింజలపడక మోము దామరపై నుంగరంపుంజుట్టులనం గడు ముద్దులుమూటఁగట్టు ముంగురుల సింగారముం గలిగి, ఈమంగళాంగి శృంగారశృంగాటకమయి యెంత మనోహరముగా నున్నది !

సీ. మోము నందము చంద్రమామ చందముఁ గేరు
కందు లేనట్టి యాకారణమున ;

చేడెచూపులు మారువాఁడితూపుల మీఱు
　　　గకియలో రాగంబు చెడనికతన ;
మోవి మంకెనపూపుకావి పొంక మడంచు
　　　నవనీతమా తేనె లొంద మరియుంట ;
కల్కిపల్కులు చిల్కపల్కు చుల్కన జేయు
　　　యుక్తియుక్తంబులై యొప్పుచుంట;
విరులవింటి మొఱకు పరువంపు గోవాళ్ళ
కొఱసు నిడిన యురులు తెఱవకురులు
తోడలనంటిగెశలు నడు మనంగునోడలు
నడబెడంగు లంచనడ నడంచు. 43

అదిగో ! ఆచక్కరబొమ్మ యిక్కడకే వచ్చుచున్నది. ఏమి ! యీతని మంత్రప్రభావము !

[విమలయు, మంజరియు వృద్ధతాపసిని సమీపించి వంగి మ్రొక్కుదురు.]

వృ-తా.—[చూడకయే కన్నులు మూసికొని జపము చేసికొనుచుండును.)

రాజ—ఆహా ! ఈతనికి మ్రొక్కుటతో నీసుమాంగి యుత్తమాంగం బెంత వర్ణనీయముగా నున్నది !

ఉ. భామశిరంబు వాంచియురుభక్తిని మౌనికి మ్రొక్క సాఁగఁగా
మోముసు గప్పి లేవ వెనుఁబొందెడు వేణివసర్ప షట్పద
స్తోమము లేమచోమముఁగనీతోయజమంచు భ్రమించివచ్చి వే
కోమలి నానగంధఫలిగొబ్బునఁజూచుచుఁ బాఱెనోయనన్.

వృ-తా—(కనులువిప్పి) ఓహో ! ఓపరిచారికా ! మా రాకుమారిం దీసికొని వచ్చితివా ?

మంజరి—(విమలంజూపి) స్వామీ! ఇదే! ఈమెయే మారాకుమారి! అసమయమున వచ్చితిమిగాఁబోలును పోవుదుమా!

విమల—సెచ్చెలీ! వీరు వారితో మంతనంబున నున్నారుగాఁబోలు.

వృ-తా—సుందరులారా! శంకింపకుఁడు. ఇప్పటికి విరాగులమగు మాకు మీరు వినరాని రహస్యములు లేవు. (బాలతాపసింజూపి) ఈయన మామిత్రులు. ఉదయపురమండలి యొక్కజ్ఞాని. పరమహంసకులోత్తంసులగు వీరియెడ మీరు సంశయింపఁబనిలేదు. (బాలతాపసితో) ఆర్యా! వీరొక కార్యార్థమై వచ్చియుంటిరి. కటాక్షించి, వీరికి సందేహనివృత్తిఁ గావింపుము

బాల-తా—ఈకనిచర్య లతివిపరీతములుగా నున్నవి. నేనును బ్రస్తుత రూపమున కనురూపముగ నే వర్తింపవలయును.

(మంజరియు, విమలయు నొండొరుల మొగంబులఁ జూచుకొనుచుందురు.)

వృ-తా—లలనా! సంశయింపక నీవామకర మామహానుభావునకుంజూపుము.

విమల—(సిగ్గుచే మోము వాంచి యూరకుండును.)

మంజరి—(విమలచేతిని బలవంతముగ బాలతాపసి కందిచ్చును.)

బా-తా—ఈకుసుమకోమలి కోమలకరపల్లవ మెంతమృదువుగానున్నది!

(తనలో) తే. గీ. చిగురుటాకుల మేల్లగాజిగిని గెలిచి,
పసిఁడిబిసకాండముల పస మిసిమిననణఁచి,
అలరు చెలి వామకర మంటుటబ్బె నేఁడు;
ఇంతి దక్షిణపాణిఁ గ్రహించు టెపుడొ!

ఉవిదా! పవిత్రచరిత్రయగు మీరాజపుత్రి చరిత్ర మాకుఁ గరతలామలకంబయ్యె. వినఁగోరుదు వేని వినిపించెద.

మంజరి—అంతకన్నఁ గావలసిన దేమున్నది!

విమల—(మెల్లగాఁ జేయిలాగుకొని బాలతాపసి చెప్పునది యాతురతతో వినుచుండును.)

బా-తా—క. వనితామణి వనితలతో
వనితలమునఁ దిరుగు నేను వనితరులదరిం
గనుగొనలం గనుఁగొడయోన్
మన మలరఁగ నొకని గున్న మామిడిక్రిందన్.

అది మొద లీముదితహృదయ మొకవిధమగు మదనవికారమునకు లోనై నది.

విమల—(సిగ్గుచే దిగ్గున లేచి దూరముగాఁ జనును.)

వృ-తా—ముగ్ధా! ఆప్తులగు మానినీజనులచెంత సిగ్గేల!? పైసంగతినిఁగూడ వినుము.

ఉ. చెన్నగు చిన్నెలాఁడు, కడుచిన్నరి పొన్నరి వన్నెకాఁడు, ఏ
యన్నుల మిన్నకైన దగు నన్న నిగారపు జెన్నువాఁడు, ఆ
క్రొన్ననమేనివాఁడు; మదిఁగూర్చు చొకారపుటందకాఁడు, ఆ.
పన్నుఁడు, రాచవాఁడు, నను పాయపువాఁడు, కనంబడెజుమీ.

ఆతనిఁ దన శీతలోదకదానంబున సేదఁ దేర్చినతరువాత.

చ. సరసిజనేత్రి! యంతఁ దనసంగడికత్తియ తోడు రాఁగ మం
దిరమును జేరి భక్తిమెయి దేవి భవానినిఁ గొల్చుచుండ సో
దరి చనుదెంచి యూమెఁగని తాఁ బరిహాసముఁ జేసె; అంతనీ
తరుణి ప్రతిజ్ఞఁ గైకొనియెఁ దప్పక రాజకుమారుఁ గేల్గొనన్.

విమల—(మంజరితో మెల్లఁగ) చెచ్చెలీ! కడచినసంగతులేల?

మంజరి—స్వామీ! ఈపువ్వుబోణి తనభావిఫలము తెలియఁగోరుచున్నది.

వృ-తా—మానినీమణీ! అనుమానింపకుము.

మానినీవృత్తము.

మానిని! నీదగుమానసమందనుమానముఁబూనకుమా; వినుమా

మానక యేనిమనోహర రూపము మానసమందునఁ బూనితివో
వానినె, నీదగు పందెముఁ దీర్చెడు వానినె, రాజకుమారకునే
మానవతీ! వరియింతువు నీవను మాత్రము సందియ మొందకుమా.

మంజరి—తపోధనచంద్రమా! మాడెందంబున నిఁక నేమియును సందియంబు లేదు. కాని, ఆతఁ డెట్టి కులశీలసాంప్రదాయములు గలవాఁడు? నామధేయ మేమి?

వృ. తా—ఇందువదనా! సందియ మేల? వినుము.

విమల—హృదయమా! సావధానవు గమ్ము. మంజరి నీహృదయశల్య మూఁడఁ బెఱికినది.

వృ-తా—

చ. ఉదయపురప్రసూతుఁడు, మహోజ్జ్వలరాజ్యసతీగృహీతుఁడా
విదళితశత్రుజాతుఁ, డురువిక్రముఁ డర్కకులప్రపూతుఁ డా
సదమలకామినీ మనసిజాతుఁడు, భారతరాజ్యంతుణో
న్మదితమనస్సమేతుఁ డలపూరుషసింహుఁడు రాజసింహుఁ డే

విమల—మంజరీ! ఇప్పు డాయన యెచ్చటనున్నవారో?

వృ-తా—ఆ రాజశేఖరుండు, తనయం దనురాగముగల రాజస్థానధరాకాంతనిజసోదరీశిరోమణి కలవలె మ్లేచ్ఛహస్తగతం బగునేమో యని తదభిమాన రక్షణోద్యోగంబున సర్వాంతర్యామియైన సర్వేశ్వరునికరణి సర్వదా పెక్కురూపంబుల సంచరించుచుండు. అట్టి యాపరోపకారపరాయణుఁ డిప్పుడు, ఇక్కడ. ఈరూపంబున నుండునని యెట్లు చెప్పవగు?

మంజరి—మహానుభావా! పోనిండు. ఇఁక నెంతకాలమునకో మా నెచ్చెలి మనోరథం బీడేరఁగలదు.

వృ-తా—కాలనిశ్చయముచేయ నవకాశము లేదు. కాని కార్యము నిశ్చయము; తప్పదు.

మంజరి—నెచ్చెలీ! నీవింక ధన్యురాలవు. వచ్చినపని పండయినది. ఇఁక సెలవు పుచ్చుకొందమా?

విమల—మంజరీ! ఆగుము. ఈపూమంజరి యీ మునికుంజరునకు సమర్పించి వచ్చెద.

వృ-తా—రాజపుత్రీ కేవలము లౌకికోచితంబులగు నిట్టి పసదనంబులతో మాకుఁ బనియేమి? భక్తియే చాలును. అయిన భక్తితోనిచ్చినది పుచ్చుకొనకుండుట పాడిగాదు. కాన దాని నాజ్ఞాని కిమ్ము.

విమల—(మెల్లగా బాలతాపసికి విరిబంతి నీయఁబోయి సిగ్గుచే మఱలి) మంజరీ! ఆమునికుంజరున కీపూలమంజరి నొసంగుము.

బాలతా—మంజరీ! మంజులగుణమంజరివగు నీకుంజరయాన దన కెంజిగురాకు చేతులతో నాపూలమంజరిఁ దానేల యీరాదు?

మంజరి—ముగ్ధయగుటచే నను సిగ్గు పెంపున నపరిచితపురుషులని వెనుదీయు.

బాలతా—ఓహో! ఏమామౌగ్ధ్యము! ఎంతసిగ్గరి!

గీ. నీరము నొసంగి సరసనె నిలుచునాఁడు
హంసయని పిల్చి నర్మోక్తు లాడునాఁడు,
కరమునందిచ్చి సోదెలు గఱచునేఁడు,
పురుషులముగామె? యిప్పుడ పురుషులమటె? 51

విమల—నెచ్చెలీ బేలలమయి మన మీ కోడెతపసివేసగానిచే నిష్కారణముగా మోసపోతి మిఁక రమ్ము. (బాలతాపసిపై పూలబంతి విసరి చటాలునఁ బోవుదు.)

బాలతా—అబ్బా! చెదరిన యీమదనశరకోటి నాహృదయపీఠి నెంతగాటముగా నాటినది!

ఆ. వె. దంతిగమన పూలబంతిని విసరంగఁ
జెదరి పూలునాటె హృదయపీఠి
చెఱకువింటిజోదు గుఱిసేసిన ఫిరంగి
గుండు చిట్లి రవలు నిండునట్లు. 52

(అంతటఁ గలయఁజూచి) ఏదీ! ఆమందయాన భైరవీమందిరంబుం దొలంగి చనెఁగాఁబోలు. అయ్యో! ఎంతమందభాగ్యుండను! మందమతిం దొందరపడి, కుందరదనకుం దొందరగలిగించి, సుందరం దనరారు విందుం దూరంబుఁ జేసికొంటిని.

యోగి—రాజసింహా! నీవిందులో నిస్సందేహముగా మందమతివే యైతివి. ముం దరయక, తొందరపడి, బయలుపడి, ముందరిపని కెంతయో గందరగోళముం దెచ్చిపెట్టితివి. కానిమ్ము. మించినదానింగూర్చి విచారించిన లాభములేదు. కర్తవ్యం బాలోచింపవలెను. రాజసింహా! భ్రాజమానతేజోవిరాజమానయగు నీరాజపుత్రి ప్రతిజ్ఞారాజంబు నీవిప్పుడు వినియుంటివిగదా. కాఁబట్టి నీవెట్టులయిన నీరాపట్టిం జేఁబట్టి, తానేమో ఘాదుపాకఁ బట్టుపడదేవినిగదాయని మిట్టిపడుచు, తోఁబుట్టువుం దురకవానికిం గట్టిపెట్టఁ గంకణము గట్టుకొనిన దుష్టురాలిం గేసరిం బరాభవించి తీఱవలెను. ఆనీచురా లలంఘీరునకుఁ బురు లెక్కింపక మానదు.

రాజసిం—యోగివర్యా! అట్లయిన నా ప్రతిజ్ఞ వినుఁడు.

క. ఈనిర్మలమతిమానం బేనోడక కాచువాఁడ నిఁక నేమైనన్
గానీ, రాజ్యముపో నీ; పూనితినిదె ప్రతినఁ గట్టిముట్టిమహాత్మా!

యోగి—విరోధివేదండవీరసింహా! రాజసింహా! నీ వంతవాఁడవే యౌదువు. కాని దీనికి ముందు చేయవలసిన పను లింకను గలవు

గీ. వడి నలంఘీరుగర్వంబుఁ బాపుటొకటి;
యోధపురరాజ్యరక్షణోద్యోగ మొకటి;

నీదు మేనల్లు గద్దెపై నిలుపు టొకటి;
మించి యీసతివ్రతము చెల్లించు టొకటి. 54

వీని నెఱవేర్చు క్రియ లుపదేశింతును; రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

—

3. రంగము — కేసరిమందిరము ముంగలివసారా.

[గులామాలీ సారాయిబుడ్డి పట్టుకొని ప్రవేశించును.]

బలే! శేషూక్! ఎన్నిరోజుల్కీ నాకీ పీనాకీ పక్కా నిషాపానీ లేక సిక్కా సీకాక్ అవుతూందిగా! అల్లా! పాదుషా మాహాణాల్కీదికి యెంత ఘుట్టిహుకుం జోకాయించినాడ్. బలే. బడేపాదుషా సాజహాన్ మహారాజ్జీ అమల్ పక్కా అమల్ ఇద్దో సైతాన్‌దీఅమల్. గానా బజానా పీనా కందామేఖానామందిర్కే బిచానా లేక బందిఖానా కేమాఫక్ గుండె బేజార్ అయిపోతూన్నాది. హుజూర్కే తాఖీద్ మంజూర్ సియ్యాలీ! లేదూ?

[తుదిమాటప్పచేసి, ఏకతాళము పాటఁగాఁ బాడవచ్చును.]

సీ. గానాబజానామె ఘుర్కేబనాయించి
కైపెక్కి కందాల్లో ఖాదవలెను (లెక్)
టంచెన్కే కంచెన్కి లంబాల్ ఫిరాయించి
మేజువాణీలతో మెలఁగవలెను (లెన్)
హుజూర్ బజారీమె మాజూమ్ బజాయించి
రోజు రోజునకును రోజవలెను (లెక్)
సాకీన్ బిబీకిబల్ సీఖాసోసాయించి
పాకీర్ల మూకను సాకవలెను (లెన్)

బల్ హుషారీసె చంద్రిచే పట్టవలెను (లేక)
పైతమూషాగ దానితో బలుకవలెను (లెన్)
సబ్బరాబర్మెభోగాలు సల్పవలెను (లేక)
హాయి హాయి హాయిరే హాయిహాయి. 55

[అంతః కేసరిదాసియగు చంద్రిభాగ ప్రవేశించును.]

చంద్రి—ఓరీ! గులాంపోఁడా? ఏమిరా నా పేరెత్తుచున్నావు?

గులా—ఓసీ! చంద్రీ! అవ్ నీకీ నిఖామె సెయ్యడాన్కి మాకీ ఉద్దేశం.

చంద్రి—ఓరీ! గులాం! ఈమారు నా పేరెత్తి నావురాఅంటే తప్పకుండా కేసరీబాయిగారితో చెప్పివేస్తాను.

గులా—ఓసి! చెటాక్రీ! ఇలారాయే! నీకీపే నాకీ పక్కాపాని తెచ్చినామ్

చంద్ర—ఓరీ! పింజారీ! నీపాని పాడుగాను. ఆసీసా నీవేసం పాడుసా మాచినారంటె నీకు నిఖా కాదు వెంటనే దేవిడీ నికాల్ చేస్తారు.

గులా—ఓసీ! చంద్రబీబీ! నీకీ మెహర్బానీ మాకీ పూరాగావుంటేబరాబర్. ఈపాకీ గులాంపనీకి నిఖాల్ దేనాకు ఖాతర్ లేదు. అవ్. బడేఫాదుషా షాజహాన్ మహారాజా హుజూర్ మెదారూ! అచ్ఛా నిషాసేస్తాది. తోడా తోడా తాగినాడు. పర్వానహీ. (అని బలవంతము చేయును.)

చంద్రి—ఓరి పింజారీ! గులామల్లీగా! జులుంచేసి కులం చెడఁగొట్టా వురా? కేసిరీబాయి రానీ! ఇది నీలాంటి తాగుఁబోతుల ఆటపాటలు సాగుట కలంఫీరువారి పరిపాలనగాని మతీమొకటి కాదు.
(అంత, కేసరిబాయి లోపుననుండి) ఓసీ! చంద్రి! హజారమున నా గందరగోళ మేమి?

గులాం—అబ్బో! కేసరీబేగమ్ వస్తూవున్నార్ ఇంక కాల్కి బుద్ధిచెప్పి ఫరారీ అయపోతామ్.

చంద్ర—అమ్మా ! ఇదిగో ! ఈగులాపోఁడు జులుంచేసి నాకులం చెడగొట్టు తున్నాడు. (తెర యెత్తవలెను.)

కేసరి—చంద్రా ! ఏమి పొగరుఁబోతుతనమే. ఈసారాయిబుద్ధి యిచ్చటి కేలాఁగున వచ్చినది ? మొన్న నేగదా పాదుషావారు మనరాష్ట్రములో నెచ్చటనైన సారాయి మొదలైన మత్తుపదార్థములు వాడుక చేయుట గాని, ఉత్సవములలోనికి మేజువాణీల రప్పించుటగాని చేసినయెడల కఠినశిక్ష విధింతుమని చాటింపించినారు. ఇంతలోననె, రాజాంతఃపురము నందె రాజశాసనముం దృణీకరించుటయా ! మీ కెంత కండకావరముగా నున్నది!

చంద్రి—అమ్మా ! ఆగులామాలీ యెక్కడనుండియో యీసీసాను తీసికొని వచ్చి యిక్కడ కొంతగడబిడ సేసి మీసందడి వినఁగానే పారిపోనాఁడు

కేసరి—కానిమ్ము. వానిపనిఁ బట్టించెద. ఇప్పుడు పాదుషావారు దర్బారు లోనే యున్నారేమో నీకుఁ దెలియునా ?

చంద్ర—అమ్మా ! ఆరింకను దర్బారులోనే వున్నారు.

కేసరి—సరియే. ఈయుత్తరముంగొని దర్బారు ముగియువఱకు వేచియుండి పిమ్మట వారికొసంగుము.

చంద్రి—సిత్తం. (ఉత్తర మందుకొని పోవును.)

కేసరి—(తనలో) విపులం బరాభవింపకగాని నా కీదుర్విషాదం బుపశమించు నట్లు తోఁచదు. కానిమ్ము. కమ్మఁ బంపియుంటినిగదా. దీనింగని యులంఘీరు రాక మసలునా ?

చంద్రి—(ప్రవేశించి) అమ్మా ! పాదుషావారు కొలువు సాలించి యిచ్చటికే వస్తూవున్నారు.

కేసరి—సరియే. నే నిందు పండుకొనియెదను, మహాలులోని వినోదములను నేటికి మన్నా చేయింపుము,

చంద్ర—సిత్తం. (విసరుచుఁ దనలో) ఈయమ్మ తలకట్టుకొని పండుకొన్నాది. ఈదినమున యెవరిపాపం పండెనో ?

[అవురంగజేబు పాదుషా ప్రవేశించును.]

అవురంగ—

చ. బలియుఁడు జోధపూరుజసవంతుఁడడంగెమరాటిలోంగెఁ బె
బ్బులులగు గోలకొండబిజపూరు నవాబులత్రుళ్లడంగెనా
ర్నులు పురి సాత్నమీాలకుఁ గసఁల్ తలకెక్కిన విట్టెడుల్లెబం
దెలమునఛత్రసాలునిమదింగలగర్వముక్రుంగనేఁటికిన్

కాని, యింక నుదయపురిరాజులు మాత్రము స్వాధీనము కాకయున్నారు. కానీ నాకు వీర లొక లెక్కయా!

గీ. తలఁచినంతనె వైరుల గెలిచి సర్వ
భూతలంబు నేకచ్ఛత్రమునను నేలు
బాహుబలున కలంఘ్యుఁగ పాదుషాకు
రాజపుత్రులసం దృణప్రాయులుగద. 51

వైరిలోకంబు నిర్మూలించుట నతికుతూహలంబుననున్న నేనిపుడు కేసరీబాయి యంతిపురంబునకుఁ బోయెద. అరే! గులామాలీ!

గులామ్—హాజర్! మెహర్బాన్! దోస్తాక! హుజూర్!

అవు—ఓరీ! గులామ్! కేసరీబాయి మహలునకుం దోవఁ జూపుము.

గులామ్—జీ! మహరాజ్! ఇదర్ రస్తా కేసరీబాయి సల్తానా మహల్కీ యెల్తాది.

అవు—సరియే. మేము జనానాలోనికిం బోయెదము. నీవిచ్చట నేయుండుము.

గులామ్—హుజూర్కే హుకుమ్.

అవు—ఆ! ఇదియేమి! నేఁడు మా కేసరి మహాలింత వికాసహీనముగా నున్నది!

సీ. అపురూపమైన జంత్రపుబొమ్మ లిచ్చోట
బాగుగా పంకాలు లాఁగవేమి?

వివిధరూపముల నివ్వెఱఁ జేయు జలయంత్ర
చిత్రము లున్నీరు చిలుక వేమి?
మెఱుపుఁగాంతులఁ గనుల్ మిఱుమిట్లుఁ గొన గాజు
దీపాలుపై పయిఁ దోఁపవేమి?
పాశ్చాత్య భూషతు ల్పంపిన నజరుల
నింపి గదు లలంకరింపకేమి?
పలు దెఱంగుల రంగులఁ జెలువొసంగు
హలాణదేశంపు జంత్రము ల్మ్రానెఁ బనుల
మహలులోన వినోద మన్నాట లేదు
కారణం బించుకేనియుఁ గానరాదు. 58

అదిగో పరిచారికయగు చంద్రి సేవించుచుండ నాహంసతూలికా తల్పంబున మేను చేర్చి కేసరి నిద్రించుచున్నది (సమీపించి) ఏమీ! ఈమె విగతాలంకృతయై విన్నఁబోయినట్లున్నది. అక్కటా!

గీ. పగఱపాగ రూడెనను శుభవార్తవృష్టిఁ
బొంగి మన్ననోర్పురి దరులొప్పరలిపాఱ
దాని కొక యానకట్ట విధాన నాపె
నంతిపురమున నేఁటికలంత యకట! 59

అయిన నీచంద్రినడిగిన సంగతులు తెలియునేమో. చంద్రా! నిత్య కళ్యాణమును పచ్చతోరణమును నై తనర్చు నీకేసరీవిలాసమందిరము నేఁడిట్లు వికాసహీనమై యుండుటకుఁ గారణ మేమి?

చంద్రి—ఘాదుషామాహరాజా! దేవిగారియాళ్ళ తమచరీరం కొంచెం జబ్బుగా వున్నదని, అన్ని[illegible] మన్నా సేయుంచారు. ఇంతకన్న యేమీ కారణము నాకు తెలవదు.

అపు—సకే. మించిన దేమియును లేదు. (తనలో) ఈమనోవ్యాకులకారణం బేమిచెప్పుమా !

కేసరి—(కలలో) ఓరీ! విచ్చపుజోగీ! నీ వేలరా! నాపైకుఱికివచ్చుచున్నావు? ఏమేమి? మాతండ్రితోడను మంగళాయీసామ్రాజ్యమును మ్రింగివైతువా? ఏమిరా! కొండచిలువవలె నోరుదెఱచి నాలుకం జాచుచున్నావు? అమ్మా! ఇదియేమి భయంకరవిగ్రహము! కనులెఱ్ఱఁజేసి, నోరు దెఱచి మ్రింగుదుమని నాపైకి లంఘించుచున్నది. ఏమీ! విమలవస్త్రంబు దీర్చ ప్రతిజ్ఞఁబట్టితివా? ఆహా! ఏమి యీమహాశక్తి? ఏమి మీరందఱు నన్నిట్లీడ్చుకొని పోవుచున్నారు! నాథా! నాథా! ఈక్రూరులబారి నుండి రక్షింపుము.

అపు—దేవీ! భయపడకుము. నే నిచ్చట నేయున్నాను. (తట్టిలేపి) కేసరీ! ఓబాలా! నీ కెంత బేలవు! కలఁగనినంతమాత్రమునఁ గలగుంకుపడితివి.

కేసరి—(లేచి) నాథా! ఇది కలయా? నిక్కమే యనుకొంటిని. అబ్బా! అనుశ్చరితు లెవ్వరో నన్నెంత బాధించిరి. ఇప్పటికిఁ బ్రాణములు కుదుటఁబడినవి. పాదుకలఁ గంటిని. ఏమి కీడు మూడనున్నదో గదా?

అపు—అదిగో! ఇంకను నీకుఁ బూర్వమతవాసన పోలేదు. ఓసి బేలా! కల లేమి చేయఁగలవే. అదిగాక

మ. వితతారాతిమదేభయూథముల తీవిం దాకి తత్త్రోటశసం
స్థితివిత్తంబను మేద మూడ్చి విజయశ్రీమించుచుండ్ భారత
క్షితిభూమీధరగహ్వరంబుల సదా స్వేచ్ఛావినోదించు నం
చితఘిల్లీశ్వర కేసరింద్రగృహిణీ చింతిల్ల నీ కేటికే? ౩౦

దీని కేమిగాని కేసరీ! నీ విమ్మేడ వినోదముల మానుపింపఁ గలమేమి?

కేసరి—మనోహరా! ఒక స్త్రీ దురభి హీనపరవశయై నన్నుఁ బరాభవించినది. ఆపయి నోరుమూసుపయి క్రోకటిపో టున్నట్లే చెడుకలఁ గంటిని.

అపు—(క్రోధముతో) దేవీ! స్వప్నము మఱచి సంగతిం జెప్పుము. ఏమీ!

నిన్నొక స్త్రీ పరాభవించినదా? సమస్త రాజలోక భీకర నిర్వక్రపరాక్రమవిరాజితుండగు ఢిల్లీ పాదుషా పట్టమహిషినగు నీకును బరాభవమా?

గీ. నిరుపమానసుఖంబున నిజగుహోరు
సీమ నిద్రించు కేసరిం జెనకి కలచ
సాహసించిన యొకమృగశాబమట్లు
నిన్గలంపఁ దెగించిన నెలఁత యెవతె? 61

కేసరి—పరాభవించుట న న్నొక్క దానినే యయిన నాకంతవిచారముండక పోవును.

అవు—ఆపోఁగఱుఁబోతు తగవుమాలి నన్నుంగూడ నిందించెనా యేమి?

కేసరి—చేటీ! పాదుషావారి కీచీటి నందీయవే-ఆమోటుమాటలు నానోట ననఁజాల.

అవు—(చీటిం జదివి) ప్రియా! ఈమె నీచెల్లెలు విమలయా? ఎంతకండకావరము! ఒక్కనిమిషములో దీనికి గర్వభంగము కావించెదను.

గీ. అమరసింహునకిదె యుత్తరమును వ్రాసి,
విమల రప్పించి దాని గర్వము నడంచి,
బాల నీవంటయింటి కుందేలొనర్తు,
పిదప నీవచ్చినట్లు గావింపవచ్చు. 62

ఇదిగో! తాఖీదు వ్రాసి సదరుద్దీనున కంపుచున్నాను. ఇంతమాత్రమునకే వంతయేల? (సమీపించి) సుందరీ! ఇప్పుడు నీమొగమున క్రొక్రొత్త సొగసువచ్చినది.

క. కేసరి మొగమల చంద్రున
కేసరి, కనుఁదోయి కలువకేసరి, ధృతి నీ

కేసరి కేసరికే సరి !
కేసరినడు మెన్న రాజకేసరి సరియగా. 63

కేసరి—ఏమి నేఁడీయ వ్యాజకరణ ! నాథా ! అరాతివీరవారణసంహార కేసరులగు మీకు రాణినెప్పుడయితినో, అప్పుడే కేసరినయితిని. అదిగాక,

తే. గీ. మింది మఁను తండ్రి కరులఁ బోరించునాఁడు
మదపుటేనుఁగు రేఁగి పైఁగదిసి తాఁకఁ
గరిని నదిరించి యెత్తు బంగారుఁ గొనిన
కేసరికి రాణి కే౽రి కేసరి గద. 64

అవు—సుందరీ? చిన్ననాఁటి యేనుఁగుల పోరాట మాటయా జ్ఞాపకము తెచ్చుచున్నావు !

గులాం—(హాజారమునుండి) ఖాసా వజీర్ ఫాదుషావారికి దరఖాస్తు పంపినార్.

కేసరి—నాథా ! గులాం వజీరుబద్దనుండి మనవి తీసికొని వచ్చినట్లున్నది.

అవు—ఓసీ దాసీ! చంద్రా ! దానిందీసికొనిరమ్ము (దాసి తెచ్చియిచ్చిన లేఖంజదివి) కేసరీ ! మేమిప్పుడేవత్తుము, ఏవీ ! (ముద్దిడఁబోవును.)

కేసరి—చాలు ! చాలు ! ఏమంత తొందర ?

తే. గీ. అరవిలి పర్వతప్రాంతమందు రాజ
సింహాలు సైన్యంబు లోకలోయుచెంత డాఁగి,
అక్బరుకుమారు సిబ్బంది నడ్డగించె
నఁట, హుటాహుటిఁ జని దాని నరసివత్తు. 65

కేసరి—ఏమీ ! యువరాజు అక్బరుసిబ్బందులనే ? అయిన నుపేక్షింపరాదు
(అవురంగజేబు నిష్క్రమించును.)

కేసరి—చంద్రా ! వారముదినములనుండి మన జనానామందిరంబున కొక పయిగంబరుండు వచ్చుచుఁ బోవుచున్నాఁడు- అతఁడు మక్కా- పకీ

రులను మించిన మహిమగలవాఁడఁట. నేఁడాతఁ డీయెడకు రాలేదా?

చంద్ర—అమ్మా! వచ్చేయేళయింది. అదిగో పాటయినొస్తుంది.

కేసరి—పోయి వానిఁ బిలుచుకొనిరమ్ము. ఈస్వప్నఫలము కనుఁగొందము.

(దూరమునుండి పకీరుపాట వినంబడును.)

చంద్ర—చిత్తము. (పోయి పకీరుతోఁ బ్రవేశించును.)

పకీరు—(తనలో) ఆ రోగి చెప్పినచొప్పున నిన్నిదినంబులనుండి యిచ్చట వేఁగుచున్నందుకు నేఁడు సార్థకమగునేమో? నిన్న నాగులాముని కొక్కింత సారాచుక్క నొసంగి యంతఃపురరహస్యములు వెడలఁ గ్రక్కించితినిగదా! వానినే యీమెకు సోదెచెప్పి నమ్మకము కలిగించెద రూపవర్ణ విశేషములు నాకుఁ గొంత యాధారము కాకపోవు. ఆగులా మేమియేమికారా ప్రేలుచు మోహనపురిపురోహితునిమాట సందిగ్ధముగాఁ జెప్పె. దాని నిజ మారయవలెను.

చంద్రి—పకీరయ్యా! అదిగో! బేగంగారు నీకోసం సూస్తన్నారు. రా!

కేసరి—పకీర్జీ! సలాం! రండు. ఇటు కూర్చుండుఁడు.

పకీరు—సలాం! సలామత్ రహోమాయీ! అల్లాకి మెహర్బానీసే మీకి సుఖవుండాది. ముట్టింపే మాటీ. పట్టిందే బంగారం అవతాది. మీకి బహుత్ జయం రాఁబోతాది. కానీకొద్దిరోజులేక్ మీకి దిల్ పర్ ఫికాక్ వుండాది. హమేషా దాన్కి అఫోషక సేస్తూఉండాను. నీకీబాయీ ఇస్లామ్‌కే దూషణ సేసింది. బేటీ తెచ్చింది.

చంద్రి—అబ్బో! యీపకీరయ్యకు కర్ణపిశాచి ఉందాయేమ్ చెప్మా? సూసినట్టుగానే పుట్టుపూర్వోత్తరాల్తో గుట్టుమట్లెల్లా సెప్పేస్తున్నాడు!

కేసరి—అవును. నిజమే. ఇదియటుండనగా నేనొక పాముకలఁ గంటిని.

పకీరు—స్వప్నం. ఫర్వానహీ! మేము నమాస్ సేస్తాం. కానీ మేము అడ్డె నవాల్కి ఠీక్ సమాధానం సెప్పు ఫాదుషావార్కి నీకీ బాయీకీ బేటీ మాట సెప్పినావ్. సెప్తే ఫాదుషా యేమ్ సేసినార్?

కేసరి—ఆ! చెప్పితిని. అప్పుడే విమలనుఁబట్టి తెప్పించుటకు తాఖీదు పంపినారు.

ఫకీరు—అరే! రే! అల్లా! ఎంతబుద్ధిలేని కామ్ సేసినావ్. ఇప్పటికీ ముఖం ఫాదుషానూస్తే నీకే ఆబోర్ సిక్కుతాదీ?

కేసరి—అయితే తాఖీదప్పుడే పంపితిమిగదా! ఇప్పుడు చేయునదియేమి?

ఫకీరు—ఏమీలేదు. దాన్ని నీఆడాల్లో ఉంచుకో. ఫాదుషాకి నూడరాద్. భద్రం.

కేసరి—సరే! కాని సాకలసంగతి చెప్పినారుకారు.

ఫకీరు—ఆ! స్వప్నం! సెప్తాం. (నమాస్ చేయుట నటించి) అచ్చా! ఇది మరీయేమీలేదు. బొమ్మన్ పిశాచి. ఇక్డ ఒకబడేబొమ్మన్ జపర్ దస్తుమే ఖూనిసేసినార్ - ఆడు పీడ అయి నీకే పీడాసేస్తాడ్. పర్వానహీ. ఇదే ఉంగ్రమ్ పెట్కో.

(ఉంగరమీయఁ గేసరి ధరించును)

కేసరి—చంద్రా! ఇదియేమే? ఇక్కడ నేబ్రాహ్మణునిఁ జంపివేసిరి?

చంద్ర—అమ్మా! జోదుపురంనుంచి, ఒక బాపనయ్య ఉదయపురాని కుత్తరాలు పట్టుకెలుతూంటే మనవారులు చూసి అతన్ని సంపేశారంట. గులామన్నాడు.

ఫకీరు—ఎందుక్కు సంపినార్ - ఉత్తరాంమే ఏమివున్నాది?

చంద్రి—అదేమో - ఆవుత్తరంలో ఎవరో తల్లి తనకు వంట్లో బాగులేదని పిల్లోణ్ని పంపించమని తమ్ముడికి రాసిందంట.

ఫకీరు—దేఖో! రేంతఘోరం - ఆవుత్తర మేమ్‌సేశార్?

చంద్రి—ఏంచేస్తారు. ఫాదుషావారి కిచ్చేశారు.

ఫకీరు—ఇఖ మాకి వఖ్ నహీ - నమాస్కి పోవాలా. మాకీసెలవు. సలాం (వయికివచ్చి) ఇఁకఁబోయి ఫాదుషారహస్యములఁ కనుఁగొనవలెను.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

తృతీయాంకము.

—:o:—

1. రంగము — వినుల ప్రమదావనమందిరము.

లయగ్రాహి.

మొల్లముగ నల్లుకొను మల్లెపొదరిళ్ళఁ బ్రియుఁ
డుల్లసము లాడి మది నుల్లసిలఁ జేయన్
వల్లరుల తావిఁ గొని పిల్లవలిగాలి సుమ
వల్లరులఁ జేరి వగ పెల్ల వెనుఁ ద్రోయన్
వెల్లనగు వెన్నెలల వెల్లువలు పాఱి మది
పల్లవుఁ బోలాన స్మర వల్లి నలరింపన్
చల్లని వసంతనిశఁ దల్లివలెఁ గాచు నెల
పల్లవుల కోర్కుల మొదళ్ళు చిగిరింపన్. 66

(నిట్టూర్పువుచ్చి) హా! హా! పిండి యారఁబోసినట్లు బ్రహ్మాండము నంతయు నిండుకొనియున్న యీనిండుపున్నమ నాఁటి ఈయెండ మహీమండలంబునంగల సర్వజంతు సంతానంబున కెంతయో సంతోషదాయకంబే యయి నను నను(బోలు విరహిణీజనసమూహమ్మునకు మాత్రము సుధాకర కరవిముక్త సమ్మోహనాస్త్రంబోయన సంతతసంతాపకారణంబగుఁగదా! ఆహా! నాఁడాసరోవరప్రాంత కాంతారమహీరుహంబు పొంత నాయంతరంగం బపహరిం

చిన యాధారుణీకాంతుని, నవయువతీమనోవినూతనరతీకాంతుని, స్వకీయ ముఖవికాస తృణీకృతశర్వరీకాంతుని, మన్మథకాంతునిఁ గ్రిమ్మఱుం గనుల కఱవుదీఱం గనుంగొను భాగ్యము నాకబ్బునో లేదో?

అహో! ఆ లేజవ్వనంపునవ్వుమొగంబు నొక్కపరి చూడఁ గలిగితినేని, క్రొవ్విరి నొవ్వకుండ నవ్విరిమొవ్వంపు పేటిక నివ్వటిలు పువ్వుఁదేనె నాస్వాదించు మధువ్రతంబువిధంబునఁ జెక్కుచెదరకుండఁ జటుక్కునఁ జెక్కిలిగింతఁగొట్టి, పక్కున నగించి, చుఱుక్కునఁ జెక్కిలినొక్కి, మిక్కిలి మక్కువ నోరూరఁ జేయు నధరమధుర సుధారసధారలం దనివితీరఁగ్రోలి నాహృదయము వేధించు నీమదనతాపోపశాంతిఁ జేసికొని యుందునుగదా.

బాపురే! అదివన్నెరి పొన్నారి గుజ్జుమామిడిగున్న తిన్నెపయిం బవళించి నాకన్నులంబడిన యావన్నెలచిన్నెకాఁడు, పున్నమవెన్నెల ఱేని చెన్నుఁదన్ను విన్నాణంబు నెమ్మొగంబువాఁడు, చెన్నుమీఱు చిన్నెలవాఁడు, పండువెన్నెలం దృణీకరించు మందహాసంబువాఁడు, ఏమన్న మిన్నకైన నోరూరఁజేయు నెలబ్రాయంపుటందకాఁడు, నూనూఁగుమీసములవాఁడు, వెడఁదయురంబువాఁడు, ఆనేలఱేఁడు, వలఱేఁడు నాయెడంద నెడబాయకున్నవాఁడు. ఒకవేళ నాఁటి భైరవీదేవ్యాలయములోని పసుచు జడదారియు, కాసారతీరమందలి పూఁదోఁటలోని బాటసారియు, దేశక్షేమముంగోరి "పరోపకారార్థమిదంశరీర" మనునట్లు పెక్కురూపంబుల నీదిక్కున సంచరించుచున్న యుదయపురపురాణావారి మాఱురూపములు కావుగదా? అగుటకు సందియము లేదుకాని కాకపోవుటయే సందియము. ఏలయన మాకులమారియగు నామునుసలి జడదారి "ఇక్కడ, ఈరూపంబున నుండెనని యెట్లుఁ జెప్పనగు" నని చమత్కారముగాఁ జెప్పి తప్పించుకొనియె. కావున నాయూహ సరియే. ఎన్నియాకులలోఁ గప్పినను సంపెంగపువ్వు పరిమళింపకమానునా?

మంజరి—(ప్రవేశించి) చెలీ! విమలా! ఇంకను నిద్రపోలేదా? నీకిఁక నదే లోకము కాఁబోలును? మలిల నాఁటిబాఁటసారియు, జడదారియు, సాక్షాత్కరించిరేమి! "వెఱ్ఱికుదిరినది రోకలి తలఁజుట్టు" మన్నట్లున్నది.

విమల—నెచ్చెలీ! నీపరిహాసముల కేమిగాని నాకీ రేయినిదురవచ్చునట్లులేదే.

మంజరి—అవునుఁ ఎట్లువచ్చును? నెచ్చెలీ! నీకిట్టి పిచ్చిమరులు తగదు.

విమల—చెలియా! అదికాదే. నేఁడు మిక్కిలి యుక్కగానుండుటచే కంటికిఁ గూర్కు రాకున్నయది.

మంజరి—చక్కరబొమ్మా! ఈయుక్కకుఁ గారణంబు నే నెఱుఁగనిది కాదు. కావున నిఁకనైన నిద్రపో. నిద్రలేకున్న దేహారోగ్యము చెడును. పగలెల్ల భావిభాగ్యంబులం దలంచుకొని యువ్విళ్ళూరుదువుగాని.

విమల—చెలీ! ఏమిపరిహాసము చేసెదవు! నే నెవ్వరిమీఁదనైన పిచ్చివ్యామోహము పూనుకొని యుంటిననుకొంటివా?

మంజరి—ఎవ్వరిమీఁదనో యననేల? ఒక్కరాజసింహునిపై మక్కువయేకదా యీ మిక్కుటంపు టుక్కకుఁ గారణమైనది?

విమల—చక్కరబొమ్మా! నీయొక్క సక్కములకేమిగాని నిదురరాక యుబు సుపోకరు సేనొక చక్కని శృంగారనాటికలోని విరహిణీవాయి కా కథాభాగముం బఠింపుచుంటిని. ఇంతమాత్రమునకే మనసులో లేనిపోని యనుమానము లూనఁదగునే?

మంజరి—ఏమో? నీవానాయికాభాగము పఠించుచుంటివో నటించుచుంటి వో నీకే తెలియక. కాని నెచ్చెలీ! అప్పుడే సగమురాత్రి మించినది. పండుకొమ్మ.

విమల—చెలీ? నాకేలకొ నేటిరేయి నిద్రరాదు. కేళీవనంబునకు వచ్చె దవా?

మంజరి—ముద్దుగుమ్మా! ఎంతగుర్దగాలవమ్మా! అర్ధరాత్రియందా, ఉద్యాన వనవిహారము?

విమల—సెచ్చెలీ! పుచ్చపువ్వువలెనున్న యీవెన్నెల కన్నతల్లికదా? తల్లి చాటు పిల్లకేమిభయము. పోవను గమ్మ.

మంజరి—కొమ్మా! నాకెంతమాత్రము సమ్మతిలేదు. పైనినీచిత్తము. మొందటు మనము కోట విడిచి విడిగా నీయుద్యానవనమందిరమున నివసించుటయే తప్పు. ఆమీఁద సర్ధరాత్రియందిట్టి ప్రసంగముచేయుట రెండవతప్పు; ఇఁక కేళీవనవిహారమునకుం బోయి ముఖ్యముగా మూడు తప్పులు చేసిన పిమ్మటకాని నీకు నిద్రపట్టదు కాఁబోలును.

విమల—మంజరీ! కోపగింపకే. గాలిలేమి నొడలునుకల్త నిద్దుర రామి న ట్లుంటివి. పోనీ ఉపవనంబునకుం బోవలదు. ఆదక్షిణద్వారమైనను దెఱచె దవా? గాలివచ్చునేమో?

మంజరి—అదియు నాకిష్టములేని పనియే. (పోయి తెఱచి ద్వారమునకడ్డుగాఁ బండుకొనును.)

విమల—(సోపానమందుఁ బండుకొని నిద్రపోవును.)

[అంత నదరుద్దీను తాఖీదుపట్టుకొని సిద్దీలతోఁ బ్రవేశించును.]

నద—బలే! ఎన్నిరోజుల్కి నిఖా సెయ్యడానికి మాకీ మంచిదఖాత్ వచ్చిం దిరాభాయి అల్లాకీ మెహర్బానిసే అచ్చాహావకాషం సిక్కింది. అదృష్టమ్‌సే ఈయిల్లిా మాకీ నిఖాశేస్తే మక్కాలో మసీద్ కట్టిస్తా. పకీర్లకీ దరోబస్తు పులావ్ బాల్ సేస్తామ్. అయితే ప్రస్తుతం యిల్లిాని వుడాయిం చే బందోబస్తు చేయువాల బహుత్ జరూర్ మె హుషార్‌సే సెయువాల. అరే కొజ్జా సిద్దీరాం. ఇద్రావ్. మనం ఇదర్ రస్తామె యెంక్కి వచ్చి నామ్ నీకీమాలుమ్?

సిద్ది—సై! సర్దార్-మీదీ హుకుం పట్కావస్తావున్నామ్.

నద—దేఖో! ఇది రూపపూర్ జమీ ఉమ్రావ్ అమీర్ సింగ్-మాలుం-కేసరీ బేగమ్‌కేబాల్. అడ్కిదుస్రిబేటీ. ఇల్లిా ఖేల్బాగ్! ఇద్దూ హుషార్ సె దాన్కిపట్టి ఖైద్‌చేసి తీస్కాపోవాలా. జరూర్! ఫాదుషా జీ తాఖీద్.

సిద్దీ—హుజూర్ హుకుం బరాబర్ సేస్తామ్ సర్దార్.

సద—అచ్ఛా- జల్దీఆవ్ (గోడదాటిపోవుదురు)

సిద్దీ—(మేడవైపుచూపుచు) సర్కార్‌జీ! దేఖో! మందిర్మెపుప్పర్ మిన్కా-మిన్కా-దీపం. దచ్చినమ్‌మే దర్వాజా తెఱచీవుండాది.

సద—అచ్ఛా మంకీ అబ్ కారోజ్ మంచి అదృష్టం. జల్దీ వుప్పర్ కేజావ్. ఎవరూ యెవరూ వుండాది సూసీ బేగీసెప్పు. కఫడ్‌దార్.

సిద్దీ—సర్దార్. దాకీ తెల్యాదు తెన్నా తెల్యాదు, మీదికీయెక్కడం కష్టం.

సద—ఇదేసూడు. బడేతమాష్‌చేస్తాక (అని సంచిలోని యుడుమునుదీసి మెడకు తాడు కట్టి మేడమీదికి విసురును.) ఇఖ తాడూపట్కా వుప్పర్ జావ్. హుషార్.

సిద్దీ—(తాడుపట్టుకొని మీఁదికెక్కి) సర్దార్! అదృష్టమ్‌సే దర్వాజా తెరిసీ వుండాదిః కాని యిక్డ యిద్దరు వున్నార్. ఒకటి సోఫామే బిఛానా సేసింది. రెండూ ఖింద తివాసీమే సోగయా సేసింది

సద—అరే! కామోష్ః ముందు నిద్రపోతున్నారులేదూ సూడు.

సిద్ది—ఎట్లు సూడ్డం? ఇద్దరు బిఛాణాపర్ వున్నారు.

సద—దాన్కి-వుపాయం సెస్తా సునో. దమ్‌మరీష్ వస్తూంవీ లేదూ సూడు. అదే మంచి నిదర్శనం సూడు.

సిద్దీ—(చూచి) అచ్ఛావస్తూవుండాది.

సద—ఇదే కప్పి. షేణీకి కట్టి సోఫాతోనే దించివేయ్. కఫడ్‌దార్.

(సోఫాతో విమలను కిందికి దింపి యెత్తుకొనిపోవుదురు)

2. రంగము—యోధపురసమీపమున

మొగలాయీల శిబిరము.

ఫకీరు—(ప్రవేశించి) నాఁడా కేసరికి స్వప్నఫలము చెప్పునెపంబున కొన్ని రహస్యంబులు తెలిసికొంటిని. మిగిలినసంగతుల నెఱుంగుటకై యిప్పు

డీ మొగలాయీ శిబిరముతో వచ్చితివిగదా. నేఁటు రేపటు వచ్చినపని ముగించి యోగివద్దకుఁ బోవలెను. పాపము! రూపపురమున తన నెచ్చెలియగు విమల మొన్నటిరాత్రినుండియు కానరాలేదని వెదకుచు మంజరి నిన్న నిటుఁ గానఁబడినది దానికిఁ గొంత యుపదేశించితిఁగదా. పైని దైవమున్నాఁడు.

[అంత అవురంగజీబు మయిస్తఖానుతోఁ బ్రవేశించును.]

అవు—ఫకీర్ జీ! మీరిచ్చటనే యున్నారా? ఇఁక నమాస్ చేయుదమా?

(చిత్తము అని యందఱు నమాస్ చేయుదురు.)

(మయిస్తఖానునితో) మామాజీ! జోద్పురపురాణీ నగరములో లేదా! కానీ! ఇదియు ననుకూలమే! మామా! అప్పట్టు యువరాజు, అక్బరు సహాయమునకు సిబ్బందులతో దిలేర్ఖానుఁడు వెళ్ళియుండెనా?

మయి—చిత్తమ్. నిన్ననే దరోబస్తు తయార్కేసేసి పంపినామ్.

అవు—మామాజీ! చూచితివా? ఈయారవిల్లి పర్వతములందలి సృష్టివైచిత్ర్యశృంగారము.

సీ. జయపుర జోద్పురోదయపురాజ్ఞేరులు
నలుదెసల్ బురుజులై బలిసియుండ,
అలచితూర్ గడెము సింహద్వారమై తూర్పు
దిక్కున నెక్కుడై పిక్కటిలఁగ,
భూరి భూమీధరా బూ మహాశిఖరంబు
టెక్కెంబు గంబంపుఁ వీఁ దనర,
ఒకదెసలూని మఱొకవంక చాంబల్ ప్ర
వాహముల్ పరిఖలై బలిసిపాఱ,
ఆరవిలి దుర్గమిచటఁ జెన్నాఱు నొక ని
సర్గదుర్గమై పరులకు దుర్గమమయి

రాజపుత్రుల క్షాత్రయ రాజమయి వి
రాజమాన స్వభావచిత్రముల మించి. 67

మామాజీ! అందులో నీయోధపురదుర్గము యోధానుయోధులగు వీరహత్తూరు (గాష్ట్రికూటు) యోధులచే సంరక్షింపఁబడుచుండుటచే నన్నిటికన్న మిన్నగా నెన్నఁదగినది. వీరు మరణమన్నఁ దృణప్రాయము గాఁ జూచెదరు. హిందూస్థానమం దెల్లయెడల నిట్టి సద్గాములే యున్న యెడల మనవారి కిచ్చట కాలుపెట్టుటకైన నవకాశము నిచ్చియుండరు సుమీ.

గీ. మేనఁ బ్రాణంబు తోఁగినఁగాని కేల
వాలునుం డాలు విడనాడువారు కారు
వీరబలులైన రహతూరు వీరవరులు
చోర నశక్యంబు, వీరుండ, జోధ్పురంబు. 68

ఈయోధపురమునం దతిరథులును, అతిరథశ్రేష్ఠులును, మహారథికులును, మహారథికాధికులునగు వీరాధివీరు లుండఁబట్టియేగదా నాఁడా జోధ్పురపురాణి గౌరవము చిక్కినది ఈరాజ్యము దక్కించుకొన నేది యేని నిరపాయంబగు నుపాయం బాలోచించి చెప్పుము.

మయి—మామాజీసర్కార్ ! ఇప్డదేమం అగల్ బగల్ అల్లకల్లోలం జాస్తీ ఉన్నాది. లడాయిక్ అవకాశంలేదు.

అవు—అయిన నీయాలోచనయేమి ?

మయి—ఇక్డ వొకహద్మి. జసవంత సింగ్ సుట్టం ఉన్నాడ్ - ఆడిక్ రాజ్యం యిస్తె ముప్పయిలక్షాల్ లంచమ్ మన్కి యిస్తాడ్ ఖరార్ సేసినాడ్.

అవు—సరియె. ఇంకను జూచెదవేమి? ఖగారుపకారము వినీ మం దక్కించుకొని, ఆతఁడు జస్వంతునికి జ్ఞాతియనియు, ఉదయపురములోనున్న బాలుఁ డజితసింహుఁడు జస్వంతుని సంతానము కాఁడనియు, రాణి

రెవ్వరో దాసీపుత్రుని జేరఁదీసి, అన్నగారింటికిఁ బెంపఁబంపించెననియు, జస్వంతుని కుమారుండగు మహమ్మదాజీయను రాజపుత్రుండిప్పుడు ఫాదుషా వారి దర్బారులో రాజ్యపాలనవిధాన మభ్యసించుచున్నాఁడనియును, ఆయనవచ్చువరకు నీతఁడే యోధపురము నేలుచుండువాఁ డనియును జాటింపించుము.

మయి—అచ్ఛా! సర్కార్ సలహా! బడేలాయక్ వుంది. మామాజీ! ఇఖ సర్కార్కా కామ్ సాసాయించి వస్తామ్. (తనలో) ఇదె వఖత్ మె మంచిజాగీర్ సంపాదించ్వాలా. (నిష్క్రమించును.)

అవు—ఎవరక్కడ?

చారుఁడు—(ప్రవేశించి) ఫాదుషా మహారాజ్ సలాం.

అవు—నీవా? విమల సమాచారమేమి?

చారు—ఫాదుషావాకీ హుఖుమ్కా మాఫక్ సదరుద్దీన్ యిఖ్లాకి ఖైదుచేసినార్

అవు—మంచిది. నీవు వెంటనేపోయి కేసరీబాయి చీఁకటికోటలో విమలను ఖైదుచేయింపుమని సదరుద్దీనునితో చెప్పుము-పొమ్ము. ఇదిగో హుకుం. (హుకుమిాయ చారుఁడు పోవును.)

ఫకీర్జీ! సెలవు! (నిష్క్రమించును.)

ఫకీరు—(ముందుకువచ్చి) నేఁడు పెక్కురహస్యము లెఱింగితిని. ఇఁక నవ కాశము లేదు. వెంటనేపోయి యోగికెఱింగించెదను. (పోవఁ దొడఁగారును.)

---

3. రంగము—చెఱసాల,

విమల—(విచారముతో) కట్టా! స్వతంత్రించి చేఁజేతల నెట్టివిపత్సముద్ర మునం దెచ్చుకొంటిని. అయ్యో! నాఁడా యోగేశ్వరేముఖీప్రసూన మంజరియగు మంజరి సమంజస హితోపదేశపుంజముం జెవిం జొనీయక యుక్కుమిడిం జెడిపోవనై నడిరేయిం గడువడి దక్షిణద్వారంబేల దెఱ పింపం గడంగితిని? కడంగితినిపో తలఁజూచి కాచికొని యున్నట్టులంత

లోననే యాహంతకారి నిద్రాపిశాచం బావేశింపనేల? ఆవేశించిన నేమాయెను. ఏమాయనెఱుంగక యెట్టిమహోపద్రవంబు లందైన మేను నకుమేనైఁ బ్రాణంబునకుఁ బ్రాణంబై, కంటిఱెప్పలవలె నన్నుం గాపాడుచుండెడి వివేకమంజరికి, మంజరికి, మంజులగుణ సుమమంజరికిఁ గూడ మత్తుమందు చల్లిన ట్లానిముసంబుననే నిదుర రావలయునే? వచ్చిన నేమాయె మాయలమారులగు నామువ్వురు యమదూతలవలె వచ్చి నన్నిచ్చటికి మువ్వురు కొని రానేల? తెచ్చిన నేమాయె. ముసలిమానవ లెనున్న యీముసలమ్మను నన్నుంగని మరులుంగొని పలుభంగులబాధించి యీచెఱసాల నునుపనేల? అక్కటా! విధి యెన్ని యిక్కట్టులకుఁ బాల్పడఁ జేయుచున్నవాఁడు! ఇక్కడ నాకెవరుదిక్కు?

[అంత సదరుద్దీను ప్రవేశించును.]

సద—ఏమీ యిల్లీ! ఇంకా నీకీబుద్ధీ తిరిగింకీలేదూ? ఈబందిఖానాలో ఎందుకు హాలీగా దుఃఖపడ్తావ్? నీకీ మంచిసదుపాయం సెస్తామ్. సునో. కేసరీబాయ్ నీకీ లేఖ్నాకు యెందుకు హుకుం జారీచేయించిందిమాలుమ్?

విమల—ఓయీ! నీయసందర్భములకు నాకర్థము తెలియదు. నావంక రాకుము.

సద—నీకీ వుష్ కాగం సెయ్యడానికీ వొస్తీ సందేహం పడ్తావ్ యెందుకు? కేసరీబాయ్ నిన్ను తప్కా గులామ్‌కీ నిఖా సేస్తాది. యిన్కో నామాట. దేఖో నాతాఖత్.

విమల—హా దైవమా! ఈ క్రూరశార్దూలముల నడుమ నొక మృగశాబమట్లు చిక్కి మిక్కిలి చిక్కులు పడుచున్న యీదిక్కుమాలిన నన్నుం గాపాడుము. ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

అక్కటా! ప్రాణసఖిమాట నిరాకరించినఫలం బనుభవించుచున్నాను గదా.

ఉ॥ అక్క లోకింతరా బయల ఆవ్వనఁ బాఱఁదలంచి నిచ్చలుఁ

మక్కువఁ బెంచు తల్లినుడి నాడెము నెంచక విఱ్ఱవీగి గూఁ

డెక్కు, అశక్తిచేతను మహాస్థలిఁ గూలెడు చిల్కపిల్లనాఁ
జిక్కితి నియ్యెడన్ దురక చేఁజెలిమాటలనాదరించుటన్. 69

సదరు—ఇల్లా! నీకీఫర్మానహై. ఒక్కావుపాయం సెప్తామ్ యినో. మాకీ నిఖా సేస్తే నీకీ బడేబీబీ సేస్తామ్. పుస్తనే యింకా రేద్వడం మతం, గితం చోడ్దేవ్, నిఖా కరో.

విమల—అక్కటా! యిఁక నాకేమిదిక్కు? ఈపటుగాకి యేకాకినగు నన్నేమి చేయునోగదా! ఓదీనబంధూ! లోకైకరక్షకా!

సదరు—ఓసీ! సవాల్కా జవాబు సెప్తావ్ లేను. జల్దీ సెప్పకపోతే జులుం సేస్తామ్. కఫట్దార్.

విమల—ఓరీ! ముష్కరతురుష్కాధమా!

ఉత్సాహ— తులువ! తొలఁగి చనుము వేగ దుష్టబుద్ధి లేల? నీ
చెలిమి బలిమిఁ గలిమిఁ జూచి చెట్టబట్ట వేనవేల్
చెలులు గలరు వారిచెంతఁ జేరియిట్టి బింకముల్
పలుకు మీఁద నాసనేల? వ్యర్థమౌ ప్రసంగముల్ 70

సదరు—నీకీయిద్దా బుద్ధీ సరీలేదు. ఆలోసించో మగర్ వస్తామ్. (పోవును.

[అంత మంజరి సారాసీసాపట్టుకొని తురకవేషముతోఁ బ్రవేశించును.]

మంజరి—మానెచ్చెలియగు విమలను సదరుద్దీను సిద్దీలచే రప్పించి కారాగృహబద్ధురాలిం జేసెనని యోధపురప్రాంతమున నొక పకీరుచెప్పె. నేనెట్లేని నామె న్విడిపింపవలయును. కావున నే నీపూఁటయవనవేషమున కారాగారమునకుం జని, కారాగృహపాలకులకు నీమధురసంబు పసదనంబుగా నొసంగి, మత్తునెత్తి కెక్కించి, మామత్తకాశినిని బంధవిముక్తురాలిం జేయవలయును. (పోవును.)

(కారాగృహపాలకులు ఘూరాయిచ్చుచుందురు.)

కా-పా—కోన్ ఖాయిరేతుమ్. బందిఖానాకు ఆనాకు అధికారంలేదు, పో! పో!

మంజరి—అరే! భాయి! పీనాకే మంచిదారూ తెచ్చినామ్.

కా-పా—క్యా! క్యా! సారా! అవ్! అవ్! ఎన్నిరోజులీ్కి మజామజా సారాచూచినామ్. ఏకీ? శేవ్! శేవ్!

(మంజరి సారానొసంగ కారాగృహపాలకులు త్రాగి మత్తెక్కి పడుదురు.)

మంజరి—వీరికిఁ బూర్తిగా మత్తు నెత్తి కెక్కినది ఇఁక సత్వరమ్ముగ విమల న్విడిపింపవలయును. (అని చెఱసాలంజేఱును.)

విమల—అదిగదిగో! మఱియొక్కఁడో తురకయే వచ్చుచున్నాఁడు. అతఁడీ వెంఱకు తురక పంపిన రాయబారి కాఁబోలును. ఇఁక నామానరక్షణంబు దుస్తరంబు. మానభంగమైన మానినీశిరోమణికిఁ బ్రాణంబుతోఁ బనియేమి? ఇదే యీవజ్రపుఁబొడి త్రాగి యసువులందొఱంగెద. ఓదయామయా! పరమేశ్వరా! ఈజన్మంబున ఆరాజసింహునిఁ జేపట్టనోచుకోనైతి. ఇఁక ముందటిజన్మంబునందయిన, ఆసుకుమార మారసుందరాకారునకుం దారనుగానగు భాగ్యం బనుగ్రహింపుము. ఇదియె నా తుదివందనం బందుకొనుము. (అని ప్రాణత్యాగము చేయ నుంకించుచుండ మంజరి ప్రవేశించును.)

మంజరి—విమలా! సాహసముమాను! సాహసముమాను! నేను నీనెచ్చెలినగు మంజరిని. కాని తురకనుగాను. (అని కంచుకశిరోవేష్టములం దీసివైచి నిజరూపముతోఁ బ్రవేశించును.)

విమల—మంజరీ! మదీయమనోమధువ్రత సంతాపహారణ సుమమంజరీ! ఇప్పటికి నాప్రాణము కుదుటపడినది! నెచ్చెలీ! నీవెచ్చటనుండి యిచ్చటికి వచ్చితివే? నాఁడు నీమాట జవదాఁటిన మోటుతనంబునకు నాకుం దగినశాస్తియైనది.

మంజరి—అయిన దేదియో యైనది. ఇక్కడ తడవు మసల వీలులేదు. శీఘ్రము పెకల్చెద. వేగమురమ్ము. (ఇద్దఱును పైకి రాఁ దెఱజాఱుదురు.)

మంజరి—చెచ్చెలీ! విమలా! ఊరిబయట మామిడితోఁటలో నశ్వముల నాయత్తముచేసి యుంచివచ్చితిని. ఉత్తలపడిపోదుము రమ్ము.

(నిష్క్రమించును.)

---

4. రంగము—కొండలోయ.

[ఆరావళికొండ లోయలో మొగలాయీ సిబ్బందులు చిక్కుకొని యుండ దరీముఖంబున రాజసింహుఁడు మోహరించి యుండును.]

రాజసింహుఁడు—

మ. అదిగో! పాపము! మ్లేచ్ఛసైనికులు దైన్యంబంది యీకొండప్రక్క
దరీద్వారముమూయఁగావల విహంగవ్రాతముల్లిండులో
నఁ దినందిండియుఁ ద్రావనీరసక ప్రాణాల్ చేతిలోఁ బూనినా
రుదయాతు త్తతపరిఁబోవిడిచినన్ ద్రోహంబు నూహింపరే.

పాప మీ దైన్యసైన్యము లన్నపానములు లేక ప్రాణమాత్రావశిష్టములై యున్నయవి. రణరంగమున ముఖాముఖిం బోరాడి, అరాతులం బరిమార్పవలయునేగాని, అన్నపానీయము లీయక కడుపుమాడ్చి చంపుట క్షత్రియధర్మంబు కాదు. కాని మేము లేనితఱి నుదయపురము స్వాధీనముచేసికొను నుద్దేశముతో నరుదెంచిన యీముష్కర తురుష్క సేనలం గనిన నాకుం గనికరము జనింపకున్నయది.

[అంత యోగివద్దనుండి యొకచారుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజ—(తనలో) ఇదే! క్రూరుండెవ్వఁడో శత్రుపక్షమునుండియే కాఁబోలు వేగుఁ గనవచ్చుచున్నవాఁడు. (పైకి) ఓరీ! క్రూరా! విరోధిపక్షము

నుండి వచ్చుచున్న చారుఁడవని నిన్ను నే నెఱుఁగుదును. నీయాటలు నాయొద్దసాగవు. చూచితివా యీనిశాతకరవాలము ?

చారుఁడు—స్వామీ! మీపదంబులాన! నే శత్రుపక్షములోనివానిని కాను యోగిగారు తమకీయుత్తర మీయ నన్నంబుత్తెంచినారు.

రాజ—(ఉత్తరమందుకొని యిట్లు చదువును.)

"స్వస్తిశ్రీ ఉదయపుర మహాసామ్రాజ్య పతిరక్షిణ ప్రశస్తహస్తులగు రాజసింహామహారాణావారికి—

ప్రస్తుతము ఢిల్లీపురప్రాంతమునుండి పరిచ్ఛన్నానందయోగి, ఆశీర్వచన పురస్సరంబుగ వ్రాయు విజ్ఞప్తి.

మీరు దరీద్వారముచెంత సప్రమత్తులరైయున్నారని విని సంతసించితి. విరోధులపైఁ గరుణవహించి దరీద్వారముమాత్రము తెలిపింపంజనదు. తనకుమామని దురవస్థనిని యలంఘీకొక పెద్దసిబ్బందిని దిలేర్ఖానుండను తన ప్రధానసేనాని యాధిపత్యముక్రిందఁ బంపుచున్నవాఁడఁట. ఈ రెండుసైన్యము లేకమైన మన కజేయమగును. యుక్తిపరుఁడగు నాస్లేచ్ఛసేనానాఁ డొకవేళ నుదయపురముపై దాఁడి వెడలునేమో! జాగ్రత! ఉచితజ్ఞులగు మీకు నే నుపదేశించునంతవానిని గాకపోయినను, చనువు బలిమిం దీసికొనిన యధికారమునకు క్షమింపంగోరు,

"పరిచ్ఛన్నానందయోగి"

సరియే. విమలసమాచార మేమైనదో నీ వెఱుంగుదువా?

చారుఁడు—స్వామీ? ఆమెను రూపనగరంబునుండి రప్పించి కేసరీబాయి ఖైదుచేయించినదని పకీరువేసమునను న్న యొకచారుఁడు యోగిగారితోఁ జెప్పుచుండ వింటిని.

రాజ—ఏమీ! విమల కేసరిచే ఖైదుచేయింపంబడినదా? ఎట్టి చెడువార్త వింటిని! అయ్యో! నిర్మలమనఃకమలమగు నో విమలా! తుదకు నీకీ దుర్గతి తప్పినది కాదుగదా.

చ. జననము నొందినట్టి నిముసంబుననుండి మతాభిమానినై
మనువిభమూర్తియైన సుకుమారుని రాజకుమారుఁగాఁగ మ్లే
చ్ఛుని వరియింపనొల్లనని సోదరితోడఁ బ్రతిజ్ఞఁ బట్టి యే
పునుగనినావు నీదు మతమున్ వ్రతమున్ గతమయ్యెనయ్యయో

చారుఁడు—దేవా! అతిమానుషప్రతిభాశాలియగు మన యోగివరుం డుండ విమలకుఁగాని, ఆమెపాతివ్రతంబునకుఁగాని గోరంతేని కొంతకలుగునే. ఆపరోపకారపరాయణుఁడు, ఆమెను విడిపించు ప్రయత్నముచేయుచునే యుండును.

రాజ—అందుకు సందియము లేదు. అయినను నీవు వేగముగా నేగి మన యోగివరునితోఁ జెప్పిన వేగులవానినడిగి, ఆయిలనాగ యథార్థోదంతంబు లెఱింగిరమ్ము. యోగిగారి యాజ్ఞ శిరసావహించితినని చెప్పుము. వేగముగా పోయిరమ్ము.

చారుఁడు—(ప్రణమిల్లి నిష్క్రమించును.)

రాజ—అక్కటా! అమాయకురాలగు విమల యెట్టియిక్కట్టులలోఁ జిక్కెనది! సహోదరీ సుహృద్గజకేసరియగు కేసరి యెంతటి దోసమునకైన సాహసించును. ఆక్రూరురా లమాయకురాలగు నీజవరాలిని, నిజగమన నైపుణీకృతీకృతరాణ్మరాలిని, గుణశాలిని, పరమయోగ్యురాలిని, ఏమేమి బాములంగుడిపింప సమకట్టియున్నదో కదా? ఆజిత్తులమారి యామత్తకాశిం దనచేతఁ జిక్కించుకొనినది. ఇఁక నెట్టియిక్కట్టులం బెట్టునో? కట్టా! ఏమిచేయఁదగు?

ఉ. సోదరియింటిలో విమల స్రుక్కెడునంచును జాలిఁ జెందనా?
ఈదరిబాసి నేఁజనిన నేమగునోయని యుండెదయుంతునా?
మీఁదనరాతిసైన్యములు మించిపురింజొరఁ గాచికొందునా
ఏదియుఁదోఁచదీయెడనిఁ కేయది చేయుదునందనందనా? 73

అక్కటా! కుసుమకోమలియగు విమల, ఆజడమతుల నడుమ నెట్లి యి
డుమలం బడుచున్నదో కదా?

ఆ. వె. లేమ పగఱ నడుమ నేమి బాములు పొందు
చున్నయదొ? మఱెట్టు లున్నదొకో!
కాకిమూకనడుమఁ గాసిలు కోక పిక
పోతమట్లు దిక్కు మ్రొక్కు లేక. 74

అయ్యో! పోయి నేనే విమలను బంధవిముక్తురాలినిఁగా జేసి వత్తునవిన పరోపకారపరాయణుండగు నీమెుంగి గట్టి కట్టడచేసెను. ఈతనికట్టడికేమి,

ఆ. వె. ఇందుఁ బాసిపోవ నిమ్లేచ్ఛసైనికుల్
కోనవెషలి పురిని గొల్లఁ గొనరె!
వేలదాఁటెనేని విడువటి జడనిధి
పొంగి లోక మొగట ముంచునట్లు. 75

అయ్యో! నాకేమిచేయుటకుం బాలుపోకయున్నయది.

చ. ఇటుఁ గన రాజ్యరక్షణ మదేలికధర్మము మానరాదు; నే
నటుఁ గన నార్తరక్షణము,నందుల స్త్రీ, యది మానరాదు; నా
కెటు గనుఁ గొన్న నేమియునొకించుకఁ దోఁపద దేమిపాపమో
'యిటుఁగన నూయి యుంకటుల నేగిన గోయి'యు కేమిచేయుదు౯

అతిమానుషజ్ఞానియగు నీవరానితూనతి మానితినేని హానితప్పదు. కేవలము దీనరక్షణోద్దేశముచేత నే నేనిచోట్టువాసి విమల యున్నయెడ కేగినను, లోకులుమాత్ర మా మోహనాంగినిఁ గడి వ్యామోహముచే స్వదేశస్వప్రజాక్షేమం బుపేక్షించె నితఁ డనునింద నాపై మోపక మానరు. అవా

రాజన్యాంతము నే నాదలపై ధరింపవలసినదే. అదిగాక, సకలసుఖంబులు నిరసించి, మరణముం దృణీకరించి, మేనఁ బ్రాణంబులుండునంత కాలము కదనరంగంబునుండి కాలుకదల్పకుండుటయే యోధధర్మము. అట్టిధర్మంబు నిదర్శనపూర్వకంబుగ సైనికనికాయంబునకు బోధింపవలసినభారము నాయం దున్నయది. కావున నేది యెట్లయినను, ఇచ్చోటు విడిచిపోరాదు. అయినను నే మును రాజ్యము పోయినను విసులను రక్షింపఁ బ్రతిజ్ఞఁ బట్టియుంటిని. ఏదివెరవు.

(అంత లోయనుండి సంధిని సూచించుధ్వజ మెత్తి సైనికుఁ డొకఁడు పైకివచ్చి)

సైనికుడు—గీ. ఉదయపురరాజ్యలక్ష్మీపయోజమిత్ర!
మత్తరిపుజైత్ర! భారతమాతృపుత్ర!
అక్బరుకుమారుఁ డతిమైత్రి నంపినట్టి
పొత్తుమాటలు గలవివే చిత్తగింపు. 77

ఉ. మీర లుదారమానసులు, మించినవీరులు, వైరికైన స
త్కారముచేయు నేటిసరదారులు, ధీరులు, హింససేయు నా
చారము మీకులంబున నిజంబుగ మందునకైనఁ గాన మీ
తీరునఁ దిండి నీరిడక దీనుల జంపుట శూరధర్మమే. 78

అదియునుంగాక

శా. ఈలోయంగల యోషలం దురక లెంతేతన్క వేసుమ్ము నీ
వాలోచింపుము రాజపుత్రకుల సైన్యంబెచ్చుకాన్పించు; ఇ
ట్లీలాచంపెద వన్నపానములు రానీకుండఁగాఁ జేసి? భూ
పాలా! దీనుల నేలుమాయి; కదరీద్వారంబుఁ దీయింపుమా. 79

మఱియు

గీ. పౌరుషంబునఁ బోరాడి పగఱఁ దాఁకి
కూల్పఁదగుఁగాక దయలేని క్రూరరీతిఁ
దిండి నీరీయకుండ వధింప ఘనమె ?
ఎన్నటికిని నున్నయది సా వేరికైన. 80

రాజ—(తనలో) పాపమీయక్బరుకుమారుండు దయాళుఁడగుట మలమలమాడు తనదళంబులఁగని జాలిఁబూని, అతిదీనముగా నీసంధివార్తనంపె. అబ్బా! వీరిదీనాలాపంబులాలింప నాహృదయము నీరగుచున్నది. (పైకి) ఓయీ! సందేశహరా! మీకభయంబొసంగితిమి. కాని మీయువరాజుగారితో మేమొకపరి ముచ్చటింపవలయును.

సైని—చిత్తము. (పోయి, అక్బరుతోఁ బ్రవేశించును.)

అక్బరు—మిత్రమా! మీయౌదార్యమునకు మెచ్చితిమి.

మత్తకోకిల.

మిత్రమా! మదిమెచ్చినారము నీదుగౌరవబుద్ధికిన్
శత్రుమిత్రవిభేద మెన్నక సాఁకినట్టి ప్రసిద్ధికిన్
క్షత్రియుండన నీవెసుమ్ము ముఖమ్ము ముందను మాటగా
దీ్రతిలోకము లేలఁజాలుఁజుమీ క్షమాదిసుశీలముల్. 81

రాజ—అక్బరుకుమారా! మీకభయం బొసంగినారము. కాని మేము చెప్పినట్లుగా పాదుషావారికి చిన్నవిన్నపము చేయవలయును.

సీ. తినఁ గట్టుకొనలేని జనులు మొఱ్ఱోయనఁ
దలసన్ను టుసురు తకే దగులు ననుము;
విషపుదుస్తుల నిచ్చి పృథుసింహుఁ జంపిన
ఘోరపాపము కట్టికుడుపు ననుము;

హిందూమతంబుపై నింతటిద్వేషంబు
మొగలరాజ్యవినాశమూలమనుము;
అనుమానమే తన్ను పెనుభూతమై క్రమింగఁ
జెడుకర్మ కుడుపక విడువదనుము;
రాజపుత్రులతోటి పోరాట తనకుఁ
గదిసి పులితోడ నాడు చెల్గాట మనుము;
దానిఁ జవిఁజూడ నాత్మలోఁ దలఁచు నేని
స్వయముగావచ్చి పోరాట సలుపు మనుము. 82

ఇంకను గొన్నిరహస్యము లున్నవి. చెప్పెద రమ్ము. ఇక మీసిబ్బంది లడ్డులేక నేఁను మాదళంబులలోని రస్తుసామా నుపయోగించి విందారగించి, మఱియుఁ బోవచ్చును. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

---

5 రంగము—ఢిల్లీలో నొక గోసాయీ మఠము.

[యోగియు, పకీరును రహస్యాలోచనము చేయుచుండ మంజరి ప్రవేశించును.]

మంజరి—ఆహా ! చేఁజేతఁ జిక్కిన విమలను మఱలఁ దురకలపాలుచేసితిని గదా! ఆ మొఱకుతురకలు నేనే విమలనని యెంత నమ్మక పుట్టఁజెప్పినను వినక నన్ను విడిచి, ఆమెనే తీసికొనిపోయిరి. వారి ప్రసంగమువలన నీపురంబునఁ జీఁకటికోటలో ఖైదుచేయుదురని విని యేలాఁగైననైన నెచ్చెలిని విడిపింప నిచ్చటికి వచ్చితిని. కాని, అబలనగు నాకిది సాధ్యమగునా? వట్టిది. వట్టిది.

(ఆలోచించి) కానిమ్ము. ఏది యెటున్నను నాకాఁకలి భరింపశక్యము

గాకున్నది. ముందీకడు ప్రసాద విచారింపఁ గొనవలయును. ఈమఠములో వండుకొనఁ జోటు దొరకునేమో!

(సమీపించి చూచి) ఇదిగో మాకు మహోపకారులగు యోగియుఁ బకీరు నిచ్చటనే యున్నారు, ఏమి యదృష్టము! మహానుభావులారా! విమల చెచ్చెలి మంజరి నమస్కరించుచున్నది.

యోగి—ఏమీ! మంజరీ! ఒంటరిగా వచ్చితివి. చెచ్చెలి యెచ్చట? (పకీరుతో) ఓయీ! విమలను మంజరి విడిపించెనంటివే?

మంజరి—యోగివర్యా! మీరి యుపదేశము ననుసరించి మొదట విడిపించితిని. కాని దారిలో మఱల తురక లపహరించి యిచ్చటి చీఁకటికోటలో ఖైదు చేయఁ దీసికొనివచ్చిరి.

యోగి—అన్నా యెంత మోసము! సరియే. విచారింపకుము. మేమా మెను విడిపింతుములే. (పకీరుతో) ఓయీ! విమల నౌరంగజేబు కంటఁబెట్టకుండఁ గేసరితోఁ గట్టుదిట్టము చేసివచ్చితివి కాదూ?

పకీరు—చిత్తము.

యోగి—మంచిది ఏమీ!

గీ. యోధపురపు రాణి యూరలే దారాజ్య
మపహరింప నిదియె యదన నటంచు
జ్ఞాతి లంచమీయఁ గైకొని పాదుషా
వాని రాజుఁ జేయఁ బూనినాఁడె! ౮3

ఆహా! మితిమీఱిన వీని పేరాశ వీనిని మతిలేనివానినిగాఁ జేయుచున్నది. తానొక, అనామధేయుని రాజుగాఁ జేయువాఁడఁట. ప్రజలంగీకరించువారఁట యోధపురపు రహత్తూతు వీరాగ్రేసరుఁడు ఠాకురు దుర్గాదాసు తనప్రక్కలో బల్లెమని యెఱుంగడు కాఁబోలును.

[అంత పరివ్రాజికావేషమునను్న యోధపుర వీరమాత పైకివచ్చి]

వీరమా—ఇదియేమి? 'యోధపురము, దుర్గాదాసు' అని యెలుఁగెత్తి యెవరో యఱచుచున్నారు. దుర్గాదాసిక్కడి కెట్లువచ్చెను? కంఠస్వరమట్లే యున్నది. అవును దుర్గాదాసే! ఓయీ! ఠాకుర్ దుర్గాదాసువా నీవు!

యోగి—(పకీరుతో) ఓయీ! మంజరియు నీవును లోనికేఁ జని యగ్నిహోత్రములను సిద్ధము చేయుచుండుఁడు. ఈమె యెవ్వరో నన్నుఁజూచి భ్రమపడినది. విచారించి వచ్చెద.

మంజరి } —చిత్తము. (నిష్క్రమింతురు.)
పకీరు }

వీరమా—ఓయీ! ఠాకుర్ దుర్గాదాసువా నీవు? అణుమాత్రమయిన గుర్తింపనేరనైతిని. ఇదియేమి యీవేషము?

యోగి—దేవీ! యోధపురేశ్వరీ! నామాట కేమిగాని మీరిచ్చట కీరూపంబున రాఁ గారణంబేమి?

వీర—తీర్థయాత్రికుఁగా కాశి బోయి, బాలుని శుభోదంతంబు లెఱింగిరా నుదయపురంబున కరిగిన పురోహితుని సమాచారము తెలియరామి కుమారుంజూడ నుదయపురంబున కీప్రచ్ఛన్న రూపంబునం బోవుచుంటిని.

యోగి—దేవీ! చిరంజీవులగు కుమార మహారాజావారు మేనమామగారియింట సిగపూ వాడక పెరుగుచున్నవారు. పాపము! మన పురోహితుండు సుశర్మ మ్లేచ్ఛులచేతఁ బడిమడిసెను.

వీర—అయ్యో! సుశర్మ గతించెనా? ఎంతపాపము. హరహరా? ఆ ధరామరుని దారుణమరణంబునకు నేనే కారణమైతినా!

యోగి—దేవీ! విచారింపకుఁడు. దీన మీదోష మేమికలదు? * * * కుమారుని క్షేమసమాచారము లెఱింగియుండియుఁ బంపక యింతకాలము జాలము చేసినందుకు క్షమింపవలయును.

వీర—పోనీ! దీనికేమిలే! ఎచ్చటనైన సుఖముగా నుండినం జాలును. ఓయీ! యోధపుర వీరాగ్రేసరా! పిఱికితండలేని పోటుమానిసివి. నీకును, ఈ

యులంఘీరుపరిపాలన భయకారణమైనదా? ప్రచ్ఛన్నవృత్తిని సంచరించుచున్నావు!

యోగి—అమ్మా! ఇది భయముచేఁ బూనిన వేషముగాదు. నాఁడు మీతో రాజస్థానము నిస్తురుష్కంబుగాఁ జేయ శపథంబుఁబట్టినే. అది మొదలు నేనిట్లే సంచరించుచుంటిని. తల్లీ! దానికేమిగాని తమ రిచ్చటనుండిన నొక దీనురాలిం గాపాడఁగలిగియుండునుగదాయని యిప్పుడే తలపోయుచుంటిని. ఇంతలో దైవానుగ్రహంబున 'ఆడబోవుతీర్థ మెదురాయె' నన్నట్లు తమ దర్శనలాభంబు గలిగె.

వీర—ఏదీనురాలిప్రాణరక్షణము నేఁ జేయవలసియున్నది? వేఁగజెప్పుము.

యోగి—దేవీ! చూచితిరా! అలకాపురంబువలె నపూర్వగోపురపు మూపురంబై, సిరులకుఁ గాపురంబై, సుఖములకు గాపురంబై, మొగలాయీ సామ్రాజ్యలక్ష్మికి నూపురంబై మాపు మేర దూరంబునం జూపట్టు నాపుర గోపురంబే ఢిల్లీపురగోపురంబు.

లయగ్రాహి.

కొమ్మ! కనుఁగొమ్మ జలదమ్ము తనుఁ గ్రమ్మ శశి
కిమ్మెసఁగఁ జాలి గగనమ్ముఁ గనుకోటల్
కమ్మనదు తెమ్మెరల కిమ్మయి సతమ్ముఁ గను
మమ్ములను జిమ్ము నగరమ్ము విరిఁదోటల్
దొమ్మిగ గజమ్ములు హయమ్ములు రథమ్ము లిరు
గొమ్ములను గ్రమ్మఁ జన సమ్మిడని బాటల్
నెమ్మది ముదమ్మెసఁగు సమ్మిది పురమ్ములఁ గ
రమ్ము సుఖదమ్మగు పురమ్మని తలంతుర్. 84

వీర—అవును. ఈఢిల్లీపురం బెంతయు శోభస్కరముగా నే యున్నది. కాని, ఆదీనురాలి సంగతియేమి?

యోగి—దేవీ! ఇదిగో మనవి చేయుచున్నాను.

ఉ. అల్లదె! చూడు మాదెసనునాకసమంటుచునల్లుకొన్నయా
నల్లని చెట్లచాటునఁ గనంబడు సౌధమొకండు, పంపఁగా
జెల్లదు లాతివారల వసింతు రలంఘిరు స్త్రీలు గావునన్
మెల్లగ మీరలందుఁజని నేఁడొక జవ్వనిఁ బ్రోవఁగావలెన్.

వీర—ఓయీ! ఆధీనురాలగు మానిని యెవ్వతో యెఱింగింతువేని, ప్రచ్ఛన్నంబున నేల, బహిరంగముగ నేపోయి మ్లేచ్ఛరక్షకభటుల శిక్షించి, ఆమచ్చెకంటిని విడిపించుకొని వచ్చెద.

యోగి—దేవీ!

గీ. ఆయమ యమరసింహు ద్వితీయపుత్రి
విమల, సోదరిచేఁ జెఱఁ బెట్టఁబడియె;
మీకుఁ గాఁబోవు మఱఁదలు, మిగుల వెతలఁ
జెందుచున్నది వేగ రక్షింపఁ దగును. 86

వీర—ఓహో! విమలయా! ఆసారసాక్షి రక్షణం బవశ్యాచరణీయంబే. ఇదే పోవుచున్నాను.

యోగి—దేవీ! ఇది సరిగాని—

గీ. ఇది వైరిజనుల కిమ్మగు
ప్రదేశ మిటు చనఁగ నెగ్గు వచ్చునో యేమొ;
సదమలమగు పురుషాకృతి
నిఁ దగంగొని యేగుమమ్మ నీరజనేత్రి! 87

ఇవే దుస్తులు- ఇవి మాసోదరుండగు రాజసింహునివి. అతఁడొకపరి వీని నొకకారణంబున నాయొద్ద డించిపోయెను.

[దుస్తులీయ ధరించుకొని వీరమాత లోనికిఁబోవ
నొక చారుఁడు ప్రవేశించును.]

చారుఁడు—రామ్. రామ్. (నమస్కరించును.)

యోగి—శ్రీయా! నీవారావళి కొండకనుమనుండియేఁగదా వచ్చుచున్నావు?

గీ. అట దరి న్నిల్చి రాజసింహంబు యవన
వాహినీగజములు వెలువడక యుండఁ
గాచియున్నదె మిగుల జాగ్రత్తతోడ?
యోధుఁడౌ దిలేర్ఖానుఁ డెందున్న వాఁడు? 88

చారుఁడు—స్వామీ! రాణావారు లోయచెంత నప్రమత్తులరై యున్నారు. ఇంకను దిలేర్ఖాని సిబ్బందులు కలియలేదు. అక్బరుకుమారుండు సంధిం గోరఁగా రాణావారు మొగలాయీ సిబ్బందులకు నిన్ననే దారినొసంగినారు. కాని మఱియొక్క ఘోరవార్తవింటిని. చెప్పనోరాడకున్నది.

దుర్గా—ఏమా దుర్వార్త?

చారు—ఆర్యమతవిరోధియగు నామ్లేచ్ఛచక్రవర్తి జగద్విఖ్యాతమగు కాశీ విశ్వేశ్వరాలయము నేలపాలుచేసి యందలి సువర్ణలింగం బపహరించెనఁట.

దుర్గా—హర! హర! (చెవులుమూసికొని) హాతోస్మి! హాతోస్మి! హా! (కూలఁబడి మెల్లఁగ లేచి) హా! దుష్టా! దుర్బుద్ధీ! తులువా! తుచ్ఛవర్తనా! ఎంతపనిచేసితివిరా! ఓరోరి చెనఁటీ! ఈచెడుబుద్ధి నీచేటుకాలమునకే పుట్టినది సుమా! లేకున్న జగత్ప్రళయంకరభయంకరాకారుఁడగు సాక్షాద్విశ్వేశ్వరునికే యపచారము చేయసాహసింతువా! ఎంతపని! ఎంత సాహసము! ఎంతమదోన్మత్తత! ఎంతపొగరుఁబోతుదనము! విగ్రహాంతకుల మగుదుమని పంతముఁబట్టి మూరెకుపొంగి బారిను ద్రుంగిన నీపూర్వికులచరిత్రలైనను నీకుస్ఫురణకు రాలేదుగా! దురాచారపరాయణా!

సీ. సోమనాథునిగుడి భూమిపాలొనరింప,
గజనీకి నిజకులక్షయముగాదె;
కాశివిశ్వేశ్వరుఁ గాలఁదన్నఁ దలంప
గోరీకి కుల మెల్ల కూలిపోదె;
గోద్వజాలికి గోడుగూర్చిన మహ్మదు
తుగ్లకు మతిచెడి తూలిపోఁడె;
హనుమ విగ్రహముగూల్చిన ముజాహిదుషాహి
భూసురుశాపాగ్ని బుగ్గిగాఁడె;
నేఁడు విశ్వేశ్వరునిగుడి నేలఁగలిపి
శ్రేయమందుదె నీవు చూచెదముగాక
రమఁయు రాజ్యంబు భిన్నభిన్నములుగాఁగ
నిఖిల సంపత్తితో నశించెదవుగాని 89

కాని! మత్సరబుద్ధిచేతనో నీతుచ్ఛమ్లేచ్ఛబుద్ధిచేతనో దేవాలయముం ద్రోయించి లింగము నపహరించితి వింతమాత్రమున నార్యమతము నశించు ననుకొంటివా? కాశీమహాత్మ్యము తగ్గుననుకొంటివా!

మ॥ దురహంకారముచేత దేవళములం ద్రోయింతు త్రోయింతు పో
తురకల్ కాళ్లనుగ్రుమ్మ విగ్రహములం ద్రొక్కింతు త్రొ
[క్కింతు పో
వరనిష్ఠాదుపటిష్ఠులౌ ఋషిశిలాసంస్థాపితంబై యన
శ్వరమౌ నార్యమతాద్రి లేశము మెదల్పంజాలుదే చచ్చినన్.

అదే వీరమాత పూరుషవేషమున వచ్చుచున్నది. ఈమె స్వమతావేశ

కును ప్రస్తుతకార్యము పేక్షించు గావున నిప్పటికి విశ్వేశ్వరాలయ వృత్తాంత మీ మెకుఁ దెలియకుండ మఱుగుపఱచెదను.

వీర—(పురుష వేషమునఁ బ్రవేశించి) ఓయీ ! నేనికఁ బోవచ్చునా?

యోగి—(తనలో) ఈమె మూడుమూర్తులు రాజసింహునివలె నుండిన న్నే భ్రమింపఁజేసినది. (పైకి) అమ్మా! సత్వరమ్ముగ దీనరక్షిణివై రమ్ము. ఆమెను విడిపించిన వెనుక తమ రామెతో మన్యదుర్గమున నుండుఁడు. దర్శనమునకు వచ్చెదను. (నిష్క్రమింతురు.)

---

6. రంగము—చీఁకటికోట.

[కసారాలో గులామును మహ్మదాజియును బ్రవేశింతురు.]

మహ్మ—అరే! గులాం. నేఁ రాజపుత్రిల్లాగ లాయక్ నీ మాట్లాడుసున్నాన్ లేదురా? ఆయిఫ్లీ మాకీ నిఖా సేయడాన్కి రొందుక్ యేడుస్తాదీ? మాకీ అందమ్ సందమ్ యేమీతక్యా? ఇఖ మాదీబలం యేన్గాబలమ్. నాతో కుస్తీ సెయ్యడాన్కి జయపూర్, జోద్పూర్, ఉదయపూర్, మిథున్ పూర్, ఢిల్లీ, ఆజ్మీర్కే ఏఅక్మీ; ఏఫయిల్ మాఫ్, ఏవస్తాద్ వస్తాడో రమ్మక్, బస్తీమె సవాల్.

గులామ్—అచ్చా మహారాజ్! నీదిబలమ్ పందీబలం. దున్నపోత్ బలమ్.

మహ్మ—మరీదేఖో! ఇద్దు పాదుషా మాకీ రొంతగౌరవమ్ సేస్తాడ్?

గులామ్—నిజమ్సర్కార్ - పారయేస్నా పులావ్ మీకేయిస్తార్, మునుపు మాకీ యిచ్చీవార్.

మహ్మ—ఇంకామతిరేమిమనూసినావ్? కేసరీబేగమ్ ముగ్వ మాకేసి తోడా తోడా గోసానేసేది. ఈయిఫ్లీ వచ్చినకాడ్నుంచి సర్వదుంబాలా. జనానాఖానా హేరంగీరం ఏదీ! అడ్డూలేదు. ఇద్దేపే యిమ్మాదగ్గిర్కి పోవాల్. నేను అచ్చా లాయిక్ వున్నానా లేదూ సెప్పు.

గులామ్—అచ్ఛా దేఖో! బల్ ఖేషుక్, సిపోషక్, సియేమం సివిూమం- సిహుకాక్క, సిబెఱుక్క, సిరూపం, సియోఫా యేరాచవాన్కి వుంది సర్కార్?

మహ్మ—అచ్ఛా! రా! యింస్లాదగ్గిర్కి పోదామ్. (పోవుదురు.)

(తెఱయెత్త లోపున విమల ఖిన్నవదనయై విశ్రమించియుండును.)

విమల—(తనలో) హా! దీనబంధూ!

చ. కటకట! దైవమా! జనన కాలవిశేషము దేమొ? పెక్కుసం
కటముల కిక్కనైతి ధరఁ గాలిడ నేర్చిన నాటఁగోలె; నా
కిట గతియేమి? యేనెటుల నీవిపదంబుధి దాఁటనేర్తు? ఈ
నొటలమునందు వ్రాసితివె నీచుల చేఁబడఁ బాపపూర్ణ విధీ.

అక్కటా! తల్లిగర్భంబుననుండి యెట్టిదుర్ముహూర్తంబున భూమిపైఁ బడితినోగాని, పుడమిపైఁ బొడమిన గడెనైన గడుపకుండ, పడరాని కడగండ్ల నెడలేక పడుచున్నదాన. వృద్ధులగు జననీజనకుల ఘనతర విచార వారాశిం గూలఁద్రోసి, క్రూరురాలగు సహోదరి తనకున్న యధికార గర్వంబున మిన్నుమన్నుఁ గానక, పాలుమాలి, జాలిఁదూలి, తూలిపడుచు, ప్రజ్వలితహుతాశనకీలల న్నిరసింపఁజాలు పరుషవాక్కులలం గర్ణశూలముల లీలం గీలుకొలిపి, మదీయమనోమహీరుహంబు దహించి, భస్మీభూతంబు గావించి, యింక నుపశమింపకున్నయది.

కటకటా! కఠినురాలగు నీకుటిలకుంతల యంతరంగంబను నిఘంటువునందు దయాదాక్షిణ్యములను రెండు పదంబులు ప్రక్షిప్తంబులు కాఁబోలు, అయ్యో! మందభాగ్యురాలనగు నాకు సాయముచేయవచ్చిన నెచ్చెలి మహారణ్యమధ్యంబున మటుమాయమైపోయె. అక్కటా! నాయనుంగు సంగడికత్తె క్రూరసత్వశరణ్యంబగు నామహారణ్యంబున నేమయిపోయెనోగదా! దయామయా!

[గులాం ప్రవేశించును.]

గులామ్—ఇల్లా! జోద్పూర్ ఘోటాసర్కార్ మహ్మదాజీరావ్ వస్తావు న్నార్.

గీతిక. దేఖో నేడే నీకీ నిఖా సేస్తార్
లేఖుంటె అఖర్కి జులుమ్ సేస్తార్
అగ్గా కేసరీబాయి ఆజ్ఞ యిచ్చార్
పీగ్గా కేమాఫక్ బల్ పేచీ తెచ్చార్, 92

(వికారముగా గంతులు వేయుచుఁ బాడును)

విమల—కటకటా; కఠినవిధీ!

చ. ఒకదెస సీగులాము కఠినోక్తులు పల్కుచు 'నెద్దుపుండు కా
కికి సరకే' యటన్నగతిఁ గేరుచుఁ ద్రిల్లుచు గంతులాడ, నిం
కొకదెస నాపిశాచి పుయిలోడక తన్వరియించఁగోర, న
న్నకట విరోధిమధ్యమున నంగదలం గుమపించుదేవిధీ. 93

అక్కటా! ఈకొకిబికి వేసంపు గులాపుగాడిద మత్తెక్కి, ఒక్కదిక్కున వెక్కసంబులాడ, అముత్రిక్కడి టక్కరి రాజకుమారునివలె నటించుచు మాటి మాటికిఁ దన్ను వరింపుమని మిక్కిలి చిక్కులం బెట్టుచుండ నీదిక్కున దిక్కుమాలిన దీనురాలిపోలిక నుండుమని నాఫాలతలంబున వ్రాసియుంటివే విధీ! హతవిధీ!

[అంత మహమ్మదాజీ ప్రవేశించును.]

మహ్మ—అరే! గులాం! ఆడవాళ్లతో మాట్లాడ్డానిక్కి మాకీ సాలా మొహామాటం. మాకీ నిఖా సెయ్యడానిక్కి దీనిక్కి సిపార్సు చేయి. నీకీ మంచి యినామ్ యిస్తామ్.

గులాం—అచ్ఛామహారాజ్! మీకీ మెహర్బానీ మాకీ ఫూరావుంటే యినామ్‌కీ యేమీ తక్వా? అవస్యం మీకీ యిమ్లీకి సాహాయింపుసేస్తామ్. ఆవ్ మహారాజ్!

మహ్మ—మరీ జావ్! (కొంచెమునడచి) అరే! మాకీ తోడా తోడా మొహమాటమ్ యేస్తాసీ. మాకీ ఆనాకీ జరూర్ లేకుండా బందోబస్తుచేయి.

గులాం—క్యా! సర్కార్! పెళ్లికొడుక్కు లేంవీ పెళ్లి! మంచిమాట సెప్పినావ్! రా మహారాజ్! పర్వాలేదు. (చేయిపట్టుకొని లాఁగును.)

మహ్మ—ఛాఫ్! చోడ్దేవ్! వస్తామ్‌వుందూ! పెళ్లికి యెల్లటం మజా నీకీ యేమి తెల్సునే? (వెనుకదీయుచుండ గులామును బలిమిఁదీసికొని పోవును.)

విమల—అదిగో! ఆమ్రిక్కడు లీడికిక్కనకే వచ్చుచున్నారు. ఇఁక నేమి చిక్కులం బెట్టుదురోకదా దైవమా?

కపిరాజవిరాజితము.

పరమదయాకర, భవ్యగుణాకర, పాలనఁజేయర పాపహరా!
శరణుమహేశ్వర, శర్వ, సురేశ్వరసన్నుత, శంకర, చంద్రధరా!
దురితవిదారణ, దోషనివారణ, దుష్టనిశాచరదోర్దమనా
పరిపరిబాముల బాళినిఁ బొందెడు బాలను నావెతఁబాపుహరా!

మహ్మ—భలే! బలే! ఎంతతమాసాగా పాడుతూందిరా పెళ్లికూతురు!

గులాం—గానాసై మహారాజ్! దివానా రోదన సేస్తుంది.

మహ్మ—దగాపాప్రివ? అది హూంకరకం శోకం. నీకీ జవానా సంగీతకం మజాయేమీ తెల్సునా? ఇదే మంచిహావకాశం. జావ్. జల్దీ నామాట సిపార్సుచేయి.

గులాం—అచ్ఛసర్కార్! (విమలతో) ఓసీ! దయ్యం సేమా సైతాన్ నేదు పెద్దామనిషి పెళ్లికొడుక్కు హాజ్రావచ్చార్. బుద్దీగాయినను. మాఘోటాసర్కార్ ఘూమ్వార్ జస్వంతసింగ్కు బేటా. చూడు! ఎంతడాబు! ఎంతదర్పం! ఎంతహూయల్! ఎంతడవుల్.

విమల—హా! జగదీశ్వరీ! ఈకొఱమాలిన క్రూరుల దురాలాపంబులు వినవోప.

ఆ. వె. చెవులలోఁ దుపాకి యవల పోలికఁ జొచ్చి
మెదడు దూసిగాని మేననుండి
ప్రాణములనుదీయ వక్కటా! యీనిష్ఠు
రోక్తు లెంత మొండియసురో నాది! 95

మహమ్మ—అమ్మా! (నాలుకఁ గఱచుకొని) హై! హై! తక్సీర్ మాఫ్. అమ్మాయీ యిల్లీ! నేనూ యోధాపురంరాజు అప్పంత్ సింగు కుమారిణ్ని. రాజపుత్తుణ్ని కాను. రాజపుత్రిణ్నే. అనుమానం మాను పెళ్లీ సేసుకో. నేనే రేపు యోధాపురం మహారాజునైపోతాను. రా! పెళ్లీ సేసుకో.

విమల—ఓసీ ముండా! నీకు పెండ్లికావలెనా? నీవు రాజపుత్రుఁడవా? 'తలపు తుదనోరే తెలుపు' నన్నట్లు నీనోరే నీగుట్టు మట్టెల్ల బయలుపెట్టుచున్నదే. తలకుమించిన పోకడలకుఁ బోక నీదారిని బొమ్ము. లేకున్న నీకుఁ జెప్పినవారికిని నీకును బుద్ధివచ్చునట్లు చేసెదను.

రగడ.

తొలఁగిచనుమటు, తులువ! వినుమిటు తలకుమించిన పనువులెందుకు?
వలదు నీ పరువునకు ననుఁగని వలపుఁ జెందకు, వగలఁ బొందకు;
తలఁపఁగను తలపరువు నోటనె తెలియనగు నొక చిన్నమాటనె;
తొలఁగవే న్వినుమొక్క వ్రేటునఁ దొలఁగఁజేయుదు నప్పపాటున. 96

[అంతఁ గేసరీబాయి ప్రవేశించును.]

కేసరి—(దటాలునవచ్చి) ఓసీ! ధూర్తురాలా! గయ్యాళిగంపవై, యేమే నీ కాఁబోవు భర్తం దూఱుచున్నావు. అతం డెవ్వరనుకొన్నావు? యోధపురకుమారమహారాజు. సుకుమార మారసుందరాకారుఁడు.

విమల—ఛీ! ఛీ! నీచురాలా! నాయుబుకునకు రాకుము. మచ్చలేని యచ్చపురాట్కులంబను చంద్రవనంబున గచ్చపొదవుచ్చునఁ బుట్టిన తుచ్ఛురాలవు.

కేసరి—ఏమేవిూ! చింతవచ్చినను పుల్లయింకను జావకయున్నదే. పోనీ నామాటకేమిలే. నీవీ మదనమోహనమూర్తిని, యీదివ్యసుందరాకారుని, ఈయోధపురరాట్కుమారునిం బరిణయంబయి, తత్కీర్తికాంత దిగంతకీర్తనీయంబుగా రాట్కులంబెల్ల నిష్కళంకంబుగాఁ జేసి నాభర్తను బరాభవింతువుగానిలే.

విమల—ఓసీ! దుర్మతీ! ఇల్లలికినంతనె పండువకాలేదు. ఇంతమాత్రముననే హేళనమేల?

కేసరి—పండుగరైనది కనుకనే హేళనము.

విమల—అప్పుడేమైనదా! కేసరీ! తొందరపడకుము. విదియనాఁడగపడని చంద్రుఁడు తదియనాఁ డగపడక మానఁడు.

కేసరి—తొందరెందుకు. ముందున్నది ముసళ్లపండుగ! చెల్లెలా! కోపమేల? ఎంతయో ప్రయాసపడి నీకీసంబంధము కుదిర్చితిని ఇటుచూడు. పెండ్లికొడుకు నీకుఁదగినవాఁడే నా? సిగ్గేల? వెళ్లి యొడిలోఁ గూర్చుండుము. మేముంటిమనియా సిగ్గు? మేము పోదుమా! గులాం! రా!

విమల—ఓసీ! కేసరీ! నే నిపుడిటు దైన్యపడితినని పరిహసింపఁబోకుము. చీఁకటి వెనుక వెన్నెల రాకమానదు. నీయేపురూపుమాపు నేవీరపూరుషుండు నాపాణిఁ బట్టనున్నవాఁడో యెవరికెఱుక? నీనుదుటనే వ్రాద్దుపాడువలేదు గదా?

కేసరి—ఏమేవిూ? నిన్నుఁ జేపట్టు రాపట్టి యీపట్టుననే కలఁడు. నీయట్టి రజ్జులాడియే పట్టిముద్దపెట్టిన నట్టివంకయే చూచినదఁట. పోనీ! నీయనుమానము నేనే తీర్చెదనులే.

(మహ్మదాజితో) అయ్యా! యోధపురేశ్వరా! ఇదే మదీయసహోదరియగు నీవిమలను మీకిప్పుడే కన్యాదానంబుగా సమర్పించుచున్నదానను. కావున దయచేసి పాణిగ్రహణంబు చేయుఁడు.

మహ్మ—సిగ్గుచే (తలవంచుకొనును)

కేసరి—అయ్యో! సంకోచింపకుఁడు. మీ యౌదార్యమునకుఁ దగినదియే. (విమలతో) సోదరీ! ఏదీ! నీహస్తము? ఒప్పగింత పెట్టెదను.

(అని హస్తమును బట్టుకొనఁబోవును.)

విమల—ఛీ! ఛీ! దుష్టురాలా! నన్నంటఁబోకుము.

పంచచా. దురాత్మురాల! ముట్టరాకు దూరముండుమట్టె! నీ
శరీరమందు, బ్రాణమూనస్వాంతమందు నెంచి తేన్

కేసరి— ఉరో! యెట్టైన చీమకన్నమున్నఁ జూపుఁ డీతోరన్.
జోరన్వలెన్ భయంబుపుట్టె సూర్ధురాలిమాటకున్.

ఓసీ! వగలాడి! తాటియాకుల చప్పుళ్లకుఁ గుండెవ్వ జడియువు. ఇఁక నీయాటలు గట్టిపెట్టి నేఁ జెప్పినట్లు వినుము. లేకున్న నీతల కోటకొమ్మునకుం గట్టించెద. (బలవంతమున విమలచేయిఁ బట్టి మహమ్మదు చేతిపైఁబెట్టి సమకట్టి వాఁడు సిగ్గుపడుచుండును.)

విమల—(చేతులు జోడించి)

మ. అకటా! కావఁగ నిద్దియే తటి మదంబా! దీనసంరక్షిణీ!
అకళంకంబగు భక్తి నీపదము లత్యాసక్తి నర్చించు నా
దుకరాంభోజములీమె యీయనుఁగొని యీ దుర్బుద్ధి, మశ్శీలు మొం,
డి కుజాతుం డగునీచు కేలనిడఁ చుండెన్ బ్రోవుమా! యీశ్వరీ!

[అంత వీరమాత పురుషవేషమున బ్రవేశించి]

వీరమా—(కేసరితో) ఓ హింసకారీ! కేసరీ! నీపాపకూపంబు నేటికిఁ బరిపూర్ణముగా నిండినది. ఇఁక నొక చుక్కయయిన భరింపనోపదు. (మహమ్మదాజితో) ఓ కోరి కష్టముష్టింపచా! నీఁకా విమల పాణిగ్రహణము కావలయును? ఇదే నిన్ను వరియింప ముక్తికాంత యెదురుచూచుచున్నది. కేసరికూడ నిన్ను తవారింటి కంపకము పెట్టునులే. ఓసీ! దోషకారీ! కేసరీ!

ఉ. ఓసి దురాత్మురాల? యిటులోర్వఁగలేమినీ దోషబుట్టునే
గాసిలఁజేయ గౌరవముగల్గెనె; కేసరి యన్న పేరు నీ
కే సరి దోషకారి! యిదె యీనిశితాసిని వేఁగోసి ని
న్నేఁ సరిఁ జేసెదన్ దుడుకుఁ జేసినదోసము మాసిపోవునే.

కేసరి—(అచ్చెరువుపాటుతో) ఆ! ఏమిది? పోతుటీఁగ కేనియుఁ జొరరాని యీ మందిరంబున నీపురుషుం డెట్లు రాఁగలిగె? ఇఁక నిచ్చో మసలిన హాని తప్పదు. (పోఁబోవును.)

వీర—ఓసి కేసరీ! ఎందుఁ బోయెద వాగుమాగుము. ద్వారములన్నియుం బంధింపఁబడినవి. వ్యర్థప్రయత్నములు చేయకు. ఇదే నిన్ను వధించుచున్నాను. దిక్కుఁగలవారిని జేకుకొనుము (అని కత్తిచేఁ దెగవేయఁ బోవును.)

విమల—(అడ్డునిలిచి)

పంచ. ఒహో! పరోపకారబుద్ధి నోముమా దయాంబుధీ!
అహంకృతిన్ శమించి దీనురాండ్రి మాదరింపుమా!
మహోపకారి యయ్యు నీవె మాకు కాప్తురాలె యీ
సహోదరీవధం గనంగఁజాల క్రోధ మాపుమా. 100

వీరమా—విమలా! నన్నాపకుము. ఎత్తినకత్తి రిత్తవిడుచుట క్షత్రియోచితంబుగాదు.

విమల—మహానుభావా! అట్లయిన మీకరవాలంబునకు నన్ను ముందెఱఁగఁ జేసి పైని మీచిత్తము వచ్చినట్లు చేయుఁడు.

వీరమా—ఓసుందరీ! నీయందలి వాత్సల్యముచే నీఘోరపాతకి నిప్పటికి విడిచి పెట్టితిని. ఇఁకఁ బోదుముగమ్మి.

(కేసరితో) ఓసి కేసరీ! నీచెల్లెలిదయవల్లను, నీతల్లికడుపు చల్లఁదనము వల్లను బ్రతికిపోతివి. ఇఁక ముందయిన బుద్ధిగానుండుము. విమలా! పోదము రమ్మి. (నిష్క్రమింపఁ దొడఁగుదురు.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

చతుర్థాంకము.

—:0:—

1. రంగము — యోధపురమునకుఁ బోవుమార్గము.

[యోగియు, రాజసింహుఁడును, అజితసింహుఁడును ప్రవేశింతురు]

రాజ — స్వామీ! మొన్న యోధపురీపురోహితుని వేషంబున మన యజితసింహుని వంచింప వచ్చిన యామ్లేచ్ఛుండు చిరంజీవి కిచ్చిన యుత్తరములలో నిది యొకటి. దీనిం గూర్చి మీయభిప్రాయ మేమి?

యోగి — (చదివి చూచి) మిత్రమా! ఈయుత్తరము నే నమ్మఁజాల.

మ. అతిమాయావియలంఘిరీసునసుతుం డాత్మీయులన్ వీడి, రా
ట్సుతులం జేరె, జయింపరాదనుచు నీచుం డిట్టి దుర్లేఖ దు
ర్ణీతిసృష్టించెను, కానియక్బరుడిటు దౌర్జన్యంబునుం బూనిదుష్
కృతముం జేయఁగ సాహసింపఁడనియూహింతున్ సుమీ! మిత్రమా!

ఇది యంతయు నలంఘీరు స్వకపోలకల్పితము. దూరాలోచన లేనివారి దురాలోచనలు మన మెఱింగినవే కదా!

ఉ. ఉత్తరమంపె లోన నిటులున్నవి లేనివి కొన్ని వ్రాసి, పై
నుత్తరమందుఁ బుత్రకున కుత్తవిలాసము వ్రాసి, దాని నీ
జిత్తులమారిచే మనఁకు జెందఁగఁ జేసె, నిజమ్ము; వీని యీ
యెత్తులు క్రొత్త లేమనకు, నెన్నఁడుఁ జూచుచునున్న వేకదా.

రాజ—స్వామీ! అయినచో - అక్బరుకుమారుం డీసమాచారమువిననితోడనే సౌరాష్ట్రదేశంబునకుం బాఱిపోఁ గారణంబేమి ?

యోగి—తండ్రీ క్రౌర్యమునకు స్వేచ్ఛవిరెయు. మన యౌదార్యము న్మఱచిరెయు. దానికేమిలే. మున్నటి యాబ్రాహ్మణరూపమ్లేచ్ఛుం డెంతటిద్రోహము చేయ సాహసించి వచ్చె ననుకొంటివి! దైవానుగ్రహము కల్మి మన మింతలో మేలుకొనఁబట్టిగాని లేకున్న నీచిన్ని మేనల్లుఁ డీపాటి ఢిల్లీలో ఖైదీగానో, లేక—

రాజ—ఆహా! యెంతద్రోహ మెంతద్రోహము! స్వామీ! మీఋణము మే మాజన్మదాస్యము చేసియుఁ దీర్చుకొనఁజాలము.

యోగి—ఇందులో మే మొనర్చిన దేమున్నది.

ఆ. వె. బాలు ప్రాణముఁ గొన బందూకు దట్టించి
గుఱిని బెట్టి కాల్చు తఱి యెఱింగి,
వానిజేత వానిప్రాణముల్ గొని వానిఁ
దీసికొన్న గోతఁ ద్రోసితీవు. 103

(అజితసింహునితో) బాలకా! ఆబ్రాహ్మణరూపచండాలుని విశ్వసించి, వాఁడు పిలిచినంతమాత్రమునఁ బోఁదగునే ?

ఉ. చిన్నికుమార! యట్లొకఁడు చీరఁగనే యిలుదాటియొంటిగా
మిన్నక మోసగాని చెలిమింగొని వచ్చుట మంచిదయ్య! వా
ని న్నిజమైన విప్రుఁడని నెమ్మది నమ్మితివయ్య! అయ్యొ నీ
కెన్నఁడు లేనిబుద్ధి జనియింపఁగఁ గారణ మేమి తెల్పుమా?

అజిత—సాధువర్యా! నాబుద్ధిలేమికి మన్నింప వేడెదను. అనంచకుండు తాను మాపురోహితుండనని నమ్మిక పుట్టఁజెప్పి

ఆ. వె. అమ్మగారు పంపిరని వార్తలం దెల్పె;
నమ్మకున్న నొక్కకమ్మఁ జూపె;
మామగారు రాఁగ మనవిచేసెద నన
వ్యవధి లేదు జనని బ్రతుకదనియె. 105

యోగి—నాఁ డాయోధపుర పురోహితునిఁ జంపిఁ ఉత్తరములను సంగ్రహించి చేసిన మోసమా యిది! కానీ ఆమోసగానికిఁ దగిన శాస్తి యయినది లే. రాజసింహా! ఇఁక నొక యామపుఁ బ్రయాణములో గమ్యస్థానముఁ జేరఁగలము. అజితసింహా! నీవు నడువఁజాలవు. మేనాపయి నెక్కుము.

అజిత—స్వామీ! చక్కని యీచక్కంగల చక్కందన మెంత చూచినను నాకుఁ దనివి తీఱకున్నది. కావున కొంచెముదూర మీతీరున నే నడువ సెలవిండు.

యోగి—అయిన నీయిష్టము. కుమారా! మన మిప్పుడు మేరుపర్వతోన్నత ప్రదేశముమీఁద బోవుచున్నాము. ఎక్కుడగుటచేఁ గాళ్ళు నొప్పిపెట్టు నేమోయని యట్లంటిని.

అజిత—స్వామీ! నాకుఁ గాళ్ళు నొప్పిలేదు.

గీ. పట్టుమని పదియడుగుల నిట్టె నడచి
నానో, లేదో, కాల్నొప్పి నా నవ్విపోర;
ఇంత సుకుమారమే యైన నెటు జయింతు
జనకుఁ జంపిన ఫాదుషాః సంగరమున? 106

రాజ—(చెక్కిలినొక్కి ముద్దాడి) కుమారా! నీవు తప్పక సిద్ధసంకల్పుండ వయ్యెదవు.

యోగి—రాజసింహా! చూచితివా? నీభాగినేయుని పొగుడను.

తే. గీ. వడి శిశోదయ రహతూరు వంశములను
దారువులు రెండు రావాడఁ దగ జనించి

నట్టి దావాగ్ని గాఁడె నీయల్లుఁ డనఁగ,
యవనవనదాహ మొనరించు టబ్బురంబె! 107

రాజ—స్వామీ! ఇదంతయు మీయాశీర్వచన పరిభావమేగదా!

అజిత—స్వామీ! ఇది మేరుపర్వతప్రాంతమనిగదా యంటిరి.

(పౌలితోఁ జూపుచు)

ఆ. వె. సొబగు మీఱ మేఘసోపానములమీఁదఁ
బరిచినట్టి పట్టు ఫరుషనంగఁ
గానిపించు ననగొ కనుచూపుమేర నీ
పైఁడికొండమీఁది పైర, చెవుడి? 108

యోగి—కుమారా! అట్లనే.

అజిత—ఆహా ఈకొండచెలిక లోకదానికన్న నొకటి యెత్తుగానుండుటచే బంగారు మలామాచేసిన మెట్లవరుసలవలె నెంత శృంగారముగా నున్నవి! ఇందుచేతనే కాఁబోలు దీనికి మేరుపర్వతమని పేరువచ్చినది.

యోగి—అజితసింహా! దీనికి మఱొక కారణమున్నది.

ఉ. భారతభూమిమధ్యఁగల పర్వతరాజములందు నున్నతం
బైరహిమించుటందొలుత భాస్కరు తేజముతన్నతాఁకిబం
గారపు నీరుపోయుగతిఁ గ్రాలుచు నుండుట నీనగం బిలన్
మేరుసమాఖ్య రంజిలుసుమీ విమలాన్వయ రాజనందనా!

రాజ—మేరుపర్వతమని పేరువచ్చుట కిదియా కారణము!

అజిత—యోగివర్యా! మాయుపాధ్యాయులు వింధ్యపర్వతము మిక్కిలి యెత్తయిన దనియును, ఆ నగరాజంబు వంగి నమస్కరింపగా నట్లైయుండుమని అగస్త్యమహాముని యానతిచ్చి, దానికి గర్వభంగము గావించె ననియును. చెప్పిరే!

యోగి — కుమారా! అది యతిశయోక్తి.

చ. విను, మును నాఁడు లెవ్వరును వింధ్యము దాఁటుచు దక్షిణాపథం
బును జొరలేదగస్త్యముని ముం దరిగెన్గిరి దాఁటి, దాన నా
తనికి నమస్కరింప గిరి తద్దయు వంగఁగ మాని దాని న
ట్లుని చెనటంచుఁ దామతిశయోక్తిగఁ బల్కుదురింతియే సుమీ

అజిత — ఓహో! ఇదియా కారణము.

రాజ — కుమారా! నగశృంగంబుననుండి దిగునది నెదుర్కొను గులకఱాలం దొలఁగఁద్రోయుచు జలజలఁ బాఱుచు, నురుగులఁ గార్చుచు, చెలువమున్ గూర్చు నాసెలయేటి కాలువను మేలుగుత్తుంబులం దిలకించితివా!

లయగ్రాహి. నింగిఁ గను శైలముల శృంగముల డిగ్గి చను
చుం గెలఁకునం గల తరంగిణి తెఱంగున్
రంగుగఁ గనుంగొను కుఱంగటఁ జెలంగు శిల
లం గదిసి పొందిపొఱలంగ నది పొంగున్
ముంగల నెదుర్కొను బలంగముల క్రుంగుసర
ణిం గులకఱాలను వడిం గడచి గెంటున్
సంగరశతాంగపుఁ దురంగముల భంగి నురుఁ
గుం గరము గ్రక్కుచుఁ దలంగముల బాటుల్

యోగి — కుమారా! అజితసింహా! ఈ సెలయేటి కిరుగెలఁకులం గనఁబడువ జేయు నీసృష్టివైచిత్ర్యశృంగారముం గనుంగొంటివా?

లయగ్రాహి.

సంగర శతాంగపుం దురంగముల భంగిని ద
రంగిణీతరంగములు పొంగి వసిఁ బాఱున్

రంగగు తరంగిణుల చెంగటఁ జెలంగెడి ల
వంగముల లుంగముల భృంగములు చేరన్
భృంగముల సంఘముల నింగిఁగని పొంగుచు ను
ధంగొని యొసంగ సుమరంగములు చీరన్
రంగముల ముంగలి కుడుంగముల నంగుగ వి
హంగములు పొంగుచుఁదరంగములు పాడున్.

రాజ—యోగివర్యా! (కేలంజూపి) అదియే కాఁబోలును మొగలాయీ చక్రవర్తుల కెల్ల నత్యంత ప్రేమాస్పదంబగు నాగ్రాపురాగ్రగోపురంబు? పురంబుఁ దాపుననే కలదు గాఁబోలు. గోపురశిఖరంబు గోచరంబగుచున్నది.

యోగి—అవునదియే. ఓయీ! రాజసింహా! ఈపట్టణము సుమారొకశతాబ్దము క్రిందట నొక చిన్న కుగ్రామమఁట. ఆర్యభూమిని శిల్పవిద్యను పునరుద్ధారణముచేసిన షాజహాను చక్రవర్తికాలము నాఁటనుండియు నింత శోభ వచ్చుచున్నది.

ఆ. వె మఱువలేక ప్రేమ 'మముజత్' సమాధిపై
'తాజిమహాలు' గట్టె షాజహాను;
నాఁటనుండి పట్టణంబయ్యె నియ్యది
తొల్లి యొక్క చిన్నపల్లెయె సుమి. 113

రాజ—అయ్యా! ఆషాజహానుచక్రవర్తి యెట్టివాఁడు పరిపాలనం బెట్లుండునది?

అజిత—మామయ్యా! ఎట్టివాఁడని వేఱె యడిగెద రేల? లంకను బుట్టినవారెల్ల రాక్షసులుగాక వేఱగుదురా?

యోగి—కుమారా! అట్లు తలంపకుము. తురుష్కులలో మాత్రము మంచి రాజులు లేరనుకొంటివా యేమి!

సీ. తనకీర్తి సకల దిక్తటములంటఁగ జలా
లుద్దీను దేశ మేలుకొనలేదె
తుగ్లకు కులజుఁడౌ తురక ఫీరోజిషా
యింపుగాఁ బ్రజలఁ బాలింపలేదె
సమదృష్టి హిందూ ముసల్మానుల మహాక్బ
రమితదయాళుఁడై యరయలేదె
అగ్రజన్ముల కనేకాగ్రహారము లిచ్చి
తానీష గోల్కొండఁ దనరలేదె
తురకలై పుట్టినంతనె దుష్టనృపులె
హిందువులనంగఁ దాము నహీనకృపులె
హిందువులయందు దుష్టులౌ నృపులు లేరె
కులముకేమి ముఖ్యంబు గుణము గాక. 114

రాజ—యోగివర్యా! అయినచో నౌరంగజీబు చక్రవర్తిమాత్రము సుగుణ సమన్వితుండు కాఁడా! వానిపాలన మిట్లుండ నేల?

చ. పరజనభీకరుండు, కడుప్రాజ్ఞుఁడు, లౌక్యుఁడు పాలనాధురం
ధరుఁడు, స్వకార్యనిర్వహణదక్షుఁడు న్యాయవిమర్శ
నోత్సుకుం]
డురుతరదైవభక్తియనుచుండు, సదామితభోగి, ఈకులం
ఘురుపరిపాలనంబిటులఁగాఁగతమేమొ యెఱుంగఁ దెల్పుఁడీ.

యోగి—ఈతనియెడ నీవుచెప్పిన సుగుణంబులున్నవి. వాస్తవమే. కాని

సీ. పరమద్వేషాగ్ని పట్టికాల్చుచునుండ
స్వమతరక్షణమెట్లు చల్లఁబఱచు,

పరధనాసక్తి దుర్వారమై పీడింప
నిజధనంబెట్టులు నిల్వఁగలదు
పరసౌఖ్యమునకు నోర్వక దుఃఖపడుచుండఁ
దనకు సౌఖ్యంబెట్లు దక్కఁగలదు,
పరరాజుల కగౌరవం బొనర్పఁ దలంపఁ
దనగౌరవంబెట్లు దనరఁగలదు,
సాధుహింస యనియెడు ప్రజ్వలదవాగ్ని
క్రమ్మితను వంటి నిలువెల్లఁ గాల్చుచుండ
స్వల్ప సుగుణంపుఁ జందనచర్చ లేమి
పనిరొనర్చును జెప్పుమా పార్థివేంద్ర! 116

రాజ—అవును. నిశ్చయమే.

అజిత—స్వామీ! గమ్యస్థాన మిఁక నెంతదూరము?

యోగి—సమీపించితిమి అదే చూచాయలం దోఁచు లూనీమహానది. అయేటి నిదాఁటిన వెనువెంటనే యోధపురముం జేరఁగలము.

రాజ—యోగివర్యా! యోధపుర సామ్రాజ్యమునకు శాశ్వతజీవనం బొసంగు పావనజీవనదంబగు లూనీమహానదియా యది?

ఉ. ఉన్నతమౌ ప్రదేశమున నుండుటచే నది పిల్లకాల్వయో
యన్నటుఁదోఁచు, చుట్టుఁగలయట్టివనంబులు పైరుచేలునా
కన్నులఁదన్ను, నందుఁగలగ్రామసమూహముచేలమధ్యమం
దున్నకుటీరపుఞ్జముల యోజను రాజిలు, దూరమౌటచేఁ

యోగి—రాజసింహా! గమ్యస్థానముం జేరితిమి ఇదియే విమలయుండు మన్య దుర్గము దీనియెదుట నావలితీరమునందనరారు నదియేయోధపురీదుర్గము

రాజ—స్వామీ! ఇదియా మన్యదుర్గము? ఏమియపూర్వము!

ఆ. వె. ఎట్టుఁగనంగ నిచట నేకశిలావృత
శైలమొండు దక్క సౌధ మేది
కానరాదు నాదు కన్గవ కీకొండ
కోట చేర నేది భాట చెపుము? 118

యోగి—రాజసింహా! ఇదియే దీని ద్వారము. ఈనైసర్గికదుర్గము సామాన్య మానవలోకంబునకు దుర్గమము. దీనిం దెఱచు క్రియ నప్రమత్తుఁడవై చూచుచుండుము (దుర్గద్వారము సమీపించి)

భుజంగ. మహాశక్తిదుర్గా! యుమా! పుణ్యమార్గా!
అహోశర్వరాణీ! మహాశూలపాణీ!
జొహార్లోకమాతా! విశుద్ధాద్రిజాతా!
గృహద్వారము న్విప్పుమీ వేగ దేవీ! 119

[అని తుపాకిఁ బేల్చగానే ద్వారము తెఱవఁబడును.]

రాజ—(ఆశ్చర్యమున) ఏమి యీశిల్పకలానైపుణ్యము! దేవతానిర్మాణము వలె నున్నదే!

సీ. బల్లపుతాల శిల్పపుఁబని తాజ్మహాల్
కలియుగమయసభఁ గాంచినాఁడ
తొలి సుయోధను లక్కయిలుపోల్కి పిచ్చిటో
గ్లాకు కీల్నేడఁ దెల్ప వినినాఁడ
పూర్వకాలపు శిల్పముల నేర్పెఱింగించు,
ఎల్లోరగుహల నీక్షించినాఁడ
బలుమొత్తమగు ముత్తెములు హత్తి కట్టిన
మోతీమసీద్ గని మురిసినాఁడ

అవని నింకెన్నియో రమ్యహర్మ్యములను
గంటి వింటిని గాని యెక్కడను నిట్టి
వింతభవనంబు నేఁ గని విని యెఱుఁగను
పృథ్వి నిది యెన్మిదవదగు వింతయేమో ? 120

యోగి — రాజసింహా ! నీ వీఁక లోనికిం జని విమలం జూచిరమ్ము. మే మింతలో రాజనగరుసకుంబోయి యచ్చటి కార్యములు చక్కఁజేసికొని వచ్చెదము

(అజితసింహునితో యోగి నిష్క్రమించును.)

---

2. రంగము — మన్యదుర్గము.

[లోపల విమలయుఁ బురుషవేషముతో వీరమాతయు విశ్రమించియుందురు.]

వీరమాత — విమలా ! నీ వెంత చేలవు ! నీసహోదరియగు కేసరితోఁ గోరి కోరి వైరముఁ బెంచుకొని, ఔరంగజేబు పాదుషాయంతవాని కౌఁగిలికి దూర మైతివి.

శా. లేమా! యెంతటి చేలవీవు, విను ఢిల్లీపాదుషా యున్నచో
సామాన్యుండనుకొంటివేము? గొనబౌ చక్కందనం బెంత! వి
ద్యామోదంబది యెంత! భాగ్యమును రాజ్యంబన్న నిం
[కెంత! రా
పోమర్యాదల తీరదెంత ! యిటుఁ గోల్పోఁజెల్లునే వెఱ్ఱివై?

విమల — వీరాగ్రేసరా ! ఆతం డెంతభాగ్యవంతుఁడైన నాకేమి ?

చ. సిరి నెవరించు లుబ్ధజనచిత్తము, శీలము నెన్నదందపున్
సిరినె వరించుఁ గామి చలచిత్తము వేఱుగణింప దెన్నఁడున్

సిరియును నంద మంతగ గణింపక నిత్యము శీలమెంచు సు
స్థిరగుణపూర్ణ మా విమలచిత్తము ప్రాజ్ఞులు మీరెఱుంగరే!

రాజ—(ప్రవేశించి) ఇదే! ఈగదిలో నిద్దఱు ప్రసంగించుచున్నట్లున్నది. (పైనుండిచూచి) ఆమెయే విమల. ఈపురుషుఁడెవ్వఁడో? * * కొంచెము సేపిచ్చటనే ఆగి వీరిప్రసంగమువలన సంగతు లెఱింగెదఁగాక. (నిలిచి వినుచుండును.)

వీర—విమలా! ఏలయీమాట? లభింపగానిభాగ్య మబ్బినపు డుపేక్షించుటకు నీవుమాత్రము చేలవారేమి? హిందూస్థాన మహాసామ్రాజ్యలక్ష్మీ ధురంధురుండగు నౌరంగజేబు పాదుషావారు కోరి వరింతు మన వెనుదీయు జవరా లీ రాజస్థానమునందు కాదు భరతఖండమునం దెచ్చటనైన కలదే?

ఉ. తానఁట, పాదుషాహియఁట తన్ను వరింపుమటంచు భూమినే
మానినినైనఁ గోరునఁట మానిని వానిని మానునంట తాఁ
బ్రాణము మేనఁబూనిమనునంట, యిదెక్కడిమాటబోటిరో!
వానిని మాననేల? పలువంతలఁ జింతలఁ బొంద నేటికిన్.

కావున వానినే వరింపుము. లేకున్న చండశాసనుండగు నాతండేమి చిక్కులం బెట్టునో?

విమల—మహానుభావా! అలంఘీరు తన్ను వరింపనిచో నాకేమో హానిచేయు నని బెదరించుచున్నారా? మీయట్టివారి రక్షణలోనున్న నాకెట్టి భయంబును లేదు.

గీ. వైరిమదకుంభి కుంభవిదారణ ప్ర
భావయుత రాజసింహంబుపాలి సొత్తు
క్రొవ్వి గోమాయువు హరింపఁ గోరుఁగాక
ప్రాప్తమగు టెట్లు వట్టిదురాశగాని. 124

ఇది గాక, ఆగత్యమైనయెడ మానరక్షణము చేసికొనఁగల యాయుధంబులు మూఁకడనుం గలవు.

విమల—ఉ. మానముగాచు నాయుధము మూఁకడనుంగల

వీరమా— దేదియేది ?

విమల—ఒడ్డాణమునందు గుప్తముగ డాచినకత్తి,

వీరమా— వృథా యదైన ?

విమల—ఈ ! వేణియె పాశమా ;

వీరమా— అదియు పీఁగిన ?

విమల— వజ్రపుటుంగరంబె నా

ప్రాణముఁదీసి మానము నవశ్యముకాచును శంకలేటికిఁక ?

వీర—(తనలో) ఆహా! ఈ వీరపత్ని రజపుత్ర వంశహారమున మణిపూసవలె నున్నదే! కానీ ఇంకను పరిశోధించి చూచెదను. (పైకి) ఓ సుందరీ! అందఱు నిట్టి శీరంగనీతులు చెప్పువారే, ఆలోచించుకో. పామసా.

రాజ—ఈ పురుషుం డెవ్వరు? ఈవనితతో నింత చనువుగా మాట్లాడుచున్నాఁడు.

విమల—మహానుభావా! మానవతియగు మానినికి మనోవాక్కాయకర్మంబులయందు మనస్సు ప్రధానంబు. నామన సిదివఱకే యొకరి కధీనమయినది.

వీర—అవును. మనోధనంబు ఘాతుపావాని హృదయభాండారమునందే భద్రపఱచితివి కాఁబోలు.

విమల—పూరుషాగ్రేసరా! ఈవివమపరీక్షయేల ?

ఉ. ఓసఖ! నామనం బెఱుఁగవో, పరిశోధయో! హాస్యమాడుటో,
ఈసరికే నెఱుంగ రెఱులేని నిజమ్మెఱింగింతు, నామనం

బీసరికే భవాదృశు నరేశకుమారు వరించి, మించును
ల్లాసతనుండ మీరిటు లలంఘి రలంఘి రనంగఁ బొంగునే!

వీర—ఈమె యుద్దేశమేమో!

ఓ—రాజసి! వెఱ్ఱిపడుచా! ఏల యీలీలఁ దొరకినభాగ్యంబు సరకుసేయవు! పోనిమ్ము! ఇప్పుడైన మించినదేమియు లేదు, వలసిన నిన్నిప్పుడే ఢిల్లీశ్వరునియొద్దకుఁ బుత్తెంచెద. ఆలోచించుకొనుము.

విమల—వీరాగ్రేసరా! వేయేల?

గీ. కాదు, కాదని తెల్ప వివాదమేల?
విమల నిర్మలహృదయంబు విధము వినుఁడు;
నీతి లేనట్టివానిఁ దృణీకరించు,
ఈశుఁడైనను వాఁడు ఢిల్లీశుఁడైన. 127

వీరమాత—

మ. ఎలనాగా! యిటువంటి బింకముల నేనెన్నేని విన్నాను; ఇం
తులవృత్తంబులుక్రొత్తలా యెనఁటె; మీతోఁబుట్టువేమున్న బెం
డిలికిఁ బూర్వముబింకముల్ పలుకదే నేఁడేమికావించె? మీ
కొలమందుం దలమానికంబవఁటె; నాకుం జెప్పఁబోకీనుడుల్.

విమల—పురుషవర్యా! నేనేమి చెప్పఁగలను? అనుమానమనస్కులగు వారికి లోకమంతయు దోషభూయిష్ఠమే?

వీర—విమలా! నొచ్చుకోకు. నిజముగా నిన్నుఁ బరిశోధించుటకే యిట్టిమాటలంటిని. మనస్సు నొప్పించితినేని క్షమింపుము.

విమల—రాజచంద్రమా! ధర్మమా! ఇందు క్షమించుటకేమున్నది! ఇది లోకసహజమే! అభిమానవస్తువులనే నాడెను చేయుదురు.

తే. జగతి నభిమానవస్తువులఁ గొనునపుడు

కోరి శోధించువారె గ్రైకొనెడి వారు;
ఇంతకును శోధనము దుది హితవె కూర్చు;
క్రోధకారణ మెట్లగు శోధనంబు? 129

వీర—సుందరీ! పరిశోధన పర్యవసానము వేరొకతీరున నుండుటకు నీవు సామాన్యకన్యవా?

చ. పొడమితి సాధ్వీరత్నములు పుట్టినయిల్లగు 'రాజపుత్రి స
త్కులమను పాలవెల్లి, నతిధూర్త సహోదరి ధిక్కరించి ని
ర్మలమతి రాట్కుమారునకు రాణివిగావ్రతమూనినావు; ఏ
లలన భవత్సమాన, విమలా! విమలవ్రతశీల! నిర్మలా!

రాజ—ఈపూరుషుని చర్యలు మిక్కిలి విపర్యాసములుగా నున్నవే.

విమల—సుందరీజనకందర్పా! నేనిట్టి పొగడ్తలకుం దగినదానను కాకపోయినను మీయట్టివారిచే నిట్టిమన్ననలనంద నర్హమగునట్లు ప్రవర్తింప నిరంతరముఁ బ్రయత్నించుదాన.

రాజ—ఇప్పుడేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చునో!

వీర—ఓతరుణీ! నాయట్టివారి కెట్లు తోఁచిన నీకేమిలాభము?

విమల—మిత్రసత్తమా! అదియేటిమాట. అప్రతిమానాభిమానంబున మానప్రాణరక్షణ మొనర్చిన మాననీయుల మన్ననకన్న నాయట్టి కన్నె కోరునదేమున్నది?

వీర—విమలా! దానికేమిలే? నీవలంఘీరునంతవానిం దృణీకరించితివిగదా! మఱెవ్వరి వరింప నిశ్చయించుకొంటివి?

రాజ—(అసూయతో) ఈపరిక్షయేల?

విమల—నవయువతీరతీపతీ! ఈతీరునఁ బ్రశ్నించుట భావ్యమా? రమణీమణీమనోమందసంబులు రహస్యప్రసంగగుప్తంబులుకదా?

రాజ—అందుకే యీవచోబంధము. సరసములు ముదురుచున్నవే.

విమల—మానినీమనశ్చోరా! ఇఁక దాఁపనేల? నామనం బిదివఱకే రాజకుమారున కొకని కధీనం బయినది.

వీర—ఆతఁడు,

ఉ. రూపున నెట్టివాఁడు?

విమల— కలరూపెఱిఁగి చెద; భేదమేది? మీ

రూపమే మూఁడుమూర్తులును

వీరమా— రూపవతీ! మఱి మేనిచాయయో?

విమల— ప్రాపగుచాయ మీదె;

వీరమా— సరే ప్రాయము!

విమల— ప్రాయము మీసంబె;

వీర—ఎట్లూ? పరికింపచోద్యమిటులుండ టలాతనినామధేయమో

విమల— బాపురె! భర్తపే రడుగ భావ్యమే?

వీర— పెండిలియైన వెన్కఁగా

దా పతి!

విమల—దాఁపనేరనిఁక నాతఁడె మీరును మీరె నాతఁడున్

రాజసిం—సమీప వస్తుప్రియులగు నెలఁతలను, లతలను ఇఁక నెవరు నమ్మఁగలరు. రాజసింహా! తుదకీ విమల నేతిబీరకాయయే యయినదిసుమా!

విమల—మనోహరా! ఇఁక నన్నేల చిక్కులు పెట్టెదరు? ఇన్నిదినంబులనుండి, అగాధంబగు నీవిరహాంగసాగరం బెమరీఁదుచుఁ దుదకుఁ బెన్నిధిఁగన్న పేదవిధంబున మీసన్నిధిం గన్నదాన. మీపదంబులాన. ఇఁక నానయేల? మీరు తప్ప, అన్యులం—(చేయి పట్టుకొనఁబోవును.)

వీర—(తప్పించుకొని) సుందరీ! ఆగుమాగుము. ఇంతమాత్రమేల? అత్రము సర్వజనగోత్రసౌఖ్యపక్షవిచ్ఛేదనవజ్రముగదా? (తనలో) ఈమె

నాబహిర్వేషముగని మోసపోయినది. ఆహా! క్షేమజంబగు నో బహిర్వేషమా! నీవెంత మోసకత్తెవు. (పైకి) అలివేణి! నిలుకడలేని ననుబోటి వేషధారిపూరుషుంగోరి నీవేమి సుఖింతువు?

విమల—విసువు జనించు, ఈప్రసంగమునకుఁదుదిలేదాయేమి? ఇంకను విషమ పరీక్షమానరుగదా? ఏమి చేయుదు!

వీర—ఉవిదా! ఏమిచేయునగు! నిన్నుంగన నాకును జాలిగలుగుచున్నది.

విమల—పోనిం డదియు మేలే. జాలిప్రసన్నతకు మొదటి మెట్టేగదా!

వీర—సుదతీ! అదియెట్లు? సాయము చేయలేకపోయినను, అమాయకుల దుస్థితిఁ జూచి మన మొకప్పుడు జాలిపడుచుందుము.

విమల—గుణజాల! వలచి వేడెడు జవరాలి నీలీలపలువనఁ జూచుటపాఁడియా?

వీర—అసాధ్యమగు కోరికిఁ గోరితి వేమిచేయునగు?

రాజ—(తనలో) ఈతనిచర్య కడు విపరీతముగా నున్నదే!

విమల—హా! యిదియేమి? ఈనూతన కుసుమ శరాసనుండు నాఁ డా సరోవరతీరంబున బాస యిచ్చి, భైరవాలయంబున నాసహెచ్చించి నేఁ డిట్టి యిచ్చలేని మచ్చున నుచ్చరించుచున్నవాఁడు!

రాజ—(తనలో) ఆహా! నేనెంత భ్రాంతిచెందితిని! పాప మీబాల యీ మోసగానిం గని నేనని భ్రమించియుండనోపు. ఇది యేదో యింద్రజాలము! కాని! తుదముట్టు వినక తొందరపడరాదు.

విమల—సుందరీకందర్పా! మీచందంబేలకో ముందటివలె లేదని సందియం బగుచున్నది.

వీర—సుందరీ! అందునకు సందేహమేల? ప్రస్తుతపు నారూపు మునుపటి వలెలేదు.

విమల—(తనలో) మనోహరుని యభిప్రాయమేమిటో?

గీతిక. నవమదన! మదిని నినుఁగోరి చేరితిని మదనా!

వీర— శశివదన! వదలు మిది తగదు తగదు శశివదనా!

విమల— మదనుఁ డదయుఁడయి పదునగుశరముల
నెదవిదలిచెనవమదన! సదయ నినుఁగోరి॥

వీర— మదనునదయతకుపదివిధములఁగుందెదవెదకుదురుచు
కొనుము, వినుము శశివదన! వదలుమిది తగదుతగదుశశి॥

రాజ—(తనలో) ఇఁక నుపేక్షించిన మించివచ్చును. సత్వరంబునఁ జని యీమోసగాని గుట్టు బయలు పెట్టవలయును.
(చటాలునవచ్చి) ఓరీ దురాత్మా! ఆగు మాగుము.

పంచ. అరే! దురాత్మ! దుర్మదా! మదాకృతిం ధరించి, యీ
సరోజపత్రనేత్రమైత్రిసల్పి జల్పముల్ వచిం
చి, రంగుమీర నట్ట బెట్టుచేసి యంతలో తలో
దరిం వరింపఁగోరి ఘోర దారుణంబుఁ జేసెదే? 132

వీర—ఓయీ! నీవెవ్వరు? నిన్నిచ్చటికెవ్వరు పిల్చిరి? ముందుగ నెఱింగింపక శుద్ధాంతఃపురంబులం జొరగ సాహసించితివి. రాజపుత్రుండవు కావా? నాగరికత యెఱుఁగవా?

రాజసిం—

చ. మనమున వాక్కునం గ్రియను మానక నన్నునరించియున్న దీ
వనిత, అమాయికాత్మ, ఇటువంచన చేయఁదలంచినాదురా
పునఃఁగోఁ చానమానధనముంగిలుఁబాడినదొంగ, వేదారం
గనుక మదీయమా ధనముఁగాచికొనం జనుదెంచినాడరా.

వీర—

ఉ. దొంగనొ లేక నేదారనొ దొంగయెవండొ! నిజమ్ముదేలు లే
మం గనుఁగొన్నచో; దురభిమానమి దేల? వివాదమేల? నో

రుం గొని మ్రింగ లేని మిడిగ్రుడ్డనవచ్చిన మాత్రభీతియే?
సంగరమందుఁ జూపనగు శౌర్యము, కాంతల చెంత గాదురా.

రాజ—ఓహో! బలశాలీ! నీ వబలవేనా?

గీ. మగఁటిమి గలట్టి మగవాని పగిది మగువ
నరస: సరసల్లాపముల్ సలుపు నిన్నుఁ
గాంచి పురుషుండ వని భ్రమించినాఁడ;
ఇంతి వైయైన నీజోలి యేల మాకు! 135

వీర— ఓ కాముకప్రవరా! అంధకారంబునం జను పాంథుఁడెట్లు వస్తువుల యథాస్థితి గుర్తింపఁగలఁడు? నీవును కామాంధకారమునఁ జరించు పాంథుండవే గదా. మమ్ము నీయిచ్చవచ్చినట్లు దలంచఁ గొనవచ్చును.

రాజ—ఈపలుకులకేమిలే. ఇంతకును మాకు నీతో నేమిపని!
(విమలతో) ఓసుందరీ!

ఆ. వె. వీనిఁ గాంచి వలపుఁ బూనితివో లేక
నన్వరింప నెంచినావొ చెపుమ!
ఉవిద! వానిఁ గోరియున్న నేఁబోయెద
మనసు లేని మనువు మగువ కేల? 136

విమల—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీభ్రాంతి! ఇప్పుడిద్దఱు రాజసింహులగుపడుచున్నారు!

వీర—విమలా! ఊరకుందువేల?

ఆ. వె. సిగ్గు విడిచి వేఁగ చెప్పవే! బిత్తరీ!
ఏరి చిత్తమందుఁ గోరినావొ;
అదినిష్ఠురంబె యధికతరం బంత్య
నిష్ఠురంబుకన్న నీరజాక్షి! 137

విమల—(తనలో) ఇత్తతి నేనేమి ప్రత్యుత్తరం బియ్యవేర్తును? వీసమైన వాసిలేక యిరువురి యాకారములు సమానముగానున్నది. (పైకి) ఓమానధనులారా!

ఆ. వె. మానధనులు సతుల మానంబుఁగావ కం
కణముఁ గట్టుకొనిన ఘనులు మీరు
దీక్ష నిటుల నన్బరీక్షింప నెంతురే?
వెలుగె చేనుమేయఁ దలఁచునట్లు. 138

వీర—చపలాక్షీ! ఇది పరీక్ష కాదు.

విమల—అయినచో ముందు నా యీప్రశ్నకు సమాధానముఁ చెప్పుఁడు.

సీ. విపుల తేజస్స్ఫూర్తి వెలయు రాణ్మణులకే
పూతవంశాంబుధి పుట్టినిల్లు
నిజమానరక్షణ నియతి, సతీలతల్
ప్రాకుట కెయ్యది పట్టుగొమ్మ
పిటికికండయె లేని వీరాధివీరకో
టి భటాళి కేది పెట్టినదిపేరు
అతిభద్రముగ సత్కులాశ్రమధర్మముల్
వడి దాఁచుకోనేది వజ్రపేటి
ఎచటఁ బొడమిన నలరుఁ గొమ్మ్మనిచేవ
ఎచట రాట్కులము కళంక మెఱుఁగదట్టి
యుదయపురరాజ్యలక్ష్మి పయోజపాణి
పాణిచేఁ బూనినట్టి భూజాని యెవరు? 139

మనోవాక్కాయకర్మంబుల వారినే కోరియున్నదాన.

వీర—సుందరీ! నీవెంత మాయలమారివే!

చ. మొదట వరించియుంటివొకపూరుషుఁగోరిసరిత్తటంబునన్;
పిదపను దేవళంబునను వేఁడి వరించితి వొక్కతాపసిన్;
తుది ననుఁగోరి పిన్నఁగని త్రొట్రిలుచుంటి విదేమి చిత్రమే?
ఎదుటఁగలట్టివాఁడె వరుఁడే? యిదినీకులసాంప్రదాయమే?

విమల—పూరుషాగ్రేసరా! భైరవీదేవిసాక్షిగా నేమొదటినుండియు నొక్క పూరుషునే కోరియున్నదాన.

వీరమా—

చ. ముదితరో! చాలుచాలు! కడుమోదముకూర్చెడు, మాట[తేట, యి
య్యది విన నవ్వుపోదు రెవ్వరైనను; పల్కకుమిట్టిమాటలన్
జదువఁగ వేయనున్నమతి సైతము పోయెనటన్నరీతిఁ బ
ల్కెదవెటు లెంచితే యొకని లీలను నల్వురి గ్రుడ్డిదానవే?

సేవ—(తొందరగా ప్రవేశించి) స్వామీ! మీకోసర మెవ్వరో యోగివచ్చి తొందర పెట్టుచున్నాడు.

రాజ—సత్వరమ్మున వారిని లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (లోనికిఁబోయి యోగితోఁ బ్రవేశించును.)

యోగి—(హజారమున) అక్కటా! ఈ ఝలంధీరు పాలనమున - భరతవర్షమున కెంతగతి పట్టినది.

సీ. కొండల యండ నుద్దండులై చెండాడు
దండిమరాటీల దండులుండ
గంధసింధురయూథగతి నరాతుల్రమందు
బందెలఖండు సిబ్బందులుండ

పులిమీసలందిఁ యుయ్యాలలూఁగు నాహ్నాలు
సాతనామీలు గోసాయి లుండ
ప్రాణాలపై నాస మాని హోరాహోరిఁ
బోరాడు రసపుత్రశూరు లుండ,
బందెలంబున ఛత్రసాల్ప్రభృతికియుండ
రాజసింహుని కంఠానఁ బ్రాణముండ,
శ్రీ శివాజీకి బొందెలో జీవుడుండ
భరతఖండమ! నీకెంత పాటుఁగలిగె!! 112

ఆహాహా! ఎంతటి ఘోరవిపర్యాసములు జరుగుచున్నవి!

సీ. విశ్వవిఖ్యాతమా విశ్వేశ్వరుని గుడి
కటకటా! తల్లిలోఁ గలసిపోయె;
జగతిలో నిఁక గణింపఁగరాని పుస్తక
భాండారములు కాలి భస్మమాయె,
వారణాశీపుర వర్ధితబ్రహ్మవి
ద్యాశాల లదె గంగ దారిఁబోయె;
హిందూజనంబుల కాంచోళికల నెక్కు
భాగ్యమంతయును స్వప్న సుఖమాయె;
ఆర్యమతములపై ద్వేష మధికమాయె;
బ్రహ్మకులమునఁ బుట్టుటే పాపమాయె;
గడుసు తురకకు నధికార గర్వమాయె;
పుణ్యమ పోయె పాపమే పూర్ణమాయె. 143

వీర / రాజ } —అక్కటా ! ఎంతటి దారుణవాక్యములు వినవచ్చుచున్నవి !

యోగి—(ప్రవేశించి) రాజసింహా ! ఉపేక్షించిన మించివచ్చును.

గీ. మ్లేచ్ఛదౌర్జన్యమాపి పాలింప వేమి ?
ప్రజలకష్టంబుఁ గని జాలి పడ వదేమి ?
వేదవిద్యను గాపాడ వెడలవేమి ?
తొలుత చేఁగాల నాకులతోఁ బనేమి? 144

రాజ—(నమ్రుఁడై) స్వామీ! క్షమింపవేడెద. నా యుపేక్షవలన నేమిద్రోహములు సంభవించెను?

యోగి—ద్రోహములా ? తలంచుకొనిన గుండె చెక్కలగుచున్నది. ఆమ్లేచ్ఛులలోఁ గొందఱు తుచ్ఛులు—

సీ. సంధ్యవార్చెడు బ్రహ్మచారుల వ్రేళ్ళిగ
ల్జందెముల్ పెనవెట్టి లాగినారు;
గోమాంసఖండముల్ కొని యాహియగ్నుల
కుత్తుకల్ చీర బల్మిఁ గ్రుక్కినారు;
తలపన్ను తెండని తపసులఁ బైకీడ్చి
మోటులాటీలతో మోదినారు!
పూపపాయఁపువన్నె పోఁతుల బల్మిమైఁ
బట్టి పైకొని చెఱఁబట్టినారు;

మంచిలింగంబులఁ బెకలించినారు;
చెలఁగి రక్తాభిషేకంబు చేసినారు;

మేటివిగ్రహముల మన్ను మెత్తినారు;
చేసినా రెన్నిపనులేని చెలఁగి వారు.

వీర—అక్కటా! ఎట్టి కర్ణకఠోరములు!

రాజ—కటకటా! ఈమ్రుక్కడిచక్రవర్తి పాపకాసారంబునకు పరీవాహంబు లేకయున్నదే!

గీ. ఎట్టి దుర్ముహూర్తపువేళఁ బుట్టినాఁడో
పాపపుంజంబునకు మన్కిపట్టు వీఁడు
ఎగ్గులే యుగ్గుపాలుగా నెదిగినాఁడు
మహిని "పాపీచిరాయు" వన్నాట నిజము.

స్వామీ! ఇఁక నాలస్యమేల?

యోగి—నేఁడే రాజపుత్రసామంతులకెల్ల వర్తమానములంపి దర్బారుతీర్చి దీనింగూర్చి చర్చింపవలయును. రమ్ము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

పంచమాంకము.

—:o:—

1 రంగము—ఔరంగజేబుదర్బారు.

[మయూరాసనముపయి నౌరంగజేబు విశ్రమించియుండ మయిస్థఖాను సదరుద్దీను మొదలగు మంత్రులును, దిలేర్ఖాను, జయసింగు మొదలగు సర్దారులును, వజీరులును పరివేష్టించియుందురు]

అవురం—సర్దార్! దిలేర్ఖాన్! ఆస్వామిద్రోహి సౌరాష్ట్రదేశమునుండి యెచ్చటికిఁ బాఱిపోయెను? అక్బరు పేరు పెట్టుటచేఁ గాఁబోలును. వీనికిని రాజపుత్రదాస్యము తప్పినదికాదు.

దిలేర్ఖాన్—అక్బరుకుమారుండు సౌరాష్ట్రమునుండి పారసీకమునకుఁ బోయెనను వదంతి.

అవురం—సరియే. పారసీకచక్రవర్తి పేర వీతనిని వెనువెంటనే మనయొద్దకుఁ బంపునట్లుగా నుత్తరమును వ్రాయవలయును. మామాజీ! మయిస్థఖాన్! అమరాటీవనాటుని సంగతియేమి?

మయిస్థ—మామాజీ సర్కార్! శివాజీ బిజపూర్ గోల్కొండదేవంమే చౌత్ అవుర్ జఫరదస్తుశే వసూల్ చేస్తూవున్నాడ్ విన్నాన్.

అవురం—ఏమేమీ! ఆకొండయెలుక కంత కండకావరమా!

సీ. బహుసైన్యరక్షిత పట్టణంబులుగాని
కొల్లఁగొట్టఁగఁ బల్లెటూళ్లుగావు
యవనచమూసమూహ మజేయ మిదిగాని
చని దోఁచుకొన పాంథజనము కాదు
నెరుము మొగల్ వాహినీప్రవాహముగాని
కడఁగి దాఁటఁగ కొండకాల్వగాదు
రవలంపి చంపు ఫిరంగి గుండ్లివిగాని
సెలయేళ్లలో నేరు శిలలు గావు
దొంగమూకల సమకూర్పు దొరయుఁగాడు
కొండకోటలఁ గెల్చుటే గొప్పకాదు
కొండతో గొఱ్ఱె పోరాడఁ గోరుపోల్కి
కోరి మముఁ దాఁకె నెంచెనే కొండయెలుక. 147

కానిమ్ము. వాని యాగడం బింక నెంతకాలము సాగఁగలదు. దక్షిణ దిగ్విజయయాత్ర సమీపించుచున్నదిగదా. ఓ సుధీనిధులారా! మనరాజ్యపరిపాలనవిషయమున కొన్ని నవీనచట్టముల నెలకొల్పఁ దలంపుఁ గొంటిమి. వినుండు.

సీ. కాఫిర్ల కింక నధికార మీయఁగఁగూడ
దున్నయుద్యోగంబు లూడ్పవలయు!
హిందూజనులు చేయు హీనదేవతల జా
తర లింక మనసీమ జరుపరాదు
కుక్షింభరులు బ్రహ్మణులు లింక దుర్మత
బోధంబులను జేయఁ బూనరాదు

దయయన్నమాట సుంతయు లేక 'జిజియ' క
ట్చితముగ నిఁక వసూల్ చేయవలయు
కత్తికోఁతచేత మఱి ఖొరాన్ ప్రోత్తమొకటఁ
బూనిదెసల న్నిస్లామును బోధకులిక
మొనసి యాసేతుశీతాద్రి భూములందు
స్థిరత నిస్లాము మతము బోధింపవలయు. 148

ఈనూతన నిబంధనలు నిరాటంకముగా నమలు జరుగునట్లు మనపాలనలోని వంగ, కళింగ, కోసల, పాంచాల, శూరసేన సౌరాష్ట్ర రాష్ట్ర ప్రతినిధులకు వెంటనే ఫర్మానాల లిఖించి పంపవలయును. ఓయీ? దిలేర్ఖా! మఱచితి. రాజపుత్రస్థానమునకుఁబోయిన యజీము విజయవార్త యింకను రాలేదు. కారణంబేమికో, వాకుఁ వేగులగు వేగులవారలం బంపి కనుంగొనుము.

సేవ—(ప్రవేశించి) సర్కార్! దర్వాజామే రాయభార్ వాఖక్ వచ్చిదర్శనంకే మాస్తున్నార్. వేషంపైగంబర్ వేషంవుంది.

అవురం—సరే. వాఁడెవ్వఁడో అజీమువద్దనుండి వచ్చిన చారుఁడు కాఁబోలును. పోయి వానిం దోడ్కొనిరమ్ము.

[అంత ఠాకుర్ దుర్గాదాసు యోగివేషమునఁ బ్రవేశించును.]

యోగి—ఢిల్లీపురాధీశ్వరా! జోహార్.

అవురం—ఓయీ! నీ వెవ్వరు?

యోగి—ఢిల్లీశ్వరా! నేనొక రాయబారిని.

అవురం—రాయబారివని నీచేతిలోని యుత్తరమే చెప్పుచున్నది. నీ వెందుండి వచ్చుచున్నావు?

యోగి—ఉదయపురమునుండి.

అవురం—అచ్చట రాజసింహుని పాగరడఁగినదా?

యోగి—రాజసింహునిపౌగరా! ఈయుత్తరముం దిలకించిన తెలియనగు. (ఇచ్చును.) మున్ముందు యవనవాహినీపరాభవమును, కుమారుండగు నజీము పరాజయమును వినుండు.

అపురం—వైరిజనుల కజేయుండగు నజీమునకు పరాజయమా?

యోగి—పరాజయ మొక్క యజీమునకే గాదు. రాజపుత్రస్థానమందు రాదసింహాకరవిముక్తనిశాతశరధవానలంబు యవన చమూద్రుమంబుల దహించి భస్మీభూతంబు చేయుచున్నది.

అపురం—ఓరీ! వైరిజనవర్ణనాపరాయణా! భయములేక మాసమక్షముననె వైరిపరాక్రమమును భూషించుచు మిమ్ముదూషింప సాహసించుచున్నావు. జీవితాశలేదా?

యోగి—ఢిల్లీశ్వరా! నేను రాయబారిని. రణరంగమునందలి వార్తలకుగు టచేఁ గల తెరంగాతింగించుచుంటిని.

చ. అట విపరీతమై జననమందె నకాలపు గ్రీష్మతాపమొ
క్కటి రసపుత్రయోధ శరఖడ్గ పరస్పర ఘర్షణంబునన్
పటుతరమై తదగ్ని తమవాహినులంగల జీవనంబు లొ
క్కటొకటిగా హరించెడు నఖండ మహోమతి దేహలీపతీ!

అపు—ఏమిరా! నీయసందర్భప్రలాపములు! పులితోఁక గొఱ్ఱెగఱచెనను పలుకులు పలుకుచున్నావు.

శా. కొండల్పిండి యొనర్పఁజాలెడిశతఘ్నుల్ భగ్నమైపో యెనే
గుండెల్చెండ చుఁ గండలూడ్చెడితుపాకుల్ భస్మమైపో యెనే
తుండానం బిడియేన్గు డీకొను సిబందుల్ వందలైపో యెనా!
కొండాడందొరకొంటివా రిపులు నీకున్ లంచమేమిచ్చిరో!

యోగి—తమకు బుడతకీచులిచ్చిన ఫిరంగులును తుపాకులును రసపుత్రుల మంత్రప్రభావముచే కొంచెమైన పనిచేయలేదఁట. హిందువులలోఁ గొ

దళు మహామంత్రవేత్తలును దైవబలసంపన్నులునందుఁ గలరు. ఇవి యుద్ధభూమివార్తలు. ఇఁక నాసందేశము—

అపురం.—ఓరోరి దుర్మదాంధా! ఏమిచెప్పవచ్చితివి!

మ. సముకోర్వీతలమం దజేయమగుదోశ్శౌర్యోగ్రదావాగ్నిచే
ద్రమతారణ్యములందహింపఁగలయౌరంగ్జేబ్ బడేషాదుషా
మమ్ముమీరెవ్వనిఁగాదలంచితిరి! బద్మాష్‌వాల! సైతానుమం
త్రములాగెల్చు జగన్నియంతయగునాలంఘీరునాలంబులో
హిందువుల వందించెదు వీనినిప్పుడే మర్దింపుఁడు.

యోగి.—మ్రందింతురుగాని యుక్తలోఁ దొందరెందుకు. ఇందఱనడుమం జిక్కిన నేనెందుఁబోఁగలను. నాసందేశము వినిన వెనుక మీచిత్తము వచ్చినట్లు చేయవచ్చును. సర్వమునకుం దెగించియే నేనిచ్చటకువచ్చితిని. రాయబారుల వ్యాపారములు రసాను కారిణులు. సందేశములందలి సందర్భ సందర్భములకు వా రెంతమాత్రము త్తరవాదులు కానేరరు. తమ్ముం బంచినవారి రాయభారమునం దొకయక్షరమైనఁ గప్పిపుచ్చక చెప్పివచ్చుట దూతలధర్మము. వినుట ప్రభుధర్మము. కావున నాసందేశము చిత్తగింపుఁడు.

సీ. మీవంశనిర్మాత మేదినీపతిబేబ
రేలఁడే ప్రజలు జేజే లొనర్ప
మీతాత తాత విఖ్యాతుఁడా హుమాయూను
నేల యేలఁడె ధర్మనియతితోడ
హిందూ ముసల్మాను లేకమై ముద మొంద
నక్బరు మీతాత యశముఁ గనఁడె
మీతండ్రి షాజహాన్ మేదినీపతి త్యాగ
భోగంబులం దులతూఁగి మనఁడె

విమల తైమూరులంగు వంశమునఁ బుట్టి
ప్రతిభ హిందూమహారమాపాణిఁ బట్టి
నెమ్మిపురిగద్దెపైఁ గాలుఁ దమ్మిబెట్టి
నట్టినీయట్టి జెట్టికీచెట్ట తగునె? 152

అపురం—ఆ! అటుదారికిరమ్ము! తరువాత?

యోగి—

శా. హిందూస్థానమునందుబందెలమునందెన్నన్ మహారాష్ట్ర [మం
దెందున్ సౌఖ్యమటన్న సున్నగద నీయీపాలనంబందు; ఆ
నందంబొందఁగ హిందువుల్ దురక సన్మానింపుమీ!
[యింతకున్
హిందూబృందము జేసినట్టిద్రోసఁ గేమీ? వారిబాధింపఁగన్.

అపురం—అరరే! సాత్నామీ సైతాన్‌వాలా! మఱిల కాముకూఁత లారంభించితివా! ఇది షాదుపాదర్బారు! తాతిబొమ్మగుడి కాదు.

యోగి—ఇది నారాయణవారము. అప్రస్తుతముగా సత్యనారాయణులను హిందూదేవతల నెందుకు నిందించెదవు! సాధుబాధయు దైవదూషణము వంశనాశమునకుఁ గారణభూతములగును.

అపురం—అహ్హాహ్హా! (వెకసవ్వునవ్వి). ఎంతబుద్ధిమంతుఁడవు! మీతాతలును అప్పలును మావంశము నాశముచేయునా! దివానా! హైవాన్! నీవు సాధువా!

మ. క్షితికెల్లంగతియంట దైనమఁట కాశీలింగనిం గాలఁద్రొ
క్కితిసేమయ్యెను వన్నహత్తు మధురాకృష్ణాలయం బగ్నికా

హాలితిగావించితినాఁడెటంజనియెమియాయోగప్రయోగంబునే
ర్చితిరే నేటికి కాఫిరుల్ మొగలునాజిం గెల్చు మంత్రోక్తులన్.

యోగి—

ఉ. అట్టుల స్వాభిమానమున నార్యమతంబులతో విరోధమున్
బెట్టుకొనంగఁబోకు చెవిఁ బెట్టకు మిచ్ఛకులాఁడు పల్కులన్
'జెట్టు చెడంగ నున్న తఱిఁ జెచ్చెఱఁ బుట్టును కుక్క మూతిపిం'
దట్టుల వీఁడటంచు జనులందఱుఁ దిట్టక మున్న మేలుగో.

సీ. మొఱఁ బెట్ట జనిన విప్రులఁ బట్టి పడఁగొట్టి
కరులఁ ద్రొక్కించిన కలుష ఫలము
లింగంబులన్ బెకల్చి మసీదులకును సో
పానముల్ గట్టిన పాపఫలము
చలమూని దేవళోత్సవముల మాన్పిన
దుర్మద జనితదుష్కర్మ ఫలము
తలపన్నుగట్టి బీదల బాధపెట్టి బం
ధులఁ ద్రుంచినట్టి యాదోష ఫలము
మిన్నకే పోదు సుమ్ము నిన్నన్నిగతులఁ
గుడిపి కుడిపింపకుండ నీ పుడమి లోక
కంటకుండెందు నభివృద్ధిఁ గాంచ లేఁడు
నాహితోక్తుల నిప్పుడైనను విని మను. 156

అవురం—ఔరా! ఔరంగజేబు ఫాదుషాదర్బారులోనే కారుకూఁతలాడుచున్నావు. ఎంతసాహసము! ఇదే కాచికొమ్ము! (కత్తిదూసి నఱుకఁబోవును.)

యోగి—(చమత్కారముగా తప్పించుకొని) ఢిల్లీశ్వరా! తొందరేల? ఆగుము. నీది భుజబలము. మాది దైవబలము. ప్రతిఫలముకోరి చేయువ్యాపారము నీది. మేమో కర్మఫల సన్యాసులము.

అపురం—ఓసర్దారులారా! ఉమ్రావులారా!

శా. ఏ దుర్దేవత లడ్డు వచ్చెదరో తా నేదేవుని స్వేడి నా
యీదోస్సారము నోర్వఁజాలెడినో యేదీచూచెదం [గాదె యీ
లోఁదాఁటుఁగను నీక యీక్షణమె కాలుం జేయిబంధించి శా
టీదండంబులు చంకఁబెట్టుముసె జేడీ ల్వేసి త్రుంధింపుఁడీ.

దిల్వర్ఖాన్—(లేచి) అరే! నీ వెవ్వఁడవురా!

యోగి—ఓయీ! నే నెవఁడనైన నీకేమి? నీ ఘాదుషా శ్రేయస్సునుగోరి యుదయపుర మహారాణావారగు శ్రీరాజసింహుని పనుపున నీకు హితోపదేశము చేయవచ్చితిని.

అపు—

పంచ. అరేదురాత్మ! రాజసింహుఁడంప నెంతవాఁడురా?
తరం బెఱుంగ కీవు ప్రల్లదంబులాడ నెంతరా?
దురుక్తులాఁడు నిన్నుఁద్రుంచి దోర్బలంబుచే కనుల్
శిరంబు నెక్కినట్టి రాజసింహుగర్వ మూడ్చెదన్.

యోగి—ఓయీ! వృథాగా తొందరపడకుము.

అపురం—ఏమి! ఆ రాజసింహుఁడు మా మొగలాయీల ధాటి కోర్వజాలక తన పెద్ద ఉదయపురంబునకుం బాఱిన మాట మఱచెఁ గాఁబోలు.

ఉత్సాహ. కండకండ దూయు మా మొగల్ ఫిరంగిగుండుచే
గుండె పిండియై చితూరుకోటదాఁటి పెద్దలా

కొండకోనఁ గోటఁగట్టుకొన్నమా తెఱుంగఁ దా
తం డెఱుంగఁ బంపెదన్ పితల్ వసించుచోటికిన్.

యోగి—మాటలకేమిలోటు.

అవు—

శా. ఓరోరి! ఇదేమి కావరము నీవున్మత్తతం జెందినా
వా? రట్టుల్ వచియింపసాగితివి దుర్వ్యాపారివై దుర్మతీ!
తేరా పేర్మిలరి! నీవెఱుంగవుర ఢిల్లీపాదుషావారి ద
ర్బారంచున్నతిమాటలాడునదియౌరంగ్జేబ్ ధరాధీశుగాన్

యోగి—చిన్నతనంబున నుండియు నీవుచేసిన దుర్ణయంబు లెన్నిక మీఱి యుండ నిన్నెఱుంగకుండు టెట్లు?

మత్త. చిన్నతమ్ము మురాదు వంచనఁ జేసినట్టి ఫకీరుగన్
నన్నలం దెగటార్చి రాజ్యము నాక్రమించిన నీచుఁగన్.
మిన్నకే యశవంతుసంతతి మ్రింగఁజూచెదు ద్రోహిగన్
నిన్నెఱుంగుదు రెల్లవారలు నీ వెఱుంగవ దేమొకో.

అవురం—సర్దారులారా! తరంబెఱుంక నోటికివచ్చినట్లెల్ల ప్రేలుచున్న వీనిని ఖండఖండములుగా చెండింపక యింక నూరకొందురేల?

యోగి—ఓయీ! పిఱికిపందలగు వీరా నన్ను వధించువారు. పౌరుషము కలదేని పాదుషావారే నాసత్తువ చవిచూచెదరుగాక.

ఉత్సా. పిఱికిబంట్లు వీర నన్ను బిల్కుమార్చు పోటరుల్
వెఱపు టెఱుపు లెఱుప వెఱుప వెఱ్ఱిగాఁడు దుర్గదా
సెఱుంగవే తదీయసత్వ మావు ము న్రణస్థలిన్
పిఱికికండ లేనినాటి వీరుఁడీతఁడే సుమా. 132

(చమత్కారముగా క్రొత్త త్రిప్పి తప్పించుకొని పోగాఁ దెఱబాయును.)

2 రంగము—చిత్తూరుగడము.

(దుర్గాదాసాదులు శత్రువశమైన చిత్తూరుదుర్గము లగ్గలకెత్తుచుందురు. గాయపడిన రాజసింహుఁడు డేరుటిశిబిరములో మంజరి చికిత్సోపచారములు చేయుచుండఁ బండుకొనియుండును.

రాజ—అబ్బా! మంజరీ! నన్నెందుకా పెదవమ్మా!

మ. గెలుపో మృత్యువో నిర్ణయించెడి రణక్రీడనస్మదీయాప్త మి
త్రులు గావించెదరందు నాకొఱకు; గాళ్లుం జేతులున్ లేనియ
ట్టులు నన్నుంచఁబడియుండ నందువిట, పుట్టున్నాది రాపుట్ట వే
చెలి! యన్యుల్ గడియించియిచ్చుసిరి వాంఛింపంగ నే జోగినే.

మంజ—దేవా! ధర్మమా! రాణావారి శరీరస్థితి పరిస్తుత మెంతమాత్రము రణవ్యాపారమునకుఁ దగియుండమి నట్లు మనవిచేసికొనుచుంటిని.

రాజ—మంజరీ! నిరంతరాయముగా వినవచ్చు నాధ్వని యేమో యెఱుంగుదువా! (లేచి కూర్చుండి).

మ, శరవృష్టిం గురియింపఁ గమ్మకొను రాజస్థాన సద్వాహినీ
చరణోద్ధూత పరాగ మేఘచయ గర్జాప్రాయమై వైరి భూ
వర ధైర్యోరువనీవివాహదహన జ్వాలాగ్రరావంబునై
పర తెంచున్విను లేదె దాని రహతూర్ బల్వాహినీ దుందుభిన్

మంజ—దేవా! వినుచుంటి నది మనరహతూరు రణదుందుభియే.

రాజ—అగుఁగదా మఱి!

కం. వినునది యీ రణదుందుభి
జనియించిన దా హమీరు సద్వంశం బో
వనితామణి! యొగు లాగెదఁ
బనివిని కొనిరమ్ము నాదు వాలుం డాలున్.

(నిలఁబడఁబోయి చతికిలఁబడును.)

మంజ—(పటకుంటనాపి) దేవరవారిప్పటికి శాంతింపవలయు. అదే దుర్గము సింహద్వారమువరి పరిఖాపరిసరమున సంకుల సమరము జరుగుచున్నది.

రాజ—ఎక్కడ? ఎక్కడ? దుర్గాదాసందున్నాడా! ఆగవాక్షమార్గమునఁ జూడుము. భద్రము! ధూర్తులదరాపులు! శత్రులతూపులు! కనుఁ గలిగి మెలంగుము.

మంజరి—(చూచి) ఆహా! ఇప్పుడు పోరుకడు ఘోరముగా నున్నది. ప్రావృట్పయోధరద్వయంబో యనున ట్లుభయసైన్యంబు లొండొంటెందాకి శరవృష్టిం గురియుచుఁ గనులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచున్నవి. ఇరుబలంబు లిప్పుడు సమానముగాఁ బోరుచుండుటచే జయాపజయములు నిర్ణయింప వీలుచిక్కకున్నది.

రాజ—అందు దుర్గాదాసగుపడుచున్నాడా?

మంజరి—(చూచి) లేదు. అతనిజాడ కానరాలేదు.

రాజ—అదియేమి పాపము! గాలితీవ్రముగా నున్నపుడే నావికుఁడు చుక్కాణి వీడియున్నాడా?

మంజరి—ఆ! ఇప్పుడగుపడుచున్నాడు భాగమందుకలె గప్పిన శత్రుశరజాల మిప్పు డావీరుని హేతిచ్ఛటా కీలలచేఁ గొంచెము వీడఁబాఱినది. అందుచే నేనిప్పు డాతనిం జూడఁగలిగితి. అదే! అదే! మనదుర్గాదాసు నెవ్వరో- ఎవరో కాదు- మ్లేచ్ఛసేనానాయకుఁడౌ దిలేర్ఖానుఁడే తలపడినాడు. అహా! ఏమి యాయిరువురు వీరుల శస్త్రకౌనైపుణ్యము. కత్తులు తుత్తునియలగుచున్నవి కాని వారికాయములు లేశమైన గాయపడవు. అహాహా! విస్ఫులింగములు! ఉభయులఖడ్గముల పరస్పరదుర్ధర్ష సంఘర్షణబలమువలన జనించిన విస్ఫులింగములు జ్యోతిరింగణసంఘంబుభంగిం దురంగలించుచు సంగరరంగంబునకు వింత సింగారముం గలిగించుచున్నవి. అయ్యో! పడె! పడియె! పడిపోయె నిఁక గత్యంతర మేమి? భగవతీ! భైరవీమాతా! దుర్గా! సమస్తాపమార్గతమఃప్రభర్గా! కాత్యాయనీ! అకాలమృత్యుసంహారిణీ!

రాజ—అయ్యో! యోధపురవీరాగ్రేసరుండగు దుర్గాదాసే పడిపోయెనా? ఇఁక నేమిగతి! స్వామీ యేకలింగజీపై భారమువైచి నేనిదే రణరంగమునం దురుకుచున్నాఁడ.

మంజ—దేవా! ఆగుఁ డాగుఁడు. భగవదనుగ్రహంబున మనదుర్గాదాసు చెక్కుచెదరకుండ లేచి యరాతుల హతమార్చుచున్నాఁడు. హాయి! హాయి! ఇప్పుడు చూడవలెను సముత్తుంగ భంగీతరంగముల తెరంగున నిరుబలగముల లోని మత్తమాతంగ తురంగశతాంగము లొక్కుమ్మడి సంగరరంగము నలంకరించినవి. అహో? అదిగదిగో! కులశైలములవలె లేచిన రెండు మహాతరంగముల రాపిడి. ఈయొరయిక యిటో యటో తేల్చుచున్నట్లున్నది! జే! జే! ఏకలింగజీ! శిశోదియాపాయసోదయప్రళయ భైరవమూర్తీ! మేవారు మహాసంగ్రామశక్తీ! ఎట్టకేలకు మనవారు సింహద్వారమును భేదించుకొని లోనికిఁబోవుచున్నారు.

(కోటలో కలకలము.)

రాజ—మంజరీ! ఆగు మేదియో హెచ్చరిక వినవచ్చుచున్నది.

(కోటలో కలకలానంతరమున దిక్శ్లాను.)

శా. ఢీకొల్పంబడెఁ గొమ్ము లేనుఁగు లగాడీదేవిడీఁ దాఁకఁగన్
ప్రాకారంబులపై ఫిరంగు లొకతేపం బారుకావింపుఁడీ
ప్రాకన్ సాగిరి గోడలందుకుకు తైలంబొంటి పైఁబోయుఁడీ
రాకుండన్ రిపుసేన సడ్డుఁడదె దుర్గాదాసు ప్రమందింపుఁడీ.

రాజ—మంజరి! వినుచుంటివా! హారిరాతుసోచిత-(చెవియొగ్గి) సద్దు! సద్దు! మఱియెద్దియో వినవచ్చుచున్నది.

(సింహ ద్వారమునొద్ద దుర్గాదాసు.)

మ. కినుకన్ మ్లేచ్ఛులు తుచ్ఛబుద్ధినదె! యగ్నిక్ష్వేడనాళీకసా
ధన సంపత్తిని జూఁపఁగాఁదొడఁగిరుద్యచ్ఛౌర్యులై మీరలే

యనుమానంబులు లేక ముందుఁ జనుఁడా యాయంత్రముల్ [స్వీయమం
త్రసి గూఢి నిష్ఫలంబుఁ జేసెడిదె దుర్గాదాసు సామాన్యుఁడే.

మంజరి—మేలు మేలు వీరాగ్రేసరా! నీ హెచ్చరిక కెంతయు మెచ్చవచ్చును.

రాజ—మంజరీ! ఉభయబలంబుల కోలాహలము మిన్నుముట్టుచున్నది. మన వారేకో హట్టహాసము చేసినట్టున్నారు. అతట్టుఁ జూచి స్పష్టమగు సమాచార మెఱిగింపుము.

మంజరి—(చూచి) ప్రవేశించుచున్నారు. సింహద్వారమును గొమ్ముటేనుఁగులచేఁ దొమ్మిఁ గావించి మనదళమ్ము లొక్కుమ్మడి లోనికిఁ ద్రోసికొని పోవుచున్నవి. ఆహా! గండిపడిన చెఱువునుండి జలప్రవాహమువలె నాప శక్యముగాక మొగల్ వాహిను లోహారిసాహారిని మనవారిపై మోహరించి పట్టున్నవి. మనవా రావాహినీప్రవాహమున కెదురీదుచు ముఖాముఖిని బాహాబాహిని హోరాహోరిని ఘోరముగా పోరుచు లోనికిఁబోవుచున్నారు! ఆహా! అదెయదే! శత్రువాహినియందలి మహోత్తరమైన తరంగము. పొంగి పొంగి పొరలి విరిగి నురుగులు గ్రక్కుచు నొక్కపడిగా మ్రింగునట్లు మనవారి నెదుర్కొన్నది. ఇది యేమగునో గదా దైవమా! మేలు మేలు రసపుత్రవీరులారా! ఎంతలాఘవముగా దానినతిక్రమించిపోయిరి. ఇప్పుడు చూపిన మీయుద్ధకౌశల్యము మిగులవర్ణనీయము. అదిరేమి? మఱొక్కతరంగము. మఱియొకటి. మఱొకటి యవనచమూసమూహము సముద్రతరంగములవలె క్షణ క్షణోజ్జీవితమగుచున్నది. అదిరేమి నఱకినశిరస్సులే మఱల మొలకలెత్తుచున్నవా యేమి! అయ్యో! ఇఁక నెక్కడికోట వెనువాన కోరుగాలి దాపరించినట్లుతురకలసిబ్బంది కాఘనులదండు బాసటయై తండోపతండముగా మన వారిం దలఁపడుచున్నది.

(లోపల దుర్గములో తురకల కలకలానంతరము.)

మ. పొడుఁడీ! పేల్చుఁడీ! కాల్చుఁడీ యెడను నిప్పుల్ కుప్పగా [ఱువ్వుఁడీ !
యుసుకుం దైలముఁ జిమ్ముఁ డెక్కుటకునుద్యోగించు నవ్వారిపై;
నడుఁడీ ముందుకు ఫాదుషా యదిగో! రాణా చేతిలో గ్రమ్మఁబన్
బడె చిత్తూరుగడెంబనన్విడుచు నేప్రాణాలతో మిమ్ములన్.

మంజరి—మహారాణావారికి జయము నిశ్చయము. వింటిరా! ఉపశ్రుతియు నట్లే యుద్ఘోషించుచున్నది.

రాజ—ఎట్లు మంజరీ!

మంజరి—ప్రభువువారు వినియున్నారుగదా! తురకల హెచ్చరికయందలి తుదివాక్యము "ఫాదుషా యదిగో రాణా చేతిలోఁ గ్రమ్మఁబడె" నని వినవచ్చుచున్నది.

రాజ—తథాస్తు! నిశ్చయమే! మంజరీ! మనల సేనో హెచ్చరికవలె వినవచ్చుచున్నది. గమనింపుము.

(తెఱలో దుర్గాదాసు హెచ్చరిక)

ఉ. త్రోసిచనుండిదే యదనుతుచ్ఛమతింగొని మ్లేచ్ఛులెద్దిరో
మోసము చేయకుండమును ముందెచొరంబడుఁడీ గడెంబు; వి
శ్వాసము రాజపుత్రులకు సాజము, చావు తృణంబు నార్యభూ
మీసతి వీరమాతయను మేలిమిఁబల్కులు నిల్పుఁడిప్పుడే.

మంజరి—జయజయ కాళీ! మనల శస్త్రయుద్ధమునకుం దలపడినారు.

రాజ—ఎవరెవరు?

మంజరి—జయసింహ దుర్గాదాసులు. అశ్వారూఢులై హోరాహోరిని పోరాడుచున్నారు.

రాజ—జయసింహుఁడా? శివాజీని బట్టి యిచ్చిన మిత్రద్రోహి యితఁడే గాదూ!

మంజరి—చిత్రము. అతఁడే. ఈయిరువురి రాహుత్తుల కత్తిపోరు చూడ చిత్రముగా నున్నది. చూపఱు కోలాహలధ్వనులును కత్తుల తళ తళ కాంతులును నింద్రియవ్యాపారనిరోధము గావించుటచే స్పష్టముగాఁ దెలియ రాకున్నది. అయ్యో! తెగిపోయినది. రాథపురవీరకంఠీరవునకు కంఠలుంఠన మైపోయినది.

రాజ—ఎవరికి? మనదుర్గాదాసునకేనా? భరతమాతసాక్షిగా నే నిఁక నాగఁజాల.

మంజరి—బాపురే! ఠాకుర్జీ! దుర్గాదాసా! కుత్తుకను త్తరింపనున్న కత్తివేటు నెంతవిచిత్రముగాఁ దప్పించుకొంటివి. అదే వేయుచున్నాఁడు. వేసినాఁడు. జయసింహునిపని యీదెబ్బతో సరి.

రాజ—ఏమైనది? జయసింహుఁడు పడిపోయెనా!

మంజరి—ఇంకను లేదు. వానిగుఱ్ఱ మత్యంతలాఘవముతో గంతి స్వామిప్రాణములకై స్వప్రాణము ధారవోసినది. అదే యిరువురును గ్రిందికిఁదిగి మగుడఁ దలపడిరి. అయ్యో! పడియె! పడియె! అభిమన్యకల్పుఁడగు దుర్గాదాసే యుద్ధభూమికి బలియయ్యెను. ఇఁక నేమిదిక్కు!

రాజ—మంజరీ! ఇఁక నాగఁజాల? ఏదీ! నాయశ్వము నాయత్తముచేసి సత్వరమ్ముగఁ గొనితెమ్ము. లేదా రథమునైనం గొనితెమ్మని సారథికిం జెప్పుము.

మ. ఇదిగో పోయెద నన్మదీయశరవహ్నిన్ మ్లేచ్ఛసైన్యంబుఁగా
ల్చెద భస్మమ్మొనరించి వచ్చెదను ఢిల్లీనేతకుం బుద్ధిచె
ప్పెద మేవారు శిశోదియాన్వయుల సద్వీరత్వప్రసాదంబునం
దు దునేదారుల్ చవిచూతురీక్షణమె చిత్తూర్ కోట
[సాధించెదన్. 170

(లేవఁబోవును.)

మంజరి—ఆర్యపుత్రా! ఎంతవీరాగ్రేసరులైనను దమకాయమునందలి గాయములు మాన్పుకొనఁగదా యరాతులకాయములు గాయపరుపం బ్రయత్నించుట. తాఁబోయిన వెనుక మిగులునదేమున్నది!

రాజ—మంజరీ! ఓవెఱ్ఱిదానా! ఏమంటివి! మిగులునదేమున్నదనియా?

మ. పగఱంగెల్చినరాజ్యముంగ్రమమయు సంపాద్యంబులోఁ
[గూలినన్
మిగులుం గీర్తి యిహంబునన్; పరమునన్నైలైనస్వర్లోక సౌ
ఖ్యగతుల్గల్గు; రణాంబెజీవనము రాజైపుట్టు నవ్వానికిన్
మగువా! పల్కఁగఁజెల్లునేయిటులపస్మారపప్రమాదోక్తులన్

(లేచి నిలువఁజాలక కూలఁబడును.)

అయ్యో! ఎంతశక్తిలేనివాఁడనైపోతిని! మంజరీ! దుర్గాదాసుసంగతియేమయ్యె? మఱియొకపరి పరికించిచెప్పుము. అంత కంతకు నా కాయాసమధికమగుచున్నది.

మంజరి—చిత్తము. (చూచుచు) రాణావారికిజయము జయము. దేవా! మనవారు దుర్గములోఁ బ్రవేశించినారు. దుర్గాదాసు సురక్షితముగానున్నాఁడు.

రాజ—మంజరీ! శుభవర్తమానమున కిదే నీకు బహుమానము. (ఆయాసముతో) ఇస్! అబ్బా! నాయురాటమిప్పటికిగదా శాంతించినది.

(విశ్రమించి నిద్రపోవును.)

మంజరి—(తనలో) రాణావారు నిద్దురపోవుచున్నారు. రణవర్ణనము వినుచుం బూర్ణముగా నలసిపోయినరాణావారి సర్వేంద్రియములకుఁ బ్రకృతిమాత స్వయంకృతోపచారములచే నెంతయు విశ్రాంతిఁ గలిగించినది. కాని నేనుమాత్ర మప్రమత్తురాలనై యుండవలయును.

(అని పటకుటీరమునందలి దోమతెరవాల్చి కనిపెట్టియుండును.)

(అంత నజితసింహుఁడు ఖడ్గపాణియై సావళునితో బ్రవేశించును.)

అజిత—ఉండుము, సావళా! నన్నిపుడాపకుము. పోయిరణరంగమునం దుఱికెదను.

గీ. పురుషజన్మంబు నెత్తిన పురుగుగూడ
యుద్ధభూమిని వడివడి నురుకుచుండ
రాజపుత్త్రుఁడనై పుట్టి రణమున భయ
పడుదునా గాజులం జేతఁ దొడిగినాన. 172

సావళా! నన్నాపకుము. సోదరుంజంపి జనకుని మరణమునకుఁ గారణమై జనయిత్త్రిం జెక్కుచిక్కులం బెట్టిన నీచుని గడతేర్చవలయును. కావున నన్నాపకుము.

సావళ—కుమారమహారాజా! ప్రభువువారికింక నైదేండ్లయిన లేవు. మామయ్యగారాపని నీపాటికొనర్చియే యుందు రాగుఁడు.

(తెరలో) రాణావారు యుద్ధభూమిలో లేరు! గాయపడి యొకటి శిబిరములో మంజరిచే చికిత్స నొందుచున్నారు.

సావళ—అయ్యో! ఎవరుమీరు? కోటఏమయినది? (చెవియొగ్గివిని) అయిన సంతోషము! సంతోషము! మనకుస్వాధీనమైనదికదా? మీకుశుభము!

అజిత—సావళా! ఏమీ! మామయ్య గాయపడినారా?

గీ. ఏమి! మామయ్యకుం గాయమెట్లు కలిగె?
చెప్పుమా గాయపరచిన చెనఁటి యెవఁడొ;
ఏగి శిక్షించివచ్చెద నీక్షణంబె
మామగారికి మదిలో శ్రమంబు తీర. 173

సావళ—మహారాజా! మీరంతవారలే యగుదురు. (ఎత్తిముద్దాడి) ప్రభూ అచ్చటికే పోవుదము దయచేయుఁడు. (ముందుకువచ్చి తనలో) ఈమంజరిని చూచిననాటనుండియు నాప్రాణనాయకి యిందిరయైయుండు నేమో

గుని యనుమానము కలుగుచున్నది. వాఁడు నేపకీరు వేషమున నున్నప్పుడే యడుగవలయు ననుకొంటినిగాని ముందటికార్యమునకు భంగమని యప్పటి కూరకుంటిని. తరువాత సమయముచిక్కినదికాదు. నేఁడుతప్ప కడిగి చూడవలయును. (అజితునితో నిష్క్రమించును.)

(అంత విమలయు వీరమాతయు వీరపురుషోచిత వేషములఁ బ్రవేశింతురు.)

విమల—వదినయ్యా! ఆచూపట్టునవియేనా హారావళీ పర్వతములు?

వీరమా—విమలా! అవునవియే. ఈయారవల్లిపర్వతామతల్లిక మన రసపుత్ర కుటుంబములకుఁ గన్నతల్లివంటిది సుమా!

సీ. ఇదెగదా! మునుఖుమా నెన్నియోమారులు
యవనయోధుల గెల్చినట్టిచోటు
ఇదెగదా! కరుణ మున్నెదిరి తనోన్నడింప
వడికుత్బుదీన్ భంగపడినచోటు
ఇదెగదా! త్రైమూరు నెదిరింప మొఖలుఁ
డనుపమకీర్తిగై కొనినచోటు
ఇదెగదా! అక్బరునేచి వీరాబాయి
తనభర్త విడిపించుకొనినచోటు
ఇదియె రసపుత్రవీరుల కెందునోటు
పాటనెడిమాట లోటని చాటుచోటు
ఇదియె యెంతయుఁజూపి మ్లేచ్ఛుల నీడ్చునాటు;
అరికిఁ జొఅరా టరావళీగిరివిరాట్టుఁ 174

మనమిట్టి స్థలానుకూల్యతచేతనే గదా కాకి మూక తురగపలుగాకులం బోకార్పఁగంటిమి.

విమల—నిజమే! వదినయ్యా! ఆవైపుందిలకింపుఁడు.

ఉ. చీమలబాఱునాఁ దురకసేనసు కోనలదూఱి పైకిరా
నేమియు దారిలేక గుహలే శిబిరంబులుగాఁ గృశింపఁగా
చీమలసింగమో యనెడి చెల్వున భిల్లుఁ డొకండొకండె తా
నే మడియింప సాగెడి వనేకుల మ్లేచ్ఛుల కొక్కఁ ద్రేటున౯.

వీరమా — విమలా! అగుంగాని యిప్పుడీ పెండ్లినడకలకుఁ దరుణముకాదు. అడుగుపడిగా నిడి నడవంగడంగుము. ఆవల విరోధివరూధిని మోహరించుకొని వచ్చుచున్నది. మందయానా! యుద్ధానంతరమునఁ బెండ్లి కడుగులలో నడుగులిడుకొని నడవవచ్చునుగాని యిప్పుడించుక శీఘ్రయానవు కావలయును.

విమల — వదినా! ఏమిపరిహాసములు చేసెదరండీ!

వీరమా - విమలా! మరణముంగోరి విడిసిపసు నాతురకపురుషులం దిలకింపుము.

గీ. చెదపురుగొకింత తెక్కరాఁ జెదలఁ బాఱి
దీపికనుగాంచి ఫలమని దిగితెగుఁగతి
రాజపుత్రప్రతాపాగ్ని మ్రగ్గుచున్న
యవనశలభంబులంగనుమా! లతాంగి!. 176

విమల — వదినా! నాప్రేలిచాయుం గనుంగొనుఁడు మ్లేచ్ఛులసైన్యమను కార్చిచ్చు ప్రజ్వలింపుచున్నట్లున్నది. దానిం జల్లార్పుటకు మనరసపుత్రవాహినులు మొహరించి యున్నవా?

వీరమా — అన్నియును సిద్ధముగానున్నవి.

గీ. అలశిశోదియావంశ మహార్ణవమున
నుద్భవించిన రాజసింహోరుజలద
మదిగో శరవృష్టిఁ గురియింప మొదలుపెట్టె
యవనవనవహ్ని చల్లారుటనఁగ నెంత. 177

(తెలిలో) అయ్యో! ఏమిమీ భ్రాంతి! రాణావారింకను రణరంగమున నుండిరనుకొనుచున్నారు. గాయపడి యీసమీపశిబిరములో నున్నారు. ఆ ప్రవర్గములోని వారైనచో దర్శనము చేసికొనవచ్చును.

వీరమా—ఎవరుమీరు! అమంగళవాచకులు. నాయనుంగుసోదరుఁడు రాజసింహుఁడు మేవారు మహాసామ్రాజ్యలక్ష్మియనో నాయకుండు గాయపడెనా? పొరపడక నిజము చెప్పుఁడు.

(తెలిలో) అవును వారే! ఇప్పుడు ప్రమాదమేమియు లేదు. మంజరి సమయోచిత చికిత్సోపచారములచే నుపద్రవమంతయుం దప్పినది.

విమల—వదినా! మన మరిగి సత్వరముగ వారిందర్శింపవలయును.

వీరమా—సరియే! రమ్ము!

(ఇరువురుపోయి ద్వారమున నిలచి మంజరీయని పిలుతురు.)

మంజరి—(తలుపుదీసివచ్చి విమలం జూచి) ఓహో! విమలాదేవిగారా! శిబిరములోనున్న మగయోడువారింజూడ యుద్ధభూమినుండి వచ్చిన యోడుమగవారి కనేక స్వాగతములు! రండు! లోనికి దయచేయుఁడు. (వీరమాతంజూచి నాలుకఁగఱచుకొని తగ్గి) విమలా! వదినగారుఁగూడ వచ్చియున్నారా! నీవొక్కతెవే వచ్చితివనుకొని మేళమాడంబోడంగితిని.

వీరమా—(ప్రవేశించి) గజ్జెఁగట్టి యిప్పటికి పెజ్జుసానివైతివిగదా! ఇఁక మేళ మాడుట కేమిలోటు? దానికేమిలే! మంజరీ! రాణావారు నిద్రపోవుచున్నారు కాఁబోలు. ఇప్పుడుకొంచెము సుఖముగా నున్నదా! మా రాక ప్రతిబంధకము కాదుగదా!

మంజరి—దేవీ! ఇప్పుడు సుఖముగానేయున్నది. ఇంతదనుక ముచ్చటించుచునే యున్నారు. ఇప్పుడే కొంచెము నిద్రపట్టినది.

వీరమా—సద్దుచేయకుండఁబోయి యొక్కపరి చేయిచూడవచ్చునా!

మంజరి—తమరు చూడవచ్చునుగాని విమల వారికంటఁబడరాదు.

వీరమా—పడిన నేమి? మేము మానిజరూపముల లేముగదా! (పోయిచేయిపట్టుకొని నాడిచూచి) ఇప్పు డేమియుదోషము లేదు. జ్వరతీవ్రతయుఁదగ్గినది.

విమల—మీరు లేచునంతలో మనము యుద్ధభూమికిఁ బోయివత్తుమా?

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

(తెరలో)

ఉ. ఓరసపుత్రులార! స్వబలోర్జిత నిర్జిత శత్రులార! మీ
వీరము నేఁడు హెచ్చెఁగదు మీకుఁ దలంఛిరు ఫాదుషాహియే
కోరిఘటింపసంధి యిదిగో! వెలిటెక్కెముఁబుచ్చె నింకమీ
మీరారణకృత్యముల్ నిలిపి మిత్రతతో మమునాదరింపుఁడీ!.

దుర్గా—(అదివినిపించుకొనకయే పైకివచ్చి)

సీ. శ్రీ కుమారసమానుఁ జిన్నిపాపనిఁ జంప
విసమంపినట్టి యా వెంగలీఁడు
కల్యాణి విమల సంకల్పంబు చెడఁగొట్ట
దొంగలం బంపిన దోసకాఁడు
భైరవీ దేవ్యవతారమా జోద్పుర
వీరమాత నశింపఁ గోరువాఁడు
దర్బారులో మానధను రాజసింహుని
దూషింపుచుండు నాదుండగీఁడు
తోడి నృపులకుఁ దలచూప నోడి పౌరు
షమును బోనాడి, యల ఫాదుషాహి నేఁడు
బేగడ విధాన నేమూల డాఁగినాఁడొ
లీల తెలుపుఁడీ పగను రాలేదు మేము. 179

దిలేర్ఖాను—(తెలిజండాతో పైకివచ్చి) యుద్ధములో జయించినవాఁడవు నీ వొక్కఁడవే కావు. జయాపజయములు పరిస్థితులంబట్టి యుండును. ఇప్పుడీగర్వోక్తు లేల? ఫాదుషావారిచ్చటనే యున్నారు. సంధిచేయుటకొఁడంబడుదురేని చూడవచ్చును. లేకున్న నాకంఠములోఁ బ్రాణమున్నంత వఱకు మీరు వారిం డాయఁజాలరు.

దుర్గా—అట్లయిన మారాణావారదే శిబిరములోనున్నారు. షరతులు విందురుగాని రండు.

దిలేర్ఖాను—సరియే. (ఇరువురు శిబిరములోనున్న రాణావారి దర్శింతురు.)

రాజసింహు—దుర్గాదాసారమ్మ! రమ్మ! వీరెవ్వరు?

దుర్గా—వీరు మొఘలాయీ సేనానాయకులు! సంధింగోరి ఢిల్లీశ్వరుఁడు షరతులకై రాణావారి దర్శనమునకుం బంచెను.

రాజ—షరతులకేమున్నది.

సీ. రసపుత్రరాజ్యముల్ వనమందునున్నవా
యారాజులకు నిచ్చి తీరవలయు;
విమతంపుఁబ్రజల పైవిధియించు తలపన్ను
విధిగా నికను గొట్టివేయవలయు;
జస్వంతసింహు రాజ్యము సొత్తును దదీయ
పుత్రునజితసింహుఁ బొందవలయు;
అన్యమతమ్ము జోక్యముఁ బోక ఫాదుషా
యందఱి సమబుద్ధి నరయువలయు;
ఇన్నిషరతులకును దనకిష్టమేని
ఇదిమొదలుఫాదుషా మాకు హితుఁడగుఁజుము,
ఒండువిధమేని రసపుత్రయోధబాహు
షండితాసికి దయ యనుటుండ దనుము. 180

దిలే—(తనలో) అక్కటా! వీరికోర్కులు హిరణ్మయాత్మవరములుగా నున్నవే! సరియే మనవిచేసి వచ్చెద. (లోనికిఁజని మరలవచ్చి) ఆర్యా! మీవరతులు మాకంగీకృతములైనవి. ఇఁక యుద్ధమాపి వేయింపుఁడు.

రాజా—మంచిది. (దుర్గాదాసుతో) దుర్గాదాసా! తురకలు శరణుజొచ్చిరి కావున యుద్ధమాపివేయ మనదళముల కుత్తరువొసంగుము.

దుర్గా—చిత్తము.

ఉ. వీరహతూరు వీరగ జయూథములార! విరోధివాహినీ
సారసపాళి త్రుంగె దమసామి యినుండు సరాజ్యు ఖుండుగా
మీరిఁక శాంతిఁబొందనగు మీ శిశితాయుధరాజితో డ నో
హో! రసపుత్రయోధగజ యూథము నీవును శాంతి పొం
[దుమా! 181

రాజ—దుర్గాదాసా! ఇఁకఁ జేయవలసిన పనియేమి?

మ. సిగపూవాడక తెచ్చినాడవు జయశ్రీకన్యకన్ స్వీయభ
ర్తృగరీయాప్రతిమాన పౌరుషము శుల్కంబిచ్చి చిత్తూరుకో
టగడింపన్ నిజగాత్రరక్తమును వేడ్కన్ ధారవోయంగ నీ
కుఁగదా చెల్లెనిఁ కేమిచేయవలె! రాఠూర్ వీరకంఠీరవా! 182

దుర్గ—స్వామీ-దేవరవారి భృత్యుఁడు స్వధర్మముం జేసె. ఇఁక నొక్కయవశిష్టముమాత్రమున్నది.

గీ. నీదు మేనల్లు ప్రాణముల్ నిలిపినావు
యోధపుర రాజ్యలక్ష్మి మాకొసఁగినావు
మించి ఘాదుషాగర్వ మడంచినావు
విమలశపథంబు చెల్లింప వెడలవలయు. 183

రాజ—విమలచారిత్రము నాకు విచిత్రముగానున్నది. వాఁడు మన్యదుర్గమున నెవ్వరినో పురుషునిఁజూచి నేనని భ్రమించినది. నిజమారయుచుండ మాకు మహోపకారియగు యోగివచ్చి తొందరపెట్టెను. అన్నట్టు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. యుద్ధమారంభమయిన నాఁటినుండియుఁ నతం డంతర్ధానమయ్యె.

దుర్గా—స్వామీ దీని యథార్థమంతయు నిప్పుడే తెలియఁగలదు. కోటలోనికి దయచేయుఁడు.

(నిష్క్రమింపఁ దొడఁగుదురు.)

—:0:—

రంగము—చిత్తూరుకోటలో రాణాకొలువుకూటము.

[రాణావారుచితపరివారముతో విశ్రమించియుండఁగా యోధవేషములతో విమలయు వీరమాతయుఁ బ్రవేశించి రాణావారికిఁ బ్రణమిల్లుదురు.]

రాజ—(వీరమాతవైపుఁజూపి) ఈవీరపురుషుండే నాఁడు మన్యదుర్గమున విమలను భ్రమింపఁజేసినవాఁడు. నిన్న నీతఁడే యుద్ధమునందు మనపక్షమున మిక్కిలి సాయముచేసినాఁడు. ఈతని చరిత్ర మతివిచిత్రముగానున్నది. ఈతని కులగోత్రనామంబు లేవియో కనుఁగొందమా!

దుర్గా—ఇఁక నొకనిమిషములో రాణావారికి సర్వము విశదము కాఁగలదు.

రాజ—ఈతనితోవచ్చిన బాలకుం డాకూటముఁ డెవ్వఁడో గాని నాకుఁ బ్రాణావసరకాలంబున బాసటయై కదనరంగంబున మహోపకారము గావించెను. ఆతనిని బహూకరింపవలయును.

వీర—రాజచంద్రా! ఇతఁడు తమ ప్రాణావసరకాలమునఁ దోఁడుపడుట కిదియే మొదటితడవు కాదఁట. (విమలంజూచి, నవ్వుచు) అబహుమాన మేదో తమచేతులతోడనే యొసంగవలయునఁట.

రాజ—(సాలోచనముగా) ఇదియే మొదటితడవు కాదా! ప్రాణదాతనే పరాకుపడితినా! (స్మృతి నభినయించి) నాఁ డాసరోవరతీరంబుమాట యాయేమి చెపుమా! ఆమె విమలగదా. మఱెవ్వరు నన్నుసంరక్షించె. (విమలతో) అయ్యా! క్షమించి మీ మోమింకపరి చూడనిచ్చెదరా! జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొందును.

విమల—(చిఱునవ్వునవ్వి సిగ్గుచే లోనికిఁ బోఁబోవును.)

వీర—(పట్టుకొని) ఓయీ! ఆగు మాగుము. ఇదే రాజావారు నిన్నుబహూమానింతురు.

విమల—(విడిపించుకొని లోనికిఁ బోఁబోవును.)

వీర—విమలా! ఇఁక నెంతకాలము దాఁచెదవులే నీగుట్టు!

విమల—మీగుట్టుమాత్రిపుట్టె దాఁగియుండునా యేమి?

రాజ—ఏమీ! వీరిభావము. ఈమె నామనోహారి విమలయా! మఱి యీ రూపముమాత్రము పురుషరూపమెట్లగు? నాఁడు మన్యదుర్గమునఁ జూచిన నాఁటనుండియు నాకనుమానము కలదు

దుర్గా—మహారాజా! ఇఁక దాఁపనేల?

గీ. జోధపురరాజ్ఞి యీమె నీసోదరి సుమి
వీర నిన్నుఁ గాచిన యనూనధీర విమల
ఐతి యవనుల నొంప సన్యాసి నేను
మాకు నజ్ఞాతమితి దీక్ష నీకతమున. 184

రాజ—ఈమె నాసోదరి వీరమాతయా! అక్కా నమస్కారము.

వీర—కళ్యాణసిద్ధిరస్తు.

దుర్గా—అమ్మా! ఇది యాశీర్వాదముకాదు. వరమే. మఱఁదలి నలంకరించి తీసికొనిరండు.

(విమలయు వీరమాతయు నిష్క్రమింతురు.)

రాజ—ఆహా! దుర్గాదాసా! మాకు మహోపకారము చేసిన యోగివి నీవేనా? అయ్యో! నీఋణము మేమెట్లు తీర్చుకొనఁగలము.

చ. అవిరళరాజభక్తి కిరవై నిజలాభవిరక్తి గల్గువాఁ
డెవఁడన దుర్గదాసుఁ డొకఁడే యని నిత్యము నీదుకీర్తి యా
ధవళహిమాద్రిసేతువుల దాఁటి జగంబుల నాక్రమించి, ఆ
రవిశశితారకంబుగను రంజిలు యోధపురీ సుధీనిధీ. 185

దుర్గా—మహారాజా! స్వధర్మమగుటచే నావిధి నేఁ జేసియుంటిని. దీనికింత గాఁ బ్రశంసింపనేల? అదిగాక యీవిషయములో నాకింతపట్టుదల కలుఁగుటకు మఱియొక కారణము గలదు.

శా. ఆజస్వంతుఁడునీదుభావమునుఁదాబ్రాణంబు గోల్పోవునాఁ
డేఁ జేరం జన నాదుకేలఁ దనకేలిట్లుంచి "యోదుర్గదా
సా! జోధ్పూరును గాచు భారమిఁక నీ" దంచున్ వచిం
[చెప్పె; నా
రాజోత్తంసముమాటఁబట్టియిటుతీవ్రంబూనితిన్ యోగినై.

[అంత నజితసింహునితో మంజరీ సావళులు ప్రవేశింతురు.]

దుర్గా—బావా! సావళా! ఇందిరా! సోదరీ! మీరెచ్చటనుండి వచ్చితిరి?

సావ—మీరు యోగిగానున్నతఱి పకీరువేషమున నున్న చారుఁడను నేనే. మంజరియును విమల పరిచారికయే మీ సోదరి.

దుర్గా—యోగివేషమున నే వంచతిని మోసముచేయ మీరు నన్నే మోసము చేసితిరే !

అజి—మామయ్యా ! నమస్కారము మాజనయిత్రి యెక్కడ ?

రాజ—అజితా ! ఇప్పుడే వచ్చును.

(వివాహోచితాలంకృతయగు విమలతో వీరమాత ప్రవేశించును.)

వీరమాత—కుమారా ! ఎన్ని దినంబులకు నిన్ను జూడఁగంటినోయి ! (ఎత్తి ముద్దాడును.)

విమల—(అజితుని ముద్దిడును.)

వీరమా.—విమలా ! మణిదల మాణిక్యమా ! ఇఁక నాలస్యమేల? ఇదే ! నీమ నోహరుని మెడయం దీపూలహారము వేయుము.

విమల—(సిగ్గుచే మొగము వాంచి యూరకుండును.)

వీరమా—విమలా ! ఎంతసిగ్గులాడివే! సిగ్గుమాలిన నీపాడుసిగ్గునకు సిగ్గువచ్చునట్లు చేసెద నిటురమ్ము.

గీ. కొలని కెలఁకున మున్నప్పుఁ గొనినసిగ్గు
భైరవీదేవి గుడినప్పుఁ బడినసిగ్గు
సిన్నమాదుర్గమున వెల్తిఁగన్నసిగ్గు
వృద్ధితోఁ దీర్చుచున్నావె విభునకిపుడు. 187

(విమలచేఁ బూలహారము వేయించును.)

దుర్గా—స్వామీ ! మా కుమార మహారాజావారి పట్టాభిషేకమునకు దేవిగారున్ను దమ్ముళ్ళున్ను [illegible]యుత్సవము చేయింపవలయును.

రాజ—అభ్యంతర మేమి? ఈరాజపుత్రులకు విజయమైనది. కావున నిట్లగుఁగాక !

(భరతవాక్యము.)

తరల. ప్రజలపై దయగల్గి రాజులు పాలనంబొనరించుతన్
ప్రజలు రాజులభక్తిఁగొల్చియపారసౌఖ్యములందుతన్
సుజనగోద్విజ రక్షణంబు వసుంధరం దిర మయ్యెడిన్
విజయిరైయెహితకారిణీసభవృద్ధిగాంచుతమెప్పుడున్. 188

సమాప్తము.

శ్రీ సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాల, రాజమండ్రి:—1924.